

ספר
שלחן העזר

אבן העזר

סיכום על סדר השלחן ערוך
מהגמרא והראשונים
ועד ההלכה בימינו

ספר

שלחן העזר

על סדר שלחן ערוך

אבן העזר

חלק א

הלכות פריה ורביה, אישות,

חופה וקידושין, כתובות.

סימנים א - קיח

חברתי וערכתי בסייעתא דשמיא

יוסף חיים אבוטבול

בן לאאמו"ר הרב ציון אבוטבול שליט"א

רב מושב כסלון

אדר א' שנת שמיטה תשפ"ב לפ"ק

©

כל זכויות ההדפסה שמורות

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, להמחזיז, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לסדר או לקלוט בכל דרך ובכל אמצעי אלקטרוני אופטי מכני או אחר, כל חלק שהוא מהחומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט, בין ארץ בין בחו"ל.

ניתן להשיג את הספר

052-711-88-44

הערות והארות במייל

A0527118844@gmail.com

סדר ועימוד, עיצוב גרפי

עמירם יוסף קדוש

055-668-44-12

ב"ה. כ"ג אלול תשפ"א

הסכמה

הובאו לפני גליונות הספר "אבן העזר" והוא סיכום תמצית דינים והלכות על סדר אבן העזר בשלחן ערוך, מעשה ידיו להתפאר של האברך היקר והנעלה, שוקד באהלה של תורה, משנתו סדורה וערוכה, לו נאווה תהלה, חריף ובקי, שמן תורק שמו, כבוד שם תפארתו, הרה"ג יוסף חיים אבוטבול שליט"א בנו של הגאון רבי ציון אבוטבול שליט"א רב מושב כיסלון ומר"צ בשכ" גבעת שאול פה עיה"ק ירושלים תובב"א

בעוברי בין הגליונות ראיתי כי תימצת את ההלכות והדינים המוכחות בשו"ע בטוב טעם ודעת, ממקורות הגמ' ומרבתינו ראשונים ואחרונים, וגם הביא באיזה מקומות מדבריו של מרן אאמו"ר פוסק הדור זיע"א, ומספרי מרן האאמו"ר זיע"א בספריו הגדולים "יביע אומר", ולרבות ממה שהבאנו בספרים "ילקוט יוסף" ועוד. וניכר עמלו של המחבר, עמלה של תורה, ויישר כוחו וחילו לאורייתא.

וראיתי מ"ש לגבי חרם דר"ג, שלד' מרן אינו נוהג באלף השישי, וכמ"ש בבית יוסף (אבן העזר סימן א), שלא החרים רבינו גרשום מאור הגולה שלא לישא אשה על אשתו, אלא עד סוף האלף החמישי. ועכ"ז כתב בשלחן ערוך (סימן א) שטוב לתקן בחרמות ונידויים שלא ישא אשה על אשתו. ע"כ. וכן המנהג אצל הספרדים שבעת קריאת הכתובה הרב מסדר הקידושין משביע את החתן בשבעה חמורה ובתקיעת כף, כפי הנאמר בכתובות שלנו. ומנהגינו מיוסד על פי דעת מרן השלחן ערוך שקבלנו הוראותיו. ויש אומרים שכן המנהג מזמן הרמב"ם. וכן העידו על המנהג: הרדב"ן, המהרי"ט, המבי"ט מהר"י בן לב, המהרשד"ם, המהרי"ט, המהר"ם אלשיך, מהר"ם חאגיז, המחנה אפרים, מרן החיד"א, ועוד. ולכן מה שיש כמה מראשי הישיבות האשכנזים הקוראים תגר על מנהג הספרדים בזה, ומונעים מהחתן לישיבע מחמת חומר השבעה. אינם צודקים בזה כלל, אחר שמנהגינו מיוסד על אדני פז. וכל המשנה ממנהג רבותינו ידו על התחתונה.

ומרן הבי"י הרחיב בזה עוד בהלכות חליצה (סימן קס"א טו), דאף על גב דליכא חרם דרבינו גרשום, שהרי לא גזרו אלא עד סוף האלף החמישי, מכל מקום כל אדם משביעין אותו בעת הנישואין שלא ישא אשה על אשתו וכו'. ע"ש. ואמנם בשי למורא (סימן א) העיר, דהיכן מצא הבית שמואל דבר זה שכל אדם משביעין אותו בשעת נישואין שלא ישא אשה על אשתו, וגם המנהג אינו כן. ע"כ. ומבואר שהבין שאת סדר החליצה כתב הבי"ש, ולא מרן השלחן ערוך. אך כבר העירו על זה האחרונים שזה אינו, אלא סדר החליצה כתבו מרן עצמו, וכמו שכתבו הלבוש (בסימן סדר חליצה), ומרן החבי"ב בכנסת הגדולה (סי קס"ט ונד"ט סימן טו), והגאון רבי עקיבא איגר בהגהותיו (סימן א').

נמצא שכבר מזמן מרן השלחן ערוך נהגו להשביע את החתן בשבעה חמורה. ובספר נהו שלום (חן, די אשוח סיף ב) כתב, שהמנהג להשביע את החתן בשעת החופה שלא ישא אשה על אשתו

אלא אם כן שהתה עשר שנים ולא ילדה, הוא מנהג קדום מזמן הרמב"ם, כמבואר בתשובת הרמב"ם הובאה בספר לב שמח. ע"כ. ומצינו להרבה מגדולי האחרונים שהעידו על מנהגינו לפחות בחמש מאות השנים האחרונות, להשביע את החתן בשבועה חמורה, ובהם, בשו"ת הרדב"ז חלק ד' (סימן אלף רצב) שכתב, שנהגו עתה להשביע את הבעל על כל תנאי הכתובה. ע"ש. וכן כתב בשו"ת המבי"ט חלק ב' (סימן נ) בזה"ל: ונשבע בשבועה חמורה ובתקיעת כף על דעת המקום ברוך הוא וכו' לגמור ולקיים כל הכתוב לעיל. ע"כ. וכן כתב בנו בשו"ת מהרי"ט חלק א' (סימן ס' וסימן קיח), שמעשים בכל יום שכותבים בכתובות, שנשבע שלא ישא אחרת עליה בחייה. ע"ש. וכן כתב ביד אהרן אלפנדארי (סימן א) בשם מהר"י בן לב ז"ל, דחרם דרבינו גרשום לא פשט בספרו, והראיה לכך שנהגו לכתוב בכתובות נשבע שלא ישא אשה אחרת עליה, ושכ"כ גם כן הרב משפט צדק. וכן כתב בשו"ת מהרח"ש (סימן סח), שרגילין לכתוב בכתובות שלנו תנאים רבים, ובכללם, שלא ישא אשה אחרת עליה, ולבסוף כדי לגמור ולקיים את כל הנזכר לעיל קנינא מפלוני וכו' ונשבע שבועה חמורה וכו', ומגו דחיילא אשאר תנאים חיילא נמי שלא לישא אחרת. ע"כ. וכן כתב בשו"ת מהרשד"ם (אבן העזר סימן סז), שהיו נשבעין בשבועה חמורה על דעת המקום ברוך הוא ועל דעת הנשבעין באמת, ועל דעת ג' רבנים מפורסמים, לקיים את כל הכתוב לעיל בלי ערעור כלל ועיקר. ושם (סימן קכ) כתב, שהשבועה נותנת תוקף יתר לכתובה להחמיר בה בכל ספק ספיקא. ע"ש. וכן כתב המהראנ"ח במים עמוקים חלק ב' (סימן סו). וכבר כתבו מהר"י אבולעפיא ומרן החיד"א (בשם הגדולים), שהמהר"י בן לב, ומהרשד"ם ומהרש"ך חשובים בזמננו כהר"י הרמב"ם והרא"ש. וכן כתב בספר ויקרא אברהם (בכללים שבסוף הספר). גם מהר"ם אמאריילי כתב בסוף ספר תורת חיים למוה"ר חיון שמרואל, שמנהגנו לכתוב בכתובות שלנו שהבעל נשבע שלא יגרשנה בעל כרחו ושלא ישא אחרת עליה. וכן כתב מהר"ם אלשיך (סימן סז), ומהר"ם חאגיז (בשני הלהם ס"ח), והמחנה אפרים (ס"א א). ע"ש.

גם מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל חלק ב' (סימן לח אות ב) כתב, שהמנהג פשוט בארץ ישראל שכותבים בכתובה בלשון הזה, ונשבע שבועה חמורה על זה [שלא ישא אשה על אשתו] ועל שאר התנאים. ע"כ. וכן כתב בשו"ת בית יהודה עייאש (דמשן כספס ס"ד) שהבעל מקבל על עצמו בשבועה לקיים כל פרט מהתנאים הנזכרים בכתובה. ובספר ארץ חיים סתה"ן (אבן העזר סימן א) כתב כן בשם מהר"ח מוצירי, והרב הון יוסף, ומהרי"ד אבולעפיא, והרב כד הקמח, והרב ויקרא אברהם. וכן כתבו החקרי לב (חלק ג' יורה דעה סימן סח), ומהר"ח פלאגי בחיים ושלום חלק א' (סימן ר). וכן כתב בשו"ת תעלומות לב חלק ב' (אבן העזר סימן ה) על דברי מרן בסימן א' נטוב לעשות תקנה בחרמות ונדחיים על מי שישא אשה על אשתו, שלכן נהגו בערי תוגרמא וארץ ישראל להשביע החתן שלא ישא אחרת עליה כדי לכופו לקיים שבועתו. ע"כ. וכן כתב הגר"ח בשו"ת רב פעלים חלק ב' (אבן העזר סימן סז), שכן מנהג ארץ ישראל. ע"ש. וגם במרוקו בהרבה מקומות נהגו להשביע, וכמ"ש בשו"ת משפט צדקה ביעקב חלק א' (סימן סט). ע"ש. [והגאון בעל שאגת אריה (מקומות ח"י ח"ט כספס ס"ד ס"ד אבן) כתב, דאף שמצד הסברא נראין דברי האומרים שבמקום ביטול מצות פריה ורביה לא גזר רבינו גרשום, מכל מקום עמא דבר להחמיר כדברי האחרונים דאי אפשר להחיר אלא בהסכמת מאה רבנים. ולאן דוקא מאה

Yitzchak Yosef
The Rishon LeZion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

רבנים, אלא אפי' בתלמידי חכמים שהגיעו להוראה די. וע"ש שכתב, שאין הדבר מוחלט אצל כל הפוסקים אם חרם דרבינו גרשום קיים גם לאחר האלף החמישי. ע"ש].

הנה יש שהעירו על המנהג, שמאחר והדורות הולכים ויורדים, היאך אפשר להשביע כל אחד, דאם לא יפרנסנה, או שלא יכבדנה כראוי, יעבור על השבועה. ולא נאמרה שבועה זו אלא בדורות קודמים שהיו יראי שמים ויראים משבועות, אבל בזמנינו שבתי הדין ביטלו את כל השבועות המבוארות בשלחן ערוך חושן משפט, למה נחזיק בשבועה דוקא על הכתובה.

אך הגם שיש להשיב על הטענות כאשר יבואר להלן, עם כל זה למרות כל הטענות נגד השבועה, אין בכוחנו לבוא ולבטל מנהג כזה קדום, שיסודו מדברי מרן השלחן ערוך, ולמה נחוש למה שלא חשו הקדמונים. ובאמת ניחזי אנן, האם בזמננו לא היו רבים שלא היו יכולים לעמוד כל ימי חייהם בכבוד האשה, או ליתן לה מזונות כפי כבודה, ועם כל זה לא חשו שמה לא יכבדנה איזה פעם אחת, או לא יתן לה מזונות, האם היו מלאכים בזמננו, ואם כן למה לנו לחוש למה שהקדמונים דור אחר דור לא חשו לו.

ומה שבאמת לא חשו לשבועה חמורה זו, על כרחינו לומר או שאין השבועה מתייחסת לפרט זה שאי אפשר לעמוד בו, והשבועה חלה רק לד' דברים, שהם: שלא ישא אשה על אשתו, שלא יצא לחו"ל בלא ידיעתה, שלא ימשכן תכשיטיה, ולא יגרשנה בעל כרחה (ראה להלן).

ועוד י"ל שכוננת השבועה היא למה שהוא דרך העולם, וכדרך כלל, שהרי בדרך כלל ינהג עמה בכבוד ויתן לה מזונות. ולא יתנהג עמה מנהג של שפחה, שעל ידי שמכינה לו כל צרכיו ומנקה את ביתו יבוא לנהוג בה בזלזול כאחת השפחות. ובפרט שלדעת הרב נחלת שבעה (ס"ה) מה שכתבו בכתובה ואוקיר אינו ענין בפני עצמו, אלא נמשך לפניו ולאחריו, ואוקיר ואכבדך, ובמה, שאפרנסנה לכבדה במלבושים, וכדו"ק דקרי למאני מכבודתא. ע"ש. ואמנם בשו"ת בנימין זאב (ס"ה) כתב ואוקיר היינו ואכבדך, על כל פנים ענין הכבוד אינו שייך לפגיעה או דיבור כנגדה, אלא שלא ינהג בה מנהג זלזול.

ועוד, שהרי זה ברור שאם האשה מוחלת בפירוש אינו עובר על שבועתו, וגם אינו צריך התרה על זה. שאל"כ מי שכתבו לו בכתובתו הדירה בארץ ישראל, לא יוכל כל ימיו לעבור להתגורר בחוץ לארץ עד שיתיר את שבועתו, ומבואר באחרונים דרשאי לצאת לחו"ל ודי בהסכמתה. וע"כ דכשהיא מתרצית אין שום שבועה. ואף על פי שיש הרבה פעמים שאין האשה מוחלת על מה שאינו מכבדה כראוי, הנה אם זה דבר שמסתמא לא נשבע אדעתא דהכי, אמרינן אדעתא דהכי לא נשבע, וכמו שכתבו בזה הפוסקים בכיו"ב, ראה בגט פשוט (סימן קט אה ד). ובמחנה אפרים (סימן ב) שאם לא ילדה אשתו בנים, אינו צריך התרה אף שלא פירש כן בכתובה. ואפילו אם האשה אומרת בפירוש שאינה מוחלת, אם הוא בדבר שאינו מתקבל על הדעת, גם כן י"ל דאדעתא דהכי לא נשבע. וכבר כתב הרב"ז בחלק א' (סימן תקט) דאורחא דמילתא שבשביל דוחק המזונות מוחלת כל תנאי שבועלם, וכיון דסתם נשים מוחלות, זאת בטלה דעתה אצל כל

הנשים. ע"ש. [ועוד יתכן דמה שהתחייב לה הוא רק אם תנתג כדת משה ישראל, כנוסח הכתובה, אבל אם תנתג דבר אחר לא כפי דת משה ישראל, על זה לא נשבע, וצ"ע].

וגם בדבר שאינו אורחא דמילתא שמוחלת לו, הרי בלאו הכי נחלקו הראשונים אם האיש חייב להשכיר עצמו להביא מזונות לאשתו או לא, שדעת ר"ת (בסו"ט כ"א) שאינו חייב להשכיר את גופו להביא מזונות. ואף שדעת רבינו אליהו שחייב האיש להשכיר את עצמו לפועל להביא מזונות לאשתו. וכ"פ הרמ"א (אע"פ ס' ע"ג סעיף ג'), מכל מקום כבר כתב הגר"א שדעת רוב הפוסקים כר"ת. וכל שכן אם האשה נישאת לבן תורה, שעל מנת כן נישאת לו שיביא לה סך ועוס מהכולל, וסברה וקיבלה, ובוה יש לומר דלכולי עלמא אין חיוב להשכיר עצמו לפועל להביא לה מזונות. דהוי כמחילה. ואי לא תימא הכי, היאך כל האברכים עוברים על חיוב מזונות, שלדעת הרמב"ם והרבה ראשונים הוא חיוב מן התורה, ודל מהכא השבועה, לכאורה עוברים על דין תורה. ועל כרחנו לומר דהוי כאשה שמחלה על מזונותיה, וסברה וקיבלה. ולפי זה גם על השבועה אינם עוברים.

וזכרתי, שבשנת תשל"ג מרן אמו"ר סידר קידושין לאחד מתלמידיו, שלמד בישיבת בית התלמוד בירושלים, ובעת שמרן אמו"ר ערך את השבועה חמורה כפי מנהגינו, ראש הישיבה הגאון הרב שוורצמן נודעק והעיר בכעס למה עושים זאת ומכשילים את החתן לעבור על שבועה חמורה. ובאותה עת עמד לצדו של הרב שוורצמן הגר"צ אבא שאול זצ"ל, ואמר לו, האם כבודו יודע מה המקור לשבועה זו, והשיב שאינו יודע שום מקור לזה, ואינו מבין זאת. ואז אמר לו הגר"צ חלק מהמקורות הנ"ל, והסביר לו שמנהגינו מיוסד על פי דעת גדולי הדורות, שהוא בא במקום חרם דרבינו גרשום, ויש לו יסודות איתנים בהלכה, ואין לזלזל במנהג ישראל מדורי דורות, וקיבל הדברים. ועיין בספר משפט הכתובה שהביא בשם מרן אמו"ר, כי חלילה לבטל את מנהג השבועה כלל, ואין לשמוע לקול מערערים אשר כריסם קטנה מצפוני האחרונים הנ"ל. וגם אין לשנות מהשבועה ולצמצמה ממה שעשו בדורות שלנו. ואין להמנע כלל, והרי הוא עצמו משביע את החתנים בכל יום. וכן השיב הגר"צ אבא שאול במכתב בזה"ל: אודות מנהג הספרדים להשביע את החתן בתקיעת כף על כל הנזכר בכתובה, ויש שערערו על זה מחשש שיעבור על השבועה וכו', הנה לענ"ד אין לבטל מנהג הראשונים שקטנם עבה ממתנינו, שנהגו כן מתקופת המבי"ט ואילך, [מזמן הרמב"ם ולכל הפחות מזמן מרן השלחן ערוך כנ"ל], ויש ליישב את כל הערותיו, דחשש איסור ביטול השבועה, כיון שהוא מושבע ועומד מהר סיני על שאר כסות ועונה, ואין השבועה חלה בין כך על מה שמושבע ועומד מהר סיני, ואף בכלל כשיטת רוב הראשונים האומרים דבביטול מצוה לא שייך איסור כולל, כמבואר בתוס' (שם שם כ"ד). וכפרט בשבועה בנ"ד שאינו מוציא אותה בפיו, וגם אין בו הזכרת ה'. והשבועה הזו הועילה רק לענין ד' דברים, שלא ימשכן חכשיטיה, ושלא ישא אשה על אשתו, ולא יגרשנה בעל כרחה, ולא יצא מגבולות ארץ ישראל בלא ידיעתה. ואני יודע אודות כמה אברכים שעמדו לברוח מנשותיהם לחו"ל ומכח שבועה זו אסרתי להם. ולכן ראוי להמשיך במנהגינו כפי מסורת רבותינו ואבותינו, ואני תמה על אותם ראשי ישיבות מאחינו האשכנזים, אשר עורכים חופה וקידושין לתלמידיהם מבני עדות המזרח, ואינם רוצים להשביע

Yitzchak Yosef
The Rishon LeZion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

את החתן, ואינם מוכנים לוותר על כבודם ומזלזלים בכבודם של ראשונים. ואם רוצים בכרכות אינם מוכרחים לסדר את הכתובה, ויתנו לאחר לעשות כן. עכ"ד. ועוד הביא בשם הגר"ש אלישיב שלא הסכים עם מנהג כמה מרבני אשכנז שאינם משביעים את החתנים הספרדיים. ונודעק עליהם שאי אפשר לחשוב את עצמנו חכמים מחכמי הדורות הקדומים. גם הגרש"ז ארערכאך זצ"ל אמר, שהוא אינו מתנגד לחתן ספרדי שישבע, רק נתן קריאת הכתובה לרב ספרדי והוא יעשה הכל כמנהג. ובקונטרס השבעתי אתכם הוסיף, שאמר לו הגרש"ז לא יכול להיות שראש ישיבה ימנע מהחתן לישבע, שהרי זה מנהג שנהגו כן בכל הדורות, וכל אלה שנהגו לישבע ימשיכו במנהג זה. ע"כ.

אמור מעתה שאין לנו לבטל מנהג הקדמונים שנהגו כן על פי דעת מרן השלחן ערוך, או מזמן הרמב"ם. ופוק חזי במנהגים שנהגו בהם אחינו האשכנזים, ששומרים עליהם ככל משמר וכבבת עיניהם, ואין משנים כי הוא זה ממנהגם, ואילו מנהג של אבותינו שנקבע על פי גדולי הדורות, ארזי לבנות ארזי קומה נ"ע, היאך רוצים לבטלו במחי יד. ואילו הרמ"א היה כותב שבועה זו בודאי שהיו מחזיקים בה כל יוצאי אשכנז, חסידים וליטאים, ולמה אנו לא נחזיק ביתר שאת וביתר עוז במנהגינו המיוסדים על פי דעת מרן זיע"א, וכל גדולי התורה ענקי הרוח הספרדיים.

ואסיים בברכה לרב המחבר שליט"א שיזכה שיפרצו מעינותיו חוצה להמשיך להגדיל תורה ולאדירה ולזכות את הרבים בדבר ה' זו ההלכה, לאורך ימים ושנות חיים בבריאות איתנה וכל טוב כל הימים.

בברכה חתורה

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

אב"ד בית הדין הגדול

Rabbi Baruch Shraga
Rav Of Givat Shapira
Head Rabbinical Courts
Of The Jerusalem Rabbinat

הרב ברוך שרגא
רב זגבעת שפירא
וראש אבות בתי הדין
רבנות ירושלים

בס"ד

סדר "ויברך אתכם" תשפ"א

מכתב ברכה

היה למראה עיני גליונות הספר הנותן אמרי שפר בענייני אבן העזר מעשה ידי אומן נטע נאמן האברך כמדרשו נזר אלהיו על ראשו השוקד באוהלה של תורה כחשיכה כאורה בשקידה עצומה,
הרה"ג ר' יוסף חיים אבוטבול שליט"א בן יד"ג הגאון ר' ציון אבוטבול שליט"א רב דמושב כסלון.

עברתי בין בתרי אמרותיו ונהינתי לראות כי כביר מצאה ידו לחבר חיבור נפלא ומקיף על סדר שולחן ערוך אהע"ז בבקיאות עצומה ובהבנה ישרה כדי שיוכל אדם שלמד אבן העזר עם טור וב"י ומקורות הש"ס, לסכם את כל החומר ויהיו הדברים ברורים מבחינת אמור לחכמה אחותי את, כי לא רבים זוכים להשקיע את מרצם בסדר נשים ונוזיקין ומשקיעים יותר באורח חיים ובי"ד וידועה המליצה נרפים אתם נרפים, על כן אתם אומרים נלכה נזבחה, וכך נהגו בישיבת פורת יוסף בהוראת ראשי הישיבה מרנן ורבנן הגאונים ר' עזרא עטיה ור' יהודה צדקה ור' ב"צ אבא שאול, שבכל הסדרים של הישיבה במשך כל השנים למדו סדר נשים ונוזיקין, וסדר יורה דעה למדו בכולל ערב בעיון לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא.

ומדי עוברי ראיתי מה שכתב בסימן א' סעיף ו' בדין קיום פריה ורביה בן ממזר יעיון מה שכתבתי בספרי "והיה העולם" אבה"ז סימן ג' בדין חילונים שנולדו להם ילדים כשהיו חילונים ולא שמרו טהרת המשפחה האם קיימו מצוות פריה ורביה, והבאתי סברת הרדב"ז חלק ז' סימן ב' בממזר דלא קיים פריה ורביה שממזר לא חי ודעת הרמב"ן הרשב"א והריטב"א והמאירי דקיים פריה ורביה והסביר בשיירי הקרבן משום דאפשר לטהר הממזרים ותירצו דהירושלמי מיירי בממזר שנשא גיורת, אבל השדי חמד כתב דהבבלי חולק על הירושלמי דלא קיים מצוות פ"ד בממזר, ומכל מקום נפטר מהחייב של פ"ד דסוף סוף יש לו בן, ועיין בבית שערים שכתב דלא אמרינן מצווה הבאה בעבירה אלא במצווה שאחר המעשה לא נשאר המצווה כלום, אבל היכא דהולידו בן שהוא חי וקיים קיים מצוות פריה ורביה.

ולא נצרכה אלא לברכה כי חפץ ה' בידו יצלח לברך על המוגמר ויצא הספר לאור עולם ויהנו רבים לאורו, ואשרי יולדתו ותרב גדולתו והיה שמו כשם הגדולים אשר בארץ.

בברכת התורה
ביום כ"ג אלול
ברוך שרגא

כ"ט

אזי א' תש"כ

שמחת אהיה סמוך יק"ו וזכור הן ונתן
הרב יוסף חיים אבולעפול שליט"ו

סמוך כ"ט תש"כ א' תש"כ וזכור סמוך
אזי א' תש"כ א' תש"כ א' תש"כ א' תש"כ

השילוח בלילה שמונה עשרה א' תש"כ
שאלה חזק שאלן חזק א' תש"כ א' תש"כ

אזי א' תש"כ א' תש"כ א' תש"כ
אזי א' תש"כ א' תש"כ א' תש"כ

ב"מ א' תש"כ

תש"כ א' תש"כ א' תש"כ

א' תש"כ

ע"פ פסקי נשיא א-לקים בתוכנו
 כ"ק מרן מאיר ישראל רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל
 בנשיאתם של מו"ר הגאון הרב ציון ברארן שליט"א
 חבר בית הדין הגדול בירושלים
 ומרן הראשון לציון הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א
 בהסכמתו ובהזרכתו של מורנו ורבנו עט"ר ר' ראובן שלום שרבאני זצוק"ל

כ"ח שבט התשפ"ב

מכתב ברכה

הובאו לפני עלים לתרופה, אמרות טהורות במגילת עיפה, "שלחן העזר", של ידידי וחביבי, ליש ולביא, דתיים בתונו דליבאי, דעסיק תדיר באורייתא, וביועדו ומכירו קאמינא, ידיו רב לו במלחמתה של תורה, הלן בעוטקא של הלכה, האברך כפשוטו וכמדרשו, פאר בית מדרשינו הרה"ג יוסף חיים אבנטובל שליט"א, יורה יורה ידן ידן, וכל מן דין סמוכו לנא.

עברתי בין בתרי אמרותיו, וראיתי שהכל עשה יפה בעמיו, וידע למתרו ולמקדת, תורה מפוארה בכלי מפואר, דבר דבור על אופניו, תפוחי זהב במשכויות כסף, ולא היה כבושם הזה בעולם החלכה, ולראשונה יוצא חיבור מקיף כזה על אבן העזר, וברכה גדולה הביא המחבר לעולם החלכה ולכוללים הלומדים אבן העזר, כל הרואה אומר ברקאי, ומחיבור זה יוכלו הלומדים לחזור היטב על מה שלמדו, ולהגיע לידעיה ברורה באבן העזר.

ומלאכה גדולה נמל על עצמו הרב המחבר כמשך כמה שנים שלמד את חלק אבן העזר בכוללנו, ואף נשא ונתן עמי ברוב הדברים שנכתבו בספר, והכל בהתמדה גדולה וביגיעה מרובה ימים ולילות, ועמד בכור המבחן על הלכות אלו, וכעת בא וסדר את כל שיטות הראשונים והאחרונים בסדר מופתי, ובמיוחד הביא את פסקיו של מרן אביר הרועים הנר"ע יוסף זצוק"ל, שלא הגיה פינה זוית בהלכות חמורות אלו, וזה העיקר לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, וגדול תלמדו שמביא לידי מעשה (קידושין מ:), וכזה ראה וקדש.

ולא נותר לי אלא לברכו ברכה נאמנה מעוטקא דליבא, שיפוצו מעיינותיו הוצה, להגדיל תורה ולהאדירה, ויזכה להוציא לאור כשרון מעשיו הברוכים, ויצא שמו כשם הגדולים אשר בארץ.

החותם לכבוד התורה ועמליה

ידידו עוז אוהבו כלב ונפש

הצב"י

יובל אברהם סיט

ר"כ זודר השלום - אהלי שרה ומאיר - אשדוד

Zion Abutbul
Rabbi moshv cisalon

ציון אבוטבול
רב מושב כסלון

המועצה האזורית טוט יהודה - מושב כסלון

ט"ו אד"א תשפ"ב

לסדר "ובלב כל חכם לב נתתי חכמה"

בסיעתא דשמיא

ברכת אב

עונג רב שבעה לה נפשי לראות פרי הילולים הספר הנותן אמרי שפר "שלחן העזר" על שו"ע אהע"ז מעשה ידיו להתפאר של בני יקירי מחמד נפשי חריף ובקי עמו עוז ותושיה שוקד באהלה של תורה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא הרה"ג ר' יוסף חיים אבוטבול שליט"א.

והוא חיבור נפלא על שו"ע אהע"ז המסכם בטוט"ד בעיין ודיוק רב החל מדברי הגמ' טור וב"י ונו"כ בתמצית ובבהירות נפלאה, והוסיף תשובות מספריו של מרן הראש"ל ר' עובדיה יוסף זצוקלה"ה. שזורים כפנינים על סדר סעיפי השו"ע והוא תועלת גדולה לעוסקים בנושאים אלו הן בהבנת הדברים והן בסיכום הדברים בדרך קצרה לתועלת שינון וחזרה. וכבר אמרו חז"ל (פסחים ג:) "לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה", וכן איתא (עירובין נ"ד:): "ומנין עד שתהיה סדורה בפיהם שנא' שימה בפיהם".

והריני לברכו מקרב לב שחפץ ה' בידו יצלה להפיץ עוד מעינותיו חוצה בזיכוי הרבים להגדיל תורה ולהאדירה ביתר שאת ויתר עוז ולחבר חיבורים נוספים חשובים ומועילים לתועלת הלומדים ויהנו רבים לאורו בבריאות איתנה ונהורא מעליא באורך ימים ושנות חיים עושר וכבוד, שובע שמחות וכל אשר יעשה יצליח. ויקוים בנו הפס' "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" אכ"ר.

בברכת התורה
ובאהבה רבה

תוכן העניינים

הלכות פריה ורביה

סימן א

סעיף א

- חומרת איסור המונע עצמו מפריה ורביה..... א.
- שמונה דברים שנאמרו על מי שלא נושא אשה..... א.
- חתן המחלל שבת אם יכול לשתות מהיין..... א.
- מחילת עונה כשלא קיים פריה ורביה..... א.
- מחילת עונה כשקיים פריה ורביה..... ב.
- חיוב האב בנישואי בנו..... ב.
- קיום פריה ורביה באימוץ ילדים..... ב.

סעיף ב

- מכירת ס"ת לישא אשה..... ב.
- למכור ס"ת להשיא יתומה..... ב.
- מכירת שאר ספרי קודש..... ג.

סעיף ג

- הזמן הראוי לישא אשה..... ג.
- בן י"ג אם יכול לישא אשה..... ג.
- לישא אשה קודם י"ג שנה..... ג.
- לישא אשה אחר עשרים שנה..... ד.
- חיפוש ולא מצא זיווג..... ד.
- מה קודם ללמוד תורה או לישא אשה..... ד.

סעיף ד

- מי שחשקה נפשו בתורה..... ד.

סעיף ה

- גדר מצות פריה ורביה..... ה.
- פריה ורביה בסריס ואיילונית..... ה.

סעיף ו

- היו לו בנים ומתו אם קיים פו"ר..... ה.
- קיום פו"ר בכני בנים..... ה.
- אם צריך בן וכת גם בכני בנים..... ה.
- קיום פו"ר באמבטי או בהפריית מבחנה..... ו.
- קיום פו"ר באם פונדקאית..... ו.
- קיום פו"ר בבן ממזר..... ו.
- קיום פו"ר בבן חרש או שוטה..... ו.
- קיום פו"ר בבן טריפה..... ו.

סעיף ז

- קיום פו"ר בגר שיש לו בנים גוים..... ו.
- קיום פו"ר כשלא נתכוון למצוה..... ז.
- קיום פו"ר בעבד..... ז.

סעיף ח

- חיוב לישא אשה בת בנים כשקיים פו"ר..... ז.
- אם חיוב זה הוא מהתורה..... ז.
- למכור ס"ת לישא אשה בת בנים..... ח.
- למכור ס"ת לישא להנצל מהרהורי עבירה..... ח.
- מי שלא יכול להוליד..... ח.
- לישא אשה שאינה בת בנים משום קטטה..... ח.

סעיף ט

- כמה נשים יכול אדם לישא מדינא דגמ'..... ח.

אם מהני מחילת האשה.....ח

סעיף י

חרם דר' גרשום שלא לישא ב' נשים.....ט

הגבלות הראשונים לחרם.....ט

חרם דר"ג בארוסה.....י

חרם דר"ג ביבמה או במקום מצות פו"ר.....י

היתר מאה רבנים לחרם דר"ג.....י

אשה שע"פ הדין יש לגרשה או שוטה.....י

שלח גט לאשתו ואינו יודע אם הגיע לידה.....י

כפיה על החרם.....י

אשה שהמירה דתה מרצונה.....יא

אשה שהמירה דתה מאונס.....יא

לישא ב' נשים או לגרש בע"כ מה יותר חמור.....יא

סעיף יא

שבועת הבעל שלא לישא אשה על אשתו.....יא

סעיף יב

נשבע שלא ישא אשה אחרת ולא ילדה י' שנים.....יב

סעיף יג

חיוב אשה בפו"ר.....יב

סעיף יד

נשא אשה ולא ילדה י' שנים.....יב

איש שיצא עליו קול פסול אם צריך בדיקה.....טז

סעיף ד

שתיקה על פסול אם הוי הודאה.....טז

ד' שיטות בראשונים בשותק על פסול.....יז

סעיף ה

דין אלמנת עיסה.....יז

מחלוקת הראשונים בביאור הסוגיא.....יז

דין בת אלמנת עיסה.....יח

משפחה שנתערב בה ספק ממזר.....יח

היתר הקראים בקהל וספק ספיקא בממזר.....יח

משפחה שנתערב בה ממזר ודאי.....יט

משפחה שנתערב בה פסול ולא מפורסם הפסול.....יט

ב' עדים שיודעים על הפסול.....יט

סעיף ו

לישא אשה בת ת"ח.....יט

לישא אשה בת עם הארץ.....כ

גדר עם הארץ.....כ

לישא בת אחותו או בת אחיו.....כ

לישא אשה ששמה כשם אמו, או שמו כשם חמיו.....כ

סעיף ז

לישא ממשפחת נכפין או מצורעים.....כ

סעיף ח

נישואי בת כהן לישראל.....כא

נישואי בת ישראל לכהן.....כא

סעיף ט

נישואי ילד לזקנה או זקן לילדה.....כא

סעיף י

לישא אשה ע"מ לגרשה.....כב

סעיף יא

לישא ב' נשים במקומות שונים.....כב

סימן ב**סעיף א**

הנושא אשה שאינה הוגנת לו.....יג

הנושא אשה משום ממון.....יג

סעיף ב

בעל שנושא אשה האם צריך לבודקה.....יג

מחלוקת הראשונים.....יד

אופנים שחוששים בהם לפסול.....טו

סעיף ג

אשה שיצא עליה שמץ פסול אם צריכה בדיקה.....טו

גדר ערער.....טו

מי הנושא שצריך לבדוק.....טז

סימן ג**סעיף א**

נאמנות אדם על עצמו לכהונה.....כג

סימן ד

סעיף א

איסור ממזרים ונתינים בקהל..... כט

נתינים שנתגיירו..... כט

שבעה אומות בקהל..... כט

ספק ממזר..... כט

יצא קול שהיא ממזרת..... כט

סעיף ב

איסור עמוני ומאבי בקהל..... כט

סעיף ג

איסור מצרי ואדומי בקהל..... ל

סעיף ד

דין ולד מצרית שנתגיירה..... ל

סעיף ה

ישראל שבא על גויה..... ל

גוי שבא על ישראלית..... ל

מחלוקת בדעת השו"ע אם נישאת בדיעבד לכהן..... ל

באופן הנ"ל אם הולד צריך גיור או לא..... לא

סעיף ו

גר עמוני שנשא ישראלית, או מצרית שנתגיירה ונישאת

לישראל..... לא

מצרי שני שנשא מצרית ראשונה..... לא

מצרי ראשון שנשא מצרית שניה..... לא

סעיף ז

עמוני שנשא מצרית או מצרי שנשא עמונית..... לב

עמוני או מצרי שנתגיירו..... לב

סעיף ח

גר מצרי שנשא גיורת עמונית..... לב

סעיף ט

היתר שאר האומות לאחר שנתגיירו בקהל..... לב

סעיף י

דין כל האומות בזמן הזה..... לב

מצרי שנתגייר בזמן הזה..... לג

סעיף יא

ממזר או בן ישראל בשפחה..... לג

הטעם שאדם לא נאמן לומר כהן אני..... כג

אמר כהן אני וחזר בו..... כד

סעיף ב

נאמנות עד אחד לכהונה..... כד

נאמנות אב על בנו לכהונה..... כד

נאמנות ע"פ שטר לכהונה..... כה

חתם בלשון עצמו אני פלוני כהן חתמתי עד..... כה

כתב אני פלוני כהן לויתי מנה וחתמו עדים..... כה

כתוב בלשון עדים פלוני כהן לזה מפלוני מנה וחתמו

עדים..... כה

היו ב' יוסף בן שמעון ואחד מהם כהן וכתבו בשטר כהן

לשם זיהוי..... כה

כהן שנושא כפיו או עולה לתורה ראשון..... כה

סעיף ג

עדות אנוסים לכהונה..... כה

סעיף ד

עדות שנים שאחד מעיד על חברו לכהונה..... כו

סעיף ה

עדות על חברו שאכל תרומה בקטנותו..... כו

סעיף ו

כהן שלא הוחזק ומעידים על אביו שהוא כהן..... כו

הוחזק הסבא או הרוד בכהונה..... כו

בעל שהוחזק לכהן ואשתו הוחזקה כשרה והלכו

למדה"י וחזרו עם ילדים..... כז

סעיף ז

הוחזק אביו לכהונה ושני עדים העידו עליו שהוא כהן

ושנים העידו שהוא חלל..... כז

נחלקו לענין מה מהגני החזקה בתרי ותרי..... כז

סעיף ח

דין ספק כהן ספק ישראל..... כז

סעיף ט

כהנים שנתערבו ולדותיהם..... כח

זינתה עם כהן ונישאת לכהן אחר..... כח

נישאת לכהן ומת זינתה עם כהן..... כח

כהן שבא על הפנויה ומודה שהוא בנו..... כח

הלכות
פרייה ורבייה

( ) סימן א ( )

דיני פריה ורביה ושלא לעמוד בלא אשה, ובו י"ד סעיפים.

א. חייב כל אדם לישא אשה כדי לפרות ולרבות. וכל מי שאינו עוסק בפריה ורביה כאילו שופך דמים, וממעט את הדמות, וגורם לשכינה שתסתלק מישראל. סגה: וכל מי שאין לו אשה שרוי בלא ברכה, בלא תורה וכו' ולא נקרא אדם. וכיון שנשא אשה עונותיו מתפקקים, שנאמר מלא אשה מלא טוב ויפק רצון מאת ה' (משלי יח, כג).

שלחן העזר

( ) סעיף א ( )

חומרת איסור המונע עצמו מפריה ורביה
מקור הדין: בראשית (ט, א) "ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את הארץ", ואיתא ביבמות (סג:): ארבעה איסורים עובר מי שלא עוסק בפריה ורביה

א. כאילו שופך דמים שנא' "שופך דם האדם" וסמך ליה "ואתם פרו ורבו".

ב. כאילו ממעט את הדמות שנא' "כי בצלם אלוקים עשה את האדם" וסמך ליה "ואתם פרו ורבו".

ג. גורם לשכינה שתסתלק מישראל, שנא' "שובה ה' רבבות אלפי ישראל" מלמד שהשכינה שורה רק כשיש ב' רבבות וב' אלפים.

ד. חייב מיתה שנא' "ובנים לא היו להם" הא היו להם, לא מתו. וכ"כ הטור וש"ע (ג) איסורים כתב הטור, והרביעי הוסיף הבי' ותמה על הטור שהשמיטו).

שמונה דברים שנאמרו על מי שלא נושא אשה
איתא בגמ' (יבמות סב:): א. שרוי בלא טובה. ב. בלא ברכה. ג. בלא דירה (והעיר הבי'

דבגמ' איתא, שמחה). ד. בלא תורה. ה. בלא חומה. ו. בלא שלום. ז. אינו אדם. ח. מי שנושא אשה עונותיו מתפקקים (נסתמין).

חתן המחלל שבת אם יכול לשתות מהיין
בירושלמי הגירסא עונותיו נמחלין, ובבבלי הגירסא עונותיו מתפקקים.
הנפק"מ בחתן מחלל שבת שנגע בחופה ביין, אם נמחלו עונותיו היין כשר, ואם נסתמו עונותיו ובהמשך חייו שב לסורו חוזרים לו כל העונות ונעשה היין, יין נסך (מפי הגאון הרב יעקב יוסף זצ"ל). וכתב ביבי"א (ה"ב יו"ד ס"י אות א), מה שנהגו ליתן מהיין לחתן מחלל שבת בפרהסיא אע"פ שנעשה יין נסך וספי ליה איסורא, יש להתיר ממנפ"ש, אם דינו כגוי שמנסך אין כאן לפני עור, שמותר ליתן לגוי לשתות, ואם דינו כישראל אין כאן יין נסך. ועוד כתב שם, שאני חתן שנמחלו עונותיו (ותלוי במ"ש לעיל).

מחילת עונה כשלא קיים פריה ורביה
כתב הרמב"ם, חייב אדם לבעול בכל עונה ולא מועיל מחילת אשתו עד שיהיו לו בנים. וכ"כ הד"מ והב"ש. וכ"פ השו"ע, לקמן (סי' עו ס"ו).

ב. אין מוכרין ספר תורה, אלא כדי ללמוד תורה ולישא אשה.

שלחן העזר

והדרישה אם "כאילו" הוי ממש או לא, אבל אם נולדו לו בן ובת ומתו (כלי בניס) וגם גידל יתום ויתומה, ממנפ"ש יצא י"ח פרו ורבו, גם מצד שנולדו לו בן ובת, וגם מצד שגידל בן ובת.

סעיף ב.

מכירת ס"ת לישא אשה

מקור הדין: מגילה (כז.) אין מוכרין ס"ת אלא ללמוד תורה ולישא אשה. וכ"פ הטור ושו"ע.

למכור ס"ת להשיא יתומה

לדעת הח"מ, אין מוכרין, שאינה מצווה על פו"ר [ולמרות שיש לה מצוה מדרבנן שמסייעת ומיישבת העולם, אזיל לשיטתו לקמן (פ"ח) שפסק כסתם בשו"ע במי שקיים פו"ר אין מוכרין ס"ת, אע"פ שיש לו מצוה דרבנן ה"ה הכא].

לדעת הט"ז הב"ש ועוד, מוכרין ס"ת להשיא יתומה, שמצווה על לשבת יצרה [ולמרות שזה רק מדרבנן, אזיל הב"ש לשיטתו לקמן (פ"ח), שפסק כ"א בשו"ע שמוכרין ס"ת למצוה דרבנן].

רעק"א דקדק מהר"ן בתשובה, דאשה אינה מצווה על שבת. וכ"כ ביבי"א (ה"ח יו"ד סכ"ב אות ב-ד), בדעת השו"ע (סימן ה ס"ב) דס"ל אין האשה מצווה על שבת, וכן דעת הרמב"ם ועוד. ומ"מ הכריע שמוכרין ס"ת להשיא יתומה לבעל שלא קיים פו"ר שמסייעת לו. ואם קיים הבעל פו"ר לכאורה העיקר

מחילת עונה כשקיים פריה ורביה משמע ברמב"ם, שיכולה האשה למחול עונתה וכ"פ השו"ע לקמן (ס"ו עו ס"ו). ותמה הב"ש על הרמב"ם, דמנא ליה חילוק זה, והרי חייב בעונה מדין לערב אל תנח ירך? וכן כתב הט"ז, דוקא כשהבעל מקיים לערב אל תנח ירך במקום שהולך לשם עם אשה אחרת, או שיש לו עוד אשה בכה"ג יכולה למחול, אבל בלא"ה לא מועיל מחילת האשה, שיש לבעל חיוב מדרבנן. החיד"א בברכי יוסף חולק, וס"ל שיכולה למחול, והבעל יקיים לערב אל תנח ירך בעת מן העיתים, ולא חייב בכל עונה (פתי"ש סק"א).

חיוב האב בנישואי בנו

כתב העזר מקודש, מצוה על האב להשיא בנו (כמבאר בקידושין כט.), ואפי' בנו גדול שאין סמוך על שולחנו ג"כ חייב, כיון שמתבייש לדאוג לעצמו בזה [ותמה היפה ללב (אות א), מדוע השמיטו הטור הרמב"ם ושו"ע דין זה] אבל זיווג שני לא מתבייש וא"צ לדאוג לו בזה.

עוד כתב שם: בן שרוצה לישא אשה שמצאה חן בעיניו והוריו אינם חפצים בה, אין בזה כיבוד הורים ויכול לישאנה, אבל אם חפץ בה משום ממון (שאביה או היא עשירים) ולא משום שמצאה חן בעיניו והוריו לא חפצים בה, יש בזה כיבוד הורים.

קיום פריה ורביה באימוץ ילדים

הסתפק החכמת שלמה, במגדל יתום ויתומה בתוך ביתו, אם יצא יד"ח פרו ורבו דהוי כאילו ילדו, ותלה זאת במח' הט"ז

ג. מצוה על כל אדם שישא אשה בן י"ח, והמקדים לישא בן י"ג מצוה מן המובחר, אבל קודם י"ג לא ישא דהוי כזנות. ובשום ענין לא יעבור מעשרים שנה בלא אשה. ומי שעברו עליו כ' שנה ואינו רוצה לישא, ב"ד כופין אותו לישא כדי לקיים מצות פריה ורבייה. מיהו אם עוסק בתורה וטרוד בה ומתירא לישא אשה כדי שלא יטרח במזונו ויתבטל מן התורה, מותר להתאחר. רגב: וזמן הזה נהגו שלא לכופ על זה. וכן מן שלא קיים פריה ורבייה וצ"ל לישא אשה שאינה צת צניס, כגון עקרה וחקנה או קטנה משום שחושק בה או משום ממון שלה, אע"פ שמדינה הוה למחות צו, לא נהגו מנכמה דורות לדקדק בענין הזיווגים. ואפילו נשא אשה ושהה עמה עשר שנים לא נהגו לכופ אותו לגרשה, אף על פי שלא קיים פריה ורבייה, וכן בשאר ענייני זיווגים (ריב"ש סימן ט"ו), ובלבד שלא תהא חסורה עליו.

שלחן העזר

כתב הב"י, כ"ז בארצות החמות, אבל אנו אין לנו אלא דברי המשנה בן י"ח לחופה. וכן דעת הרמב"ם. וכתב הברכי יוסף בשם ר' יונה חסיד, היום נשתנו הדורות ונחלשו הטבעים, לכן אין להקדים לישא בן י"ג, וכן המנהג היום.

לישא אשה קודם י"ג שנה

לדעת הטור והרמב"ם, לא ישאם דהוי כזנות, ומ"ש בגמ' דצריך להשיאן סמוך לפרקן היינו סמוך ל"ג, לאחר י"ג שלימות [וכן דעת הרשב"א בתשובה וכ"כ רעק"א].

לדעת רש"י ותוס', סמוך לפרקן היינו עד חצי שנה או שנתיים לפני י"ג, ובזה ליכא זנות ומצוה להשיאן. וכתב הד"מ, דאף הרמב"ם ס"ל כוותיהו ולא פליגי.

פסק השו"ע, דוקא מגיל י"ג ולא קודם לכן. הכנסת יחזקאל מחלק, אם אביו משיאו אשה ומתפיס מטלטלין לכתובה הוי מצוה, ואם הבן נושא אשה לבד הוי כזנות, וכך מבאר דעת השו"ע, אבל בשער נפתלי דחה דבריו (פת"ש סק"ג).

כהח"מ שאין מוכרין ס"ת למצוה דרבנן וכסתם בשו"ע לקמן (ס"ח).

מכירת שאר ספרי קודש

כתב הב"ש, ג"כ אין מוכרין חוץ מללמוד תורה ולישא אשה (כמבואר ביו"ד ס"ו ער, ס"ב).

סעיף ג

הזמן הראוי לישא אשה

מקור הדין: אבות (ה, כא): בן שמונה עשרה לחופה. וכתב הרמב"ם, בן י"ז לחופה. וביאר המ"מ, היינו י"ז שלימות שזה תחילת י"ח. וכ"פ הטור ושו"ע. הב"ח ס"ל, בעינין י"ח שלימות (ולא תחילת י"ח כהמ"מ). והעיקר כשיטת המ"מ והב"י, תחילת י"ח.

בן י"ג אם יכול לישא אשה

מקור הדין: קידושין (כט: אב"י אמר לגירסת הטור) אם היה נישא בן י"ד היה אומר חץ בעיני השטן, והיינו תחילת י"ד שזה י"ג שלימות. וכ"פ הטור ושו"ע, מצוה מן המובחר לישא בן י"ג.

ד. ומי שחשקה נפשו בתורה כבן עזאי תמיד, ונדבק בה כל ימיו, ולא נשא אשה, אין בידו עון, והוא שלא יהא יצרו מתגבר עליו.

שלחן העזר

הבית עליו קודם ילמד תורה ואח"כ ישא אשה כבני א"י, ואם אין צרכי הבית עליו ישא אשה שלא יהיה לו הרהור ואח"כ ילמד תורה כבני בבל.

וכתב הרא"ש, אם לא יוכל ללמוד כשישא אשה, לכו"ע קודם ילמד תורה ואח"כ ישא אשה, אפי' אחר גיל עשרים. וכ"כ הרמב"ם משום שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, אבל אם יצרו מתגבר עליו קודם ישא אשה. וכ"פ הטור ושו"ע.

כתב הב"ש, אין קצבה לדבר וכל זמן שאין יצרו מתגבר עליו ולא יכול ללמוד אם ישא אשה, ילמד תורה ואח"כ ישא אשה.

סעיף ד

מי שחשקה נפשו בתורה

מקור הדין: יבמות (גו:) מי שאינו עוסק בפריה ורביה וכו' בן עזאי אומר כאילו שופך דמים וכו'. אמר להן בן עזאי ומה אעשה שנפשי חשקה בתורה אפשר לעולם שיתקיים ע"י אחרים. וכ"פ הרמב"ם הטור ושו"ע, מי שחשקה נפשו בלימוד התורה כבן עזאי ונדבק בה כל ימיו ולא נשא אשה אין בידו עון והוא שלא יהא יצרו מתגבר עליו, אבל אם יצרו מתגבר עליו אין לו היתר וחייב לישא אשה שמא יבוא לידי הרהור. וכתב הט"ז, לכתחילה אין לעשות כן אלא שאם עשה כן אין בידו עון.

לישא אשה אחר עשרים שנה

כתב הרמב"ם, בשום ענין לא יעבור עשרים שנה בלא אשה, שהקב"ה אומר עליו תפחנה עצמותיו של זה כמבואר בגמ' (קידושין כו:). וכתב הרא"ש, מי שעברו עליו כ' שנה ולא נשא אשה כופין אותו לישא כדי לקיים פו"ר. וכ"פ הטור ושו"ע.

כתב הרמ"א בשם הריב"ש, נהגו שלא לכוף על זה כלל וכן על כל עניני הזיווגים נהגו שלא לכוף, חוץ מאשה שאסורה על בעלה. הקרית מלך רב, חולק על הרמ"א וסובר שכופין ואין להשגיח במנהג. וכ"פ ביבי"א (ח"ג סי' כא אות ג).

חיפוש ולא מצא זיווג

כו"ע מודים דדוקא מי שאינו רוצה כופין לחלק מהשיטות, אבל מי שרוצה אלא שמתעכב מחמת שלא מצא זיווג נאה, או לסיבה אחרת לא כייפינן ליה. וכ"כ מהריק"ש. ומ"מ אין רשאי להתאחר מפני כל סיבה שהיא חוץ מגופו אלא עד עשרים וארבע.

מה קודם ללמוד תורה או לישא אשה

מקור הדין: קידושין (כו:) ת"ר ללמוד תורה ולישא אשה, ילמוד תורה ואח"כ ישא אשה, ואם א"א לו בלא אשה ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה. א"ר יהודה אמר שמואל הלכה נושא אשה ואח"כ ילמוד תורה. ר' יוחנן אמר ריחיים בצוארו ויעסוק בתורה? ולא פליגי הא לן והא להו. כלומר אם צורכי

ה. כיון שיש לאדם זכר ונקבה, קיים מצות פריה ורביה, והוא שלא יהיה הבן סריס או הנקבה איילונית. (פי', חיל הוא זכר הלאה, כלומר שיש לאשה עצב הזכר וסימניה הם שאין לה שדים נגשים, וקולב עצה, וזוהו מקום חינו צולע מנופס כיתר הנשים).

ו. נולדו לו זכר ונקבה, ומתו והניחו בנים, הרי זה קיים מצות פריה ורביה. בד"א, כשהיו בני הבנים זכר ונקבה והיו באים מזכר ונקבה, אף על פי שהזכר בן בתו והנקבה בת בנו, הואיל ומשני בניו הם באים הרי קיים מצות פריה ורביה. אבל אם היו לו בן ובת ומתו והניח אחד מהם זכר ונקבה, עדיין לא קיים מצוה זו. הגם: כיס הבן ממזר או חרש, שטעם וקטן, קיים המלויה (צ"י צמס הרשצ"ה).

שלחן העזר

נישאת הבת לסריס: לדעת הח"מ והב"ש, יצא האב י"ח פו"ר. לדעת הבני אהובה, צ"ע אם יצא דלא יכולה להתגרש בעל כרחו.

סעיף ו

היו לו בנים ומתו אם קיים פו"ר מקור הדין: יבמות (סב). איתמר היו לו בנים ומתו, רב הונא אמר קיים פו"ר, ור' יוחנן אמר לא קיים, והל' כר' יוחנן. וכ"פ הטור ושו"ע.

קיום פו"ר בבני בנים

בגמ' (שם), בני בנים הרי הם כבנים, ומסקנת הגמ' שם דבעינן דוקא זכר ונקבה, אפי' בת מהבן ובן מהבת ולא דוקא בת מבת ובן מבן, וכן תרי מחד לא מהני לכו"ע [כלומר שנולדו בן ובת מהבן, ולבת אין כלום ומתו הבן והבת]. וכ"פ הרמב"ם הטור ושו"ע.

אם צריך בן ובת גם בבני בנים

היו לו ב' בנים מהבן והבת או ב' בנות מהבן והבת ומתו הבן והבת. א. לדעת הטור (לפי גירסת ב"י) והשל"ג, קיים פו"ר. וכ"מ מהתוס' [ודעת הפרישה הב"ח והט"ז, שאין מח' וגרסו בטור כדעת הרמב"ם וסיעתו].

סעיף ה

גדר מצות פריה ורביה

מקור הדין: יבמות (א:א) לא יבטל אדם מפריה ורביה אא"כ יש לו בנים, ב"ש אומרים שני זכרים (דילפי ממשא שבניו היו גרשום ואליעזר), וב"ה אומרים זכר ונקבה (דילפי מבריתו של עולם) וידוע דהל' כב"ה. וכ"פ הטור ושו"ע.

ביבי"א (ח"ז סי' ב בהערה לאות ח) ציין ירושלמי, שלדעת ב"ה אף בב' זכרים יצא י"ח פו"ר. והעיקר כהבבלי שחייב דוקא זכר ונקבה ולא כמנהג מרוקו שלא התירו לישא ב' נשים במי שיש לו ב' בנים זכרים. וציין שיטת רב סעדיה גאון, דדוקא בדורות ראשונים היתה חובת פו"ר בשניהם, אבל בזמן הזה שאין החיים ארוכים כ"כ סגי בזכר או נקבה. והשיג עליו שהוא דעת יחיד בדבר זה.

פריה ורביה בסריס ואיילונית

היה לו בן סריס או נקבה איילונית לא יצא י"ח פרו ורבו (בגמ' שם סב:). וכ"פ הרמב"ם הטור ושו"ע.

כתבו הח"מ והב"ש, נשא הבן איילונית או שלא נשא אשה כלל או הבת לא נישאה: קיים האב פו"ר כל זמן שלא מתו בחייו.

ז. היו לו בנים כשהיה עובד כוכבים, ונתגייר הוא והם, ה"ז קיים מצוה זו. אבל אם היו לו בנים כשהוא עבד, ונשתחרר הוא והם, לא קיים מצוה זו עד שיוליד אחר שנשתחרר.

שלחן העוזר

האחרון כתב שבעלת הביצית היא האם והילד יהודי ויש למולו ככל ילדי ישראל, אלא שטוב להטבילו לשם גירות לחומרא. ולענין קיום מצות פו"ר לא הביע דעתו. וצ"ע.

קיום פו"ר בבן ממזר

כתב הריטב"א, מוכח מהירושלמי דקיים פו"ר בבן ממזר. וכ"פ הרמ"א. ואם לא ידוע שהוא ממזר כתב הב"ש בשם ספר חסידים, דלא קיים פו"ר שהרי לא יחיה. וכתב ביבי"א (ח"ב ס"א אות יא) בשם המנחת חינוך ומהרי"ט אלגאזי שדייקו מהרי"ף והרמב"ם שהשמיטו הירושלמי, משום דהוי מצוה הבאה בעבירה ולא יצא י"ח פו"ר. וכ"כ הברכי יוסף. ואם הוא נולד בהיתר כגון גר שנשא ממזרת (לקמן ד, כב) לכו"ע יצא י"ח פרו ורבו.

קיום פו"ר בבן חרש או שוטה

כתב מהרי"ל, בבן חרש או שוטה קיים פו"ר [והטעם: א. שלא גרע מגוי שנתגייר. ב. שייך בו לשבת יצרה שיכול לישא אשה ולהוליד בן חכם. ג. יש בו נשמה והוא בר מצוה]. וכ"פ הרמ"א.

קיום פו"ר בבן טריפה

כתב השי למורא, דלא קיים פו"ר, ודייק דאף מהב"ש משמע הכי, ואם יש לו יתרה אבר שיכול לחיות צ"ע אם קיים פו"ר.

סעיף ז

קיום פו"ר בגר שיש לו בנים גוים

מקור הדין: בימות (סב:) איתמר היו לו בנים בגיותו ונתגייר, ר' יוחנן אמר קיים פו"ר

ב. לדעת הרמב"ם וסיעתו, לא קיים פו"ר דבעינן זכר ונקבה מזכר ונקבה. וכ"פ השו"ע והאחרונים.

כתבו הד"מ הב"ש והט"ז, היו לו ב' זכרים ולהם בן ובת, לא קיים פו"ר. כתבו הב"ש והט"ז, היה לו בן ובת ומת הבן והניח בן תחתיו, קיים פו"ר [וה"ה מתה הבת והניחה בת].

היה לו בן ובת ומת הבן והניח בת תחתיו: לח"מ, יש להסתפק. לב"ש ובאה"ט, לא קיים פו"ר.

קיום פו"ר באמנטי או בהפריית מבחנה

הסתפק הח"מ, בנתעברה אשתו באמנטי אם קיים פו"ר. וכתב הב"ש ראה מבן סירא שנקרא בנו של ירמיהו הנביא משמע יצא יד"ח פו"ר. (הט"ז דחה דאיתו ועיין שי למורא). וכתב ביבי"א (ח"ב ס"א) העיקר כהב"ש. וה"ה בנתעברה אשתו ע"י הפרייה קיים פו"ר.

קיום פו"ר באם פונדקאית

כתב בשו"ת ברכת יהודה (ח"ז אה"ע ס"א) דנו האחרונים באשה שלא יכולה לילד ולקחו מהאב זרע ומהאם ביצית והשתילו ברחמה של אשה אחרת למי מתייחס הולד לבעלת הרחם או לבעלת הביצית, ופשוט שלענין יוחסין שאם שתיהן יהודיות הולד יהודי אע"פ שהאב גוי, ואם שתיהן גויות הולד גוי אף שהאב יהודי, והנרון כשבעלת הביצית יהודיה ובעלת הרחם גויה, וכתב שם ג' דעות בשם מרן הגר"ע יוסף זצ"ל ובמכתב

ח. אף על פי שקיים פריה ורביה, אסור לו לעמוד בלא אשה, וצריך שישא אשה בת בנים אם יש ספק בידו, אפילו יש לו כמה בנים. ואם אין ספק בידו לישא אשה בת בנים אא"כ ימכור ס"ת, אם אין לו בנים ימכור כדי שישא אשה בת בנים. אבל אם יש לו בנים, לא ימכור אלא ישא אשה שאינה בת בנים ולא יעמוד בלא אשה. וי"א שאפילו אם יש לו בנים ימכור ס"ת כדי שישא אשה בת בנים. הגה: מיהו אם מכיר שאינו בן בנים עוד ואינו רחוי עוד להוליד, ישא אשה שאינה בת בנים (נ"י צ"ב הבא על יצמחו). וכן אם יש לו בנים הרבה ומתיירא שישא אשה בת בנים יבא קטעות ומריבות בין הבנים ובין אשתו, מותר לישא אשה שאינה בת בנים. אבל אסור לישא בלא אשה משום חשש זו (תרכ"ד סי' רס"ג).

שלחן העזר

סעיף ח

חיוב לישא אשה בת בנים כשקיים פו"ר
מקור הדין: יבמות (ס"א:) במשנה: לא יבטל אדם מפריה ורביה אא"כ יש לו בנים, מדייקת הגמ': הא יש לו בנים מפריה ורביה בטיל, מאשה לא בטיל, מסייעא ליה לר"נ אמר שמואל דאמר אע"פ שיש לו לאדם כמה בנים אסור לו לעמוד בלא אשה, שנא' "לא טוב היות האדם לבדו". לאיכא דאמר, אם יש לו בנים נושא אשה דלאו בת בנים, אין לו בנים נושא אשה בת בנים, נפק"מ למכור ס"ת בשביל אשה בת בנים (דרשאי רק אם אין לו בנים).

ובגמ' (שם ס"ב:) לר' יהושע אפי' יש לו בנים ישא אשה בת בנים, שנא' "בבוקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך" וא"ר מתנא הל' כר' יהושע. וכ"פ השו"ע.

אם חיוב זה הוא מהתורה

כתב הב"י בדעת הר"י הרמב"ם והרא"ש דהוי חיוב דרבנן. והרמב"ן מסופק בזה [ומהרד"ך בדעת הר"י כתב דהוי דאורייתא]. למעשה האחרונים פסקו כרוב הראשונים דהוי חיוב דרבנן.

[וטעמו דכתיב בעת ההיא שלח מרודך בלאדן בן בלאדן אלמא אית להו חייס], ריש לקיש אמר לא קיים, וידוע דהל' כר"י. נחלקו הראשונים בגירסא:

א. התוס' ומהרי"ל גרסו ונתגייר, אע"פ שבניו לא נתגיירו עמו קיים פו"ר. וכ"פ הגר"א.
ב. הרמב"ם והטור גרסו ונתגיירו, דוקא כשבניו נתגיירו עמו ובלא"ה לא קיים פו"ר. וכ"פ השו"ע וכנה"ג.

קיום פו"ר כשלא נתכוון למצוה

כתב ביבי"א (ח"ז ס"ב אות ה) אפי' לא כיון לשם מצות פו"ר יצא יד"ח פו"ר, והראיה מגוי שלא כיון לשם מצוה ויצא יד"ח פו"ר. והוסיף, אפי' כיון בפירוש שלא לצאת יד"ח פו"ר, בכ"ז יצא יד"ח פו"ר. ומכח זה התיר לכל אדם שאשתו לא ילדה י' שנים לישא עוד אשה שהיא בת בנים ואין בזה חדר"ג, ובתנאי שישליש גט בידי ביי"ד לאשתו הראשונה.

קיום פו"ר בעבד

בגמ' (שם), עבד שהיו לו בנים ונשתחרר הוא והם, לא קיים פו"ר שאין לעבד חייס, שנא' "שבו לכם עם החמור" עם הדומה לחמור. וכ"פ הטור ושו"ע.

ט. נושא אדם כמה נשים, והוא דאפשר למיקם בסיפוקיהו. ומ"מ נתנו חכמים עצה טובה שלא ישא אדם יותר מד' נשים, כדי שיגיע לכל אחת עונה בחודש. ובמקום שנהגו שלא לישא אלא אשה אחת, אינו רשאי לישא אשה אחרת על אשתו. (ועיין לקמן ס"ס ז' דחסור לישא שתי נשים בשני נקומות).

שלחן העזר

לישא אשה שאינה בת בנים משום קטטה
כתב התרה"ד, מי שיש לו הרבה בנים ומתיירא שאם ישא אשה בת בנים יהיה מריבה, יכול לישא אשה שאינה בת בנים. וכ"פ הרמ"א. והוסיף שלא יתבטל לגמרי מאשה משום קטטה, שיש לחוש שמא יצרו יתגבר עליו. הח"מ תמה על דין זה. הב"ש הט"ז והגר"א, פסקו כרמ"א.

סעיף ט

כמה נשים יכול אדם לישא מדינא דגמ'
מקור הדין: יבמות (סה): רבא אמר נושא אדם כמה נשים על אשתו והוא דאית ליה למיזיינינדהי (שיש לו ממון למוזנות לכל אחת כדינה). ובגמ' (שם מד.) לא ישא אדם יותר מד' נשים כדי שתהא לכל אחת עונה בחודש. וכתב הנמו"י, אם נהגו באותו מקום שלא לישא אשה נוספת נחשב כאילו התנו עמו ואסור. וכ"פ השו"ע, אם יש לו ממון יכול לישא עד ד' נשים ואם נהגו שלא לישא אסור.

אם מהני מחילת האשה

כתב הב"ש, אם הסכימה האשה אע"פ שהמנהג לשאת רק אשה אחת רשאי לישא עוד נשים, וכן אם אין לו ממון ומוחלת האשה ומוכנה לצמצם בשביל שישא עוד אשה, רשאית למחול [וכ"ז מדינא דגמ', אבל מצד חרם דר"ג אין שום היתר אפי' ע"י מחילה כדלקמן ס"י].

למכור ס"ת לישא אשה בת בנים

א. לדעת הרי"ף, הלי' כר' יהושע וצריך לישא אשה בת בנים אפי' כשיש לו בנים, אבל אם אין סיפק בידו וצריך למכור ס"ת לשאת אשה בת בנים לא ימכור אם יש לו בנים, ואם אין לו בנים ימכור. ב. לדעת הרא"ש, גרס מתני' דלא כר' יהושע ולכן אפי' יש לו בנים מוכר ס"ת לישא אשה בת בנים.

פסק השו"ע, בסתם כדעת הרי"ף שאין מוכרין אם יש לו בנים, וי"א כדעת הרא"ש שמוכרין אפי' יש לו בנים. לדעת הח"מ, העיקר כדעת מרן בסתם. לדעת הב"ש, העיקר כ"א במרן [ועיין לעיל ס"ב שנחלקו לשיטתם לענין יתומה]. ולפי כללי הפסיקה העיקר להחמיר כסתם.

למכור ס"ת לישא להנצל מהרהורי עבירה

א. לדעת הנמו"י, [וכן לדעת הריטב"א. רעק"א] אין מוכרים ס"ת להנצל מהרהורי עבירה אלא רק לקיים מצוה. וכ"כ הח"מ.

ב. לדעת הרמב"ן, מוכרים הרהורי עבירה קשים מביטול מצות פו"ר. וכ"כ הב"ש [ואולי לשיטתם לעיל אם הלי' כסתם או כ"א בשו"ע].

מי שלא יכול להוליד

כתב הנמו"י, מי שאינו יכול להוליד רשאי לשאת אשה שאינה בת בנים. וכ"פ הרמ"א.

י. רבינו גרשום החריים על הנושא על אשתו, אבל ביבמה לא החריים, וכן בארוסה. הגה: אם אינו רואה לכתום אלא לפעור (מהרי"ק שורש ק"ח), וכו"ה בכל מקום שיש דיחוי מזוה, כגון ששהה עם אשתו עשר שנים ולא ילדה (מרדכי פרק החולץ ורשב"א סימן ר"פ מהר"ם פאדווה סי' י"ט). אמנם יש חולקים וסצורה ליה דחרם ר"ג נוהג מפילו במקום מזוה ואפילו במקום יבוס, ולריך לחלוץ (הגהת מרדכי דיצמות ובהגהות מרדכי דכתובות וכ"כ ג"י פרק החולץ). ובמקום שאין הראשונה צת גירושין, כגון שנשתתית או שהיא מן הדין לגרשה ואינה רואה ליקח גט ממנו, יש להקל להתיר לו לישא אחרת (כן משמע צתשצת הרשב"א). וכ"ש אם היא ארוסה ואינה רואה להנשא לו או לפעור ממנו. ולא פשטה תקנתו בכל הארצות. הגה: ודוקא במקום שידוע שלא פשטה תקנתו, אבל מן הסתם נוהג בכל מקום (תשצת ר"י מיינץ סי' י'). ועיין סי' רכ"ח ציורה דעה אם הלך ממקום שנהגו להחמיר במקום שנהגו להקל. ולא החריים אלא עד סוף האלף החמישי. הגה: ומ"מ בכל מדינות אלו עומד התקנה והמנהג במקומו, ואין נושאין שתי נשים, וכופין צחרמות ונדויון מי שצובר ונושא צ' נשים לגרש אחת מהן, וי"א דצזמן הזה אין לכופ מי שעצר חרם ר"ג (צ"י סי' ע"ו), מאחר שכבר נשלם אלף החמישי (שם צשם מהרי"ק), ואין נוהגין כן. י"א מי שהמירה אשתו, מזהה לה גט ע"י אחר ונושא אחרת, וכן נוהגין צקצת מקומות (פסקי מהר"י סי' רנ"ו). ובמקום שאין מנהג אין להחמיר ומותר לישא אחרת בלא גירושי הראשונה (שם מנהגי רינו"ס).

שלחן העזר

סעיף י

חרם דר' גרשום שלא לישא ב' נשים והטעם לחרם

מקור הדין: בנמו"י בשם הריטב"א, כתבו בתוס' כי ר"ג החריים על הנושא אשה על אשתו וחייבים לכופ על החרם שלו. והטעם: א. כתב הרשב"א, מפני שהיו מתעללים בנשיהם. ב. כתב הגה"מ, מפני קטטה [ולכו"ע אין חשש איסור בזה].

הגבלות הראשונים לחרם

א. הרשב"א כתב, חרם דר"ג לא פשט בכל הארצות ומעשים בכל יום שנושאים ב' נשים ולא חששו לדבר זה.

ב. המהרי"ק כתב, ר"ג תיקן עד סוף האלף החמישי, ולאחר מכן בטלה תקנתו בכל הארצות.

השו"ע כתב חרם דר"ג והוסיף את ההגבלות: א. שלא פשטה בכל הארצות. ב. שלא גזר אלא עד סוף האלף החמישי. וכך פסקו בשו"ת ב"י מהר"ם אלשקאר הרדב"ז והכנה"ג, שבני ספרד לא קבלו חרם זה. עיין לקמן (סי"א) שלבני ספרד יש סיבה אחרת לאסור מצד השבועה. וכ"פ ביבי"א (ח"ו ס"ב). אבל בני אשכנז קבלו את החרם ולדידהו החרם עדיין קיים ואסור להם לישא ב' נשים. וכ"פ הרמ"א.

דעת הרמ"א, החרם נשאר מצד מנהג ולא מצד תקנה. הנפק"מ שבמקום ספק יש להקל במנהג. וכ"כ הב"ש [וכן ס"ל דאף אחר האלף החמישי קיים חרם דר"ג כדעת מהר"ם מרוטנבורג הר"ן והמרדכי, שלא הזכירו הקולא של אלף השישי. וכ"כ משכנות יעקב. פת"ש סקי"ט. ע"ש].

בנים או רק בנות רשאי לישא ב' נשים לקיום פו"ר.

היתר מאה רבנים להרם דר"ג

כתב הכל בו, צריך היתר של מאה רבנים מג' ארצות כדי להתיר לישא עוד אשה. הרמ"א השמיט דין זה מכיון שהחרם הוא רק מנהג ואין להחמיר בו. ולמעשה הרבה אחרונים חולקים על הרמ"א וס"ל דבעינן דוקא מאה רבנים ואין להתיר בלא זה. וגדר הדין כתב החת"ס, א. א"צ דיינים אלא סגי בראויים להוראה. ב. א"צ ג' ארצות בשוה, ל"ג דיינים מכל אחד, אלא סגי בג' עיקריים מג' ארצות וכל השאר אפי' מארץ אחת. ג. ג' ארצות אפי' היו פעם מחולקות וכעת תחת שלטון אחד ג"כ מהני (פת"ש סקט"ז).

אשה שע"פ הדין יש לגרשה או שוטה

א. לדעת הרמ"א, יש להקל לישא אשה אחרת אפי' בלא מאה רבנים. ב. לדעת הב"ש באה"ג ועוד הרבה אחרונים, אין להתיר בלא מאה רבנים כדלעיל. (ועיין בב"ח כמה פרטים שצריך להקפיד בשוטה).

שלח גט לאשתו ואינו יודע אם הגיע לידה בעל ששלח גט לאשתו ואינו יודע אם הגיע לידה ורוצה לישא אשה אחרת: לר"מ מטראני, אם משער הזמן שהגיע לידה יכול לישא אחרת. לנו"ב, אין להקל עד שידע בבירור שהגיע גט לידה (באה"ט סקט"ג. פת"ש סקט"ח).

כפיה על החרם

כתב הרמ"א, כופין על המנהג שיגרש האשה השניה, ויש שהקלו שלא לכוף ונוהגין לכוף. המהרר"ש כתב, דוקא אם עדיין לא נשא כופין שלא ישא, אבל אם נשא אחרת אין כופין לגרש. והגו"ב דחה דבריו (פת"ש

כתב בהלכות קטנות, תקנת ר"ג היא על האיש, אבל אשה בכל דהו ניחא לה ולכן מותר לב' אשכנזיות לינשא לספרדי אחד.

חרם דר"ג בארוסה

כתב מהרי"ק, לא גזר ר"ג בארוסה. וכן פסקו השו"ע ורמ"א. ונחלקו אחרונים בביאור המהרי"ק:

לשבות יעקב, אם דעתו לגרש ארוסתו ולא רוצה לקיימה, רשאי לישא אשה אחרת ואין חדר"ג, אבל אם רוצה לקיימה אסור לישא אשה אחרת (באה"ט סקט"א). לב"מ וחת"ס, מותר לגרש ארוסה בע"כ, ובזה לא גזר אבל אסור לו לישא עוד אשה עד שלא יגרשה, אע"פ שדעתו לגרשה אא"כ מסרבת לגט וגם להנשא לו שיכול לישא אחרת. החכם צבי, פסק כדעת מהר"י סגל ותשובות מימוניות שר"ג גזר גם בארוסה, דלא כשו"ע ורמ"א. (פת"ש סקט"ו).

חרם דר"ג ביבמה או במקום מצות פו"ר

כתב הנמו"י, ר"ג לא גזר ביבמה. וכ"פ השו"ע. וכתב הרמ"א, מח': לדעת הרשב"א ומהר"ם פדוואה, במקום דחוי מצוה אין חדר"ג כפסק השו"ע. ויש חולקים, ואפי' במקום מצוה יש חרם וצריך לחלוץ (הגהות מרדכי). כתב החכם צבי, העיקר ברמ"א כיש חולקין שיש חרם גם ביבמה, ורק במקום אונס שלא שייך חליצה התיר ליבם (באה"ט סקט"א). ועיין פת"ש (סוף סקט"ו).

כתב ביבי"א (ח"ז ס"ב אות א) בשם שו"ת עין יצחק, העיקר כסתם ברמ"א להתיר במקום מצות פו"ר, ובפרט לסוברים שהאיסור מצד מנהג ולא מצד החרם כמבואר בד"מ, יש להקל אף לבני אשכנז וכ"ש לבני ספרד. והוסיף (שם אות ח בהערה) אפי' מי שהיו לו רק

יא. טוב לעשות תקנה בחרמות ונידויים על מי שישא אשה על אשתו.

שלחן העזר

לישא ב' נשים ולא לגרש בע"כ, חוץ מעוברת על דת שעדיף לגרשה בע"כ שמא תחזור למוטב ונמצא ששוהה עם ב' נשים, והטעם שלישא ב' נשים זה רק עד סוף האלף החמישי, משא"כ לגרש בע"כ. וכ"כ החת"ס (פת"ש סקט"ז). כתב ביבי"א (ח"ז ס"ב אות ט), דעת כמה אחרונים (פרי האדמה שו"ת דברי חיים שו"ת ישועות מלכו) כמהר"ם פדאוה ועדיף לגרש בע"כ. וטעמם: א. שלישא ב' נשים צריך מאה רבנים משא"כ לגרש בע"כ סגי בשלש קהילות. ב. ועוד הביא בשם הגט מקושר שאף לגרש בע"כ הוא עד סוף אלף החמישי כמו לישא ב' נשים. ולמעשה הכריע שם שיגרשה בע"כ, מכיון שלא יכול לפרנס ב' נשים, ואין חרם במקום מצות פו"ר. אבל אם יכול לישא ב' נשים, אפשר שיתירו לישא ב' נשים, ולא לגרשה בע"כ, לחשוש לחת"ס ונו"ב שלגרש בע"כ יש לו עיקר מן התורה כמבואר במשנה למלך (הל' גירושין פ"י הכ"א).

סעיף יא

שבועת הבעל שלא לישא אשה על אשתו מקור הדין: בתשובת הרא"ש, כדי למנוע קטטה טוב לעשות תקנה בחרמות ונידויים למי שישא אשה על אשתו. וכימינו נהגו הספרדים בנוסח הכתובה לישבע בשבועה חמורה שלא לישא אשה על אשתו. וכ"פ ביבי"א (ח"ז ס"ב אות ב, ג). וכתב עוד, אם רוצה לישא עוד אשה מחמת שאין לו ילדים מאשתו, יש להקל בצירוף כמה טעמים, ומסיק שיעשה התרה לשבועה לרווחא דמילתא.

סק"כ). ועיין לקמן (סי' עז ס"ב) במורדת אם נשא אשה אחרת אין כופין להוציא אפי' תוך י"ב חודש.

אשה שהמירה דתה מרצונה

כתב התרה"ד, באוסטרי"ך נהגו לזכות גט ע"י אחר ולישא אחרת, ובריינו"ס נהגו להתיר לישא אחרת שבוה לא גזר ר"ג, ובמקום שאין מנהג אין להחמיר. וכ"פ הרמ"א.

אשה שהמירה דתה מאונס

לדעת הט"ז, ג"כ רשאי לישא אחרת (וא"צ שיזכה לה גט ע"י אחר). לדעת הצ"צ, אינו רשאי לישא אחרת עליה, אבל יכול לזכות לה גט ע"י אחר בע"כ.

בעל שאמר שיש לו אשה ובת, ואח"כ אמר ששיקר ורוצה לישא אשה: כתב הבית אפרים, יש להקל שמועיל להאמינו לישא אשה, ובלבד שיודיעוהו חומרת איסור חרם דר"ג (פת"ש סק"ד ע"ש טעמו).

העיד עד אחד שמתה אשתו ורוצה לישא אחרת: תלוי אם רוצה לישא אחותה דהוי כרת: לכו"ע אסור (ב"ש בשם התוס' הנמו"י והמ"מ). ואם רוצה לישא אחרת דהוי דרבנן: לב"ש יש חדר"ג, ועד אחד לא מהני באיתחזק איסורא. לנו"ב ישועות יעקב ועוד, נאמן ויכול לישא אחרת.

לישא ב' נשים או לגרש בע"כ מה יותר חמור לדעת מהר"ם פדאוה, יותר קל לגרש בע"כ מלישא ב' נשים. לדעת הנו"ב, עדיף

יב. נשבע שלא ישא אחרת על אשתו, ושהתה עשר שנים שלא ילדה, יתבאר בסימן קי"ה.

יג. אשה אינה מצווה על פריה ורביה. (ועיין בסימן קנ"ד. וי"מ יש לומר דלא תעמוד בלא ח"ס משום חשדא) (הגהות אלפסי פרק הבא על יצמתו בשם ח"י).

יד. דין מי שנשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה, יתבאר שם.

שלחן העוזר

כתב הגהות אלפסי, לא תעמוד האשה בלא איש משום חשד. וכ"פ הרמ"א.

ברמב"ם הל' אישות (פט"ו הט"ז) כתב דאיכא חשדא, ובהל' איסורי ביאה (פכ"א הכ"ו) כתב ורשות לאשה שלא תנשא לעולם? הכנה"ג תירץ, מדינא לא חייבת ועצה טובה שתנשא (באה"ט סקכ"ז). הרעק"א תירץ, במקום שאין חשד כגון בעיר שכולם נשים או סריסים לא חייבת, ובמקום שיש אנשים חייבת.

סעיף יד

נשא אשה ולא ילדה י' שנים

פסק השו"ע, לקמן (סי' קנד ס"י) נשא אשה ושהה עמה י' שנים ולא ילדה כופין אותו להוציא או לישא עוד אשה הראויה לילד. וע"ש אם יש לו רק בנים אם ישא עוד אשה או יוציא לקיים פו"ר.

סעיף יב

נשבע שלא ישא אשה אחרת ולא ילדה י' שנים

נשבע שלא ישא אשה על אשתו ולא ילדה פסק השו"ע לקמן (סי' קיח סט"ו) שאין יכולים להתיר לו שבועתו שלא מדעתה. ושם איירי שידע קודם הנישואין שלא יכולה ללדת ובכ"ז נשבע, משא"כ לעיל (סי"א) שנשאה סתם ונשבע ולא ילדה י' שנים הלכך מתירים לו שבועתו. וכתב הריב"ש שם שאין זה נשבע לבטל את המצוה מכיון דהוי שבועת כולל דבר מצוה עם הרשות. ע"ש.

סעיף יג

חייב אשה בפו"ר

מקור הדין: יבמות (סה:) מח' תנאים אם אשה מצווה על פו"ר והל' כת"ק שאינה מצווה. וכ"פ הטור ושו"ע.

הלכות
אישות

﴿ סימן ז ﴾

דין אשה שנשבת ואיזו היא נקראת חללה, ובו כ"ג סעיפים.

א. שבויה שנשבת והיא בת ג' שנים ויום אחד או יותר, אסורה לכהן, מפני שהיא ספק זונה, שמא נבעלה לעכו"ם. ואם יש לה עד שלא נתייחד עובד כוכבים עמה, ה"ז כשרה לכהונה. ואפילו עבד או שפחה או קרוב נאמן לעדות זו. הנה: ואפילו נשים שאינן נאמנות בעדות אשה, כגון חמותה וכו', נאמנות בשבוייה (הגהות אלפסי פ"ג דכתובות). ושתי שבויות שהעידה כל אחת לחברתה, הרי אלו נאמנות. וכן קטן שהיה מסיח לפי תומו, נאמן. ומעשה באחד שנשבה הוא ואמו, ובנה מסיח לפי תומו ואמר נשבינו לבין עובד כוכבים אני ואמי, יצאתי לשאוב מים, דעתי על אמי. ללקוט עצים, ודעתי על אמי, והשיאו אותה חכמים לכהן על פיו. ויש מי שכתב שהקטן נאמן אפילו במתכוין להעיד.

שלחן העזר

﴿ סעיף א ﴾

דין שבויה לכהן

מקור הדין: כתובות (כב.) במשנה: אמרה נשבית וטהורה אני נאמנת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, ואם יש עדים שנשבת והיא אומרת טהורה אני אינה נאמנת. והטעם שחוששים שמא נבעלה לגוי, ולכן כשיש עדים שנשבת אסורה לכהן משום ספק זונה. וכ"פ הרמב"ם הטור ושו"ע.

אשת כהן שנשבת

כתב הב"ש בשם המהרי"ק, היתה נשואה לכהן ונשבת תצא, והטעם למרות שספק אם זינתה, ואין אשה נאסרת רק בקינוי וסתירה או ב' עדים, כאן מפני מעלת יוחסין אסורה.

שבויה שנמצאת בתולה

א. לדעת הב"ש, אם נישאת השבויה לישראל ונמצא שהיא בתולה ומת בעלה, אפשר שמותרת אחר מיתתו לכהן וצ"ע.

ב. לדעת הט"ז והר"ם אלשקאר, אסורה לכהן דחיישינן שמא הערה בה השבאי.

ג. לדעת הנו"ב, אסורה לכהן ולא מטעם שמא הערה בה השבאי, אלא משום שבעלה לא נאמן לומר זאת שאשתו כגופו.

דין שבויה בזמן הזה

לדעת המהרשד"ם, אין יחוס לכהנים. ויש חולקים (עיין לעיל ס"ו באה"ט סק"ב). וכתב השעה"מ, לשיטתו היום שבויה מותרת מטעם ס"ס. וחלקו עליו דספק בשבויה חשיב כודאי, וכן הוי ס"ס בתרי גופי דלא מהני.

הכשרים להעיד שלא נתייחד גוי עמה

במשנה (שם כז.) עיר שכבשה כרקום כל כהנות שנמצאו בתוכה פסולות, ואם יש להם עדים (שלא נתייחדה) אפי' עבד אפי' שפחה הרי אלו נאמנים ואפי' אינם מסול"ת (שהקלו בזה כמו עדות אשה שמת בעלה לקמן ס"ו יז ס"ג). וכ"פ הטור ושו"ע.

ב. אין הבעל נאמן להעיד באשתו השבויה שלא נטמאה, שאין אדם מעיד לעצמו. וכן שפחתה לא תעיד לה. אבל שפחת בעלה מעידה לה. ושפחתה שהיתה מסיחה לפי תומה, נאמנת. הגה: עובד כוכבים פסול לטעות שצויה, ואפילו מסיח לפי תומו אינו נאמן (הרא"ש כלל ל"ג). ויש מקולן צמסיה לפי תומו (רי"ף ז'). וה"ל לעד מפי עד ומסיח לפי תומו, לא מהני רק להקל אצל לא להחמיר (ר"ד כהן צית ח').

שלחן העזר

נאמנות בניה הקטנים להכשירה

בגמ' (שם כז): מעשה בא לפני רבי, באחד שהיה מסל"ת, ואמר אני ואמי נשבינו לבין הגוים ודעתי על אמי, והשיאה רבי לכהונה על פיו (ובברייתא א' משמע בנה ובתה פסולים להעיד, ובברייתא ב' משמע בנה ובתה כשרים להעיד, והעמיד רב פפא ברייתא ב' במסל"ת וכמעשה שהיה עם רבי).

ופסקו הרמב"ם והרא"ש, כפשט הגמ' שרק במסל"ת נאמנים כרב פפא שביאר את הברייתא שנאמנים במסל"ת, ואת הברייתא שפסולים במתכונים להעיד. וכ"פ הטור ושו"ע, בבנה דוקא מסל"ת מהני, כדמוכח במעשה שבנה היה מסל"ת.

נאמנות בניה הגדולים להכשירה

כתב הב"ש בדעת השו"ע, אפי' גדולים בעינין מסל"ת, ומ"ש השו"ע קרוב נאמן אפי' בלא מסל"ת לא איירי בבנה ובתה.

הח"מ חולק בגדולים שלא בעינין מסל"ת שדינים כקרוב, והשו"ע איירי בקטנים דבעינין מסל"ת.

נאמנות קרוב של האשה להכשירה

בברייתא (שם כז): זו עדות איש ואשה תינוק ותינוקת אביה ואמה אחיה ואחיותה, משמע שקרוב נאמן להכשירה לכהונה אפי' לא במסל"ת. וכ"פ הטור ושו"ע.

קטן שאינו בנה

א. לדעת הרמב"ם והרא"ש בתשובה, נאמן דוקא במסל"ת. ב. לדעת הר"ן והמ"מ,

בברייתא קמייתא מוכח שדוקא בבנה ובתה בעינין מסל"ת, אבל קטן דעלמא נאמן אף בלא מסל"ת.

השו"ע פסק בסתם כדעת הרמב"ם לחומרא, ויש מי שכתב כהר"ן והמ"מ. הב"ח פסק כדעת הרמב"ם ודחה קושיית הר"ן והמ"מ. וכ"כ הב"ש. הח"מ לשיטתו לעיל ס"ל שא"צ מסל"ת.

נאמנות אשה על חברתה

במשנה (שם כג): שתי נשים שנשבו, זאת אומרת נשביתי וטהורה אני וזאת אומרת נשביתי וטהורה אני אינן נאמנות. ובזמן שמעידות זו את זו הרי אלו נאמנות. וכ"פ הטור ושו"ע כשמעידה על חברתה נאמנת שבשבויה הקילו אפי' ע"פ עד אחד ואפי' אשה. והוסיף הרמ"א בשם השל"ג, אפי' חמש נשים שאין נאמנות לומר מת בעלה (סי"ז ס"ד) בשבויה נאמנות, שאין חשש קלקול שהרי מתירות אותה לבעלה.

סעיף ב

נאמנות בעלה להכשירה

מקור הדין: כתובות (כז): הכל נאמנים להעידה חוץ מהדימנה ובעלה (ואפי' מסל"ת לא נאמנים) שאין אדם מעיד לעצמו. וכ"פ הטור ושו"ע. וכתב רעק"א, אפי' בעלה ישראל שאינה נפסלת לו, אינו נאמן להעיד עליה (וטעמו משום שאשתו כגופו ולא יכול להעיד לעצמו, ולטעם דחיישינן שמא נתן עיניו בה נאמן. גו"ב).

ג. כהן שהעיד לשבוייה שהיא טהורה, ה"ז לא ישאנה, שמא עיניו נתן בה. ואם פדאה והעיד בה, ה"ז ישאנה, שאילו לא ידע שהיא טהורה לא נתן בה מעותיו.

שלחן העזר

אחרונים להקל בשבוייה יותר משאר איסורי שבוייה רק הוא והיא, ויודע שלא נטמאת מותרת לו.

כתב הח"מ, אם אף אחד לא ידע שהיתה שבוייה רק הוא והיא, ויודע שלא נטמאת מותרת לו.

עדות עד מפי עד

כתב הד"מ, תליא בפלוגתא דלעיל, אם מדמים עדות שבוייה לעדות אשה שמת בעלה. וכ"פ הרמ"א (כלומר סתם ויש, כדן גוי).

נאמנות שפחתה להכשירה

מח' אמוראים בגמ' (שם). לדעת הרי"ף הרמב"ם והרא"ש, הלכה כרב פפא שאינה נאמנת מפני שלבה גס בה. אא"כ היא מסל"ת נאמנת. ושפחת בעלה נאמנת שאין לבה גס בה. וכ"פ השו"ע.

הרש"ך כתב, בזה אף הרא"ש מודה להקל. והב"ש כתב, אין דבריו מוכרחים, וכתבו האחרונים להקל בזה (החכם צבי הבריכי יוסף ועוד שאר אחרונים שהבאנו לעיל בכותי).

לדעת הראב"ד, הלכה כרב פפי ואפי" שפחתה נאמנת בלא מסל"ת.

מסל"ת בשבוייה להקל ולא להחמיר

כתב הרד"ך, מסל"ת בשבוייה מהני רק להקל ולא להחמיר, ולכן אם כותי אומר במסל"ת שנטמאת וכותי אחר אומר במסל"ת שלא נטמאת, לא נאמן הראשון וכשרה (לפי השיטות שמכשירים בכותי), וכן אם כותי אומר במסל"ת שנטמאת נשאת ספק ולא ודאי שזינתה. וכ"פ הרמ"א.

עדות גוי להכשירה

כתב הרא"ש בתשובה, גוי שמעיד שמת בעלה אינו נאמן, שפסול לעדות שבוייה. וכ"פ הרמ"א.

עדות גוי מסל"ת

א. לדעת הרא"ש, אפי" מסל"ת לא נאמן. ב. לדעת האו"ז וריא"ז בשם רב פלטוי גאון, נאמן במסל"ת (כמו שנאמן להעיד על אשה שמת בעלה במסל"ת שזה איסור כרת, כ"ש איסור לאו שמהני במסל"ת). והרא"ש פרך ק"ו זה שבעדות אשה נאמנת על עצמה וכאן לא נאמנת על עצמה.

סעיף ג

דין הפודה או המעיד על שבוייה

מקור הדין: כתובות (לו:): תניא הפודה את השבוייה ישאנה, העיד בה (ולא פדאה) לא ישאנה (שמא עינו נתן בה). והטעם כשפדאה נאמן, שאדם לא זורק מעותיו לחינם ומכיון שברור לו שטהורה לכך פדאה. וכ"פ הטור ושו"ע.

הרמ"א פסק בסתם להחמיר כהרא"ש וי"א כריא"ז להקל. וכתבו האחרונים להקל כסברת הגאון (הט"ז הבריכי יוסף המהריק"ש הרדב"ז המהר"ם אלשקאר הכנסת יחזקאל והישועות יעקב). וכ"כ בהליכות עולם (ח"ו עמ' פז) שדעת הרבה

אם עבר ונשאה: הנו"ב הסתפק בזה. ובהג"ה שם כתב, לדעת השו"ע (סי"ב ס"א) אם כנס לא יוציא וה"ה הכא. וכ"כ רעק"א שיש תוספתא מפורשת אם נשא לא יוציא.

ד. האשה שאמרה נשביתי, וטהורה אני, נאמנת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. אפי' היה שם עד אחד שמעיד שהיא שבויה. אבל אם יש שם שני עדים שנשבית, אינה נאמנת עד שיעיד לה אחד שהיא טהורה.

ה. היו שם שני עדים שנשבית, ועד אחד מעיד שנטמאת, ואחד מכחיש אותו ומעיד לה שהיא טהורה ולא נתייחד עמה עובד כוכבים, עד שנפדית, אפי' זה שמעיד שהיא טהורה עבד או שפחה, הרי זו מותרת. הגה: וי"א שאם היא אומרת נטמאתי, נאמנת נגד עד אחד שאומר עכור, אבל לא נגד 3 עדים (כגכות הלפסי פ' האשכ שנתארמלו).

שלחן העזר

שאסר הוא הפה שהתיר, ואם יש עדים שנשבית והיא אומרת טהורה אני אינה נאמנת. ודייק הרמב"ם, דוקא כשיש ב' עדים אינה נאמנת אבל עד אחד שנשבית נאמנת. וכ"פ השו"ע.

וכתב הב"ש, משמע מרש"י (כג): אפי' עד אחד מעיד שנטמאת נאמנת לומר טהורה אני.

סעיף ה

עדות אשה על עצמה ועל חברתה

מקור הדין: כתובות (כג): ת"ר אני טמאה וחברתי טהורה נאמנת, אני טהורה וחברתי טמאה אינה נאמנת, ורב פפא העמיד שיש עד אחד שמעיד הפוך ממה שאמרה, ולכן ברישא היא אסורה דשויא אנפשה חתיכה דאיסורא וחברתה טהורה על פיה, ואין דבריו של העד השני כלום (שהאשה נאמנת כשנים ואין דבריו של אחד במקום שנים), ובסיפא היא טמאה שלא נאמנת על עצמה במקום העד, וחברתה טהורה ע"פ העד.

ותמה הר"ן, מדוע טהורה והרי היא העידה ראשונה שטמאה ונאמנת? ותירץ: א. איירי בסיפא שהעד המטהר הגיע בתחילה, ואח"כ היא באה ואמרה טמאה לכך לא נאמנת

כתבו הח"מ והב"ש, העיד כהן שטהורה וכהן אחר רוצה לישאנה, מותרת לאחרים ולא חיישינן שמעיד שקר.

כתב הב"ש, אם לא ידוע שהיתה בשביה, ורק הכהן ידע זאת ויודע שהיא טהורה, מותר לו לישא אותה.

כתב השער אפרים, היו עדים שהיתה בשביה ולא ידוע שהוא כהן, נאמן ג"כ לישא אותה במיגו שהיה אומר שאינו כהן. וכתב הברכי יוסף, מבואר שם דוקא כשילכו למקום אחר שלא מכירין אותם ותאמר שם בבי"ד נשביתי וטהורה אני, ובלא"ה לא נאמן.

כתב הברכי יוסף, היו שני מעידים עליה, יכול אחד מהם לישא אותה. ועוד כתב, אם העיד כהן על שבויה שמותרת לבעלה ומת בעלה של השבויה, מותרת לו. וכן אם הוא היה נשוי והעיד עליה שטהורה ואח"כ מתה אשתו, רשאי לישא אותה שאין חשש שמא ענינו נתן בה.

סעיף ד

אמרה נשביתי וטהורה אני

מקור הדין: כתובות (כב). במשנה: אמרה נשביתי וטהורה אני נאמנת, שהפה

ו. מי שאמרה נשבית, וטהורה אני, והתירוה בית דין לינשא (לא שנסתת לפני בית דין ולא מיחו צב), ואחר כך באו שני עדים שנשבית, הרי זו תנשא לכתחילה ולא תצא מהתירה. ואפילו נכנס אחריה שבאי, והרי היא שבויה לפנינו ביד אדוניה, הרי זו לא תצא מהתירה שהתירוה, ומשמרין אותה מעתה עד שתפדה. ואם באו לה ב' עדים אחר כך, שנטמאת, אפילו נשאת ואפילו היו לה בנים, הרי זו תצא. ואם בא עד אחד, אינו כלום.

ז. אמרה נשבית, וטהורה אני ויש לי עדים שאני טהורה, אין אומרים נמתין עד שיבואו העדים, אלא מתירין אותה מיד. ולא עוד אלא אפי' יצא עליה קול שיש עליה עדי טומאה, מתירין אותה עד שיבואו, שבשבויה הקילו.

שלחן העזר

שבאי אחריה והרי היא שבויה לפנינו מותרת לכהונה ומשמרין אותה עד שתפדה, ואם באו עדי טומאה תצא אפי' נישאת והיו לה בנים. וכ"פ הרמב"ם הטור ושו"ע, שבויה שהתירוה בי"ד לינשא ויש ב' עדים שנשבית מותרת לכהונה, ואם יש ב' עדי טומאה אסורה ותצא אפי' יש לה בנים, אבל עד אחד שנטמאת לא מהני כלל ותנשא לכתחילה.

שבויה שנישאת בפני בי"ד ולא מיחו בה
כתב הרד"ך, לא תצא מכיון שנישאת חשיב כאמרה טהורה אני, ולא מיחו בה חשיב כהתירוה לינשא. וכ"פ הרמ"א. וכתב הב"ש, משמע ברמ"א דוקא נישאת בפני בי"ד, אבל אם נישאת בצניעא תצא (ולא כרד"ך שפסק אפי' בצניעא לא תצא).

סעיף ז

אמרה נשבית ויש לי עדים שטהורה אני מקור הדין: כתובות (כג). ת"ר אמרה נשבית, וטהורה אני ויש לי עדים שטהורה אני, אין אומרים נמתין עד שיבואו עדים, אלא מתירין אותה מיד שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. וכ"פ הרמב"ם הטור ושו"ע.

במקום העד. ב. אפי' שהיא העידה לפניו מ"מ בשבויה הקלו. וכ"פ הרמב"ם ושו"ע כתירין ב' לקולא ואע"פ שהעד המטהר בא אחריה מותרת לכהונה.

אשה שנשבית ואמרה טמאה אני

כתב השל"ג, נשואה שאמרה טמאה אני (וידוע שנשבית), נאמנת לאסור עצמה על בעלה אפי' עד אחד מעיד שטהורה (ואם נתנה אמתלא לדבריה מותרת לבעלה. ב"ש), אבל ב' עדים שאומרים טהורה לא נאמנת לאסור עצמה, ואם היא פנויה נאמנת לאסור עצמה לכהן אפי' נגד ב' עדים. וכ"פ הרמ"א.

סעיף ו

אמרה נשבית וטהורה אני ובאו עדים לאחר שנישאת

מקור הדין: כתובות (כב). במשנה: אמרה נשבית וטהורה אני נאמנת שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, ואם משנישאת באו עדים לא תצא. אמר אבוה דשמואל לא נישאת נישאת ממש אלא כיון שהתירוה לינשא אע"פ שלא נישאת לא תצא מהיתרה הראשון. ומבואר במעשה עם אבוה דשמואל, שהושיב שומר לבנות שמואל עד שיפדו, שאפי' נכנס

ח. האב שאמר נשבית בתי, ופדיתיה, בין שהיא גדולה בין שהיא קטנה, אינו נאמן לאוסרה. (ס"ב חס אמר שנבעלה בעילת איסור) (המ"מ פ"ח מהל"ב צ נשס הרשב"ה).

ט. אשת כהן שנאסרה עליו משום שבויה, הואיל והדבר ספק, הרי זו מותרת לדור עמו בחצר אחד ובלבד שיהיו עמו תמיד בניו ובני ביתו לשומרו.

י. עיר שבאה במצור ונכבשה, אם היו עובדי כוכבים מקיפים את העיר מכל רוחותיה כדי שלא תמלט אשה אחת עד שיראו אותה ותיעשה ברשותם, הרי כל הנשים שבתוכה פסולות כשבויז, שמא נבעלו לעובד כוכבים, אלא מי שהיתה מג' שנים ולמטה. ואם היה אפשר שתמלט אשה ולא ידעו בה, או שהיה בעיר מחבואה אחת, אפילו אינה מחזקת אלא אשה אחת, הרי זו מצלת הכל. כיצד מצלת, שכל אשה שאמרה טהורה אני, נאמנת אף על פי שאין לה עד, מתוך שיכולה לומר נמלטתי כשנכבשה העיר, או במחבואה הייתי ונצלתי, נאמנת לומר (לא) נמלטתי ולא נחבאתי

שלחן העזר

יצא עליה קול שיש עדי טומאה

בגמ' (סג) א"ר אשי עדי טומאה איתמר, ואע"פ שיש קול שיש עדים במדה"י, כיון שעדיין לא באו מותרת לכהן עד שיבואו. וכ"כ התוס' (שם ד"ה והא איכא). וכתב הריטב"א, אפי' הוחזק הקול כבי"ד מותרת. וכ"פ הרמב"ם הטור ושו"ע.

סעיף ח

נאמנות אב על בתו שנשבית

מקור הדין: קידושין (סד). במשנה: נשבית ופדיתיה בין שהיא קטנה בין שהיא גדולה אינו נאמן. ומבואר בגמ' הטעם שאין אב נאמן לומר שנשבית, שנא' "את בתי נתתי לאיש הזה" (כשאמר לאיש אסורה על כולם שלא יודעת למי קידשה, וכשאמר הזה, התיירה לו) ובנישואין דוקא האמינתו תורה לאוסרה ולהתיירה אבל בשבויה לא הימניה. וכ"פ הטור ושו"ע. וכתב הרמ"א בשם המ"מ, ה"ה אמר שנבעלה בעילת איסור אינו נאמן.

אם מצטרף עם עד אחר לאוסרה

לדעת הח"מ, מצטרף שלא גרע האב מעד אחד. לדעת הב"ש, אינו מצטרף.

סעיף ט

כהן שנשבית אשתו אם רשאי להשאר עמה מקור הדין: כתובות (כז): במשנה: א"ר זכריה בן הקצב המעון הזה לא זזה ידה מתוך ידי משעה שנכנסו גוים ועד שיצאו (נשבע שאשתו לא נטמאה בשביה) אמרו לו: אין אדם מעיד על עצמו. ובגמ': תנא אעפ"כ ייחד לה בית בחצירו וכשהיא יוצאה יוצאה בראש בניה, וכשהיא נכנסת נכנסת בסוף בניה. מכאן למדו שאסור לכהן שאשתו זינתה להתייחד עמה, ואינו חייב לגרשה ומותרים לדור בחצר אחת כשאין חשש יחוד. וכ"פ הרמב"ם הטור ושו"ע.

והטעם משום שאינה ודאי אסורה עליו שמא לא זינתה, לפי"ז אם יש עדים שנשמאת אסורה לדור בחצירו, ודינה כדין

ולא נטמאתי. במה דברים אמורים, בגדוד של אותה מלכות, שהם מתיישבין בעיר ואין ריאים, לפיכך חוששין להם שמא בעלו. אבל גדוד של מלכות אחרת שפשט ושטף ועבר, לא נאסרו הנשים, מפני שאין להם פנאי לבעול, שהם עוסקים בשלל ובורחים להם. ואם שבו נשים ונעשו ברשותן, אף על פי שרדפו אחריהם ישראל והצילו אותן מידם, הרי הן אסורות. ויש חולקים ואומרים שאף בגדוד של מלכות אחרת, אסורות.

יא. האשה שנחבשה על ידי עובד כוכבים ע"י ממוזן, מותרת אפילו לכהונה. הגה: ודוקא שחייבת להם, שיראו ליגע בה פן יפסידו מכיסם. חז"ל חס תפסו אותה כדי שיפדוה בזמון, שלא יפסידו מכיסם, אסורה לבעול כהן (ת"י נתיב כ"ג וכן משמע בתוס' פ' חין מעמידין) ע"י נפשות, אסורה לכהונה, ולפיכך אם היה בעלה כהן, נאסרה עליו. הגה: וי"א דע"י נפשות אסורה אפילו לבעול ישראל, דחיישין שמא יתרתית להם כדי שלא יכרונו (התוס' ובר"ש ובעור ובר"ן וצפסקי מהר"י סימן ז"ג). ודוקא בנחשבה מתמת

שלחן העזר

אחרת כשרות שאין פנאי לבעול. וכתב המ"מ כך משמע בירושלמי.

השו"ע פסק בסתם כדעת הרמב"ם שחילק בין אותה מלכות לאחרת, וי"א כדעת הרי"ף והרא"ש שאין חילוק ולעולם אסורות (יש שיטה ג' בסוגיא שלא הובאה בשו"ע. עיין בב"י).

ב' אופנים שמוותרת לכו"ע

א. אם היא קטנה פחותה מג' שנים (כמבואר לעיל ס"א). וכ"פ השו"ע. ב. אם היה בעיר אפי' מחבואה אחת שיכלה לימלט שם כולם כשרות לכו"ע, ודוקא כשאמרה בבי"ד שלא נטמאה (שלדעת הר"ן אפי' בסתמא טהורה). וכ"פ הרמב"ם ושו"ע.

סעיף יא

אשה שנחבשה בידי גוים

מקור הדין: כתובות (כז): במשנה: האשה שנחבשה בידי גוים, ע"י ממוזן מותרת לבעלה, ע"י נפשות אסורה לבעלה. אמר רב לא שנו אלא שיד ישראל תקיפה על אומות העולם, אבל יד אומות העולם תקיפה על עצמן, אף ע"י ממוזן אסורה לבעלה.

גרושה שמבואר בגמ' שם שלא תדור עמו במבוי. כ"כ הב"י שנראה מדברי הרמב"ם. וכ"כ ח"מ וב"ש.

סעיף י

עיר שכבשה נרקום

מקור הדין: כתובות (כז). במשנה: עיר שכבשה נרקום כל כהנות שבתוכה פסולות. בגמ' מבואר לרב מרי, הנשים אסורות שיש פנאי לבעול בשעת מלחמה וחוששים שנטמאו. לחזקיה דוקא בכרקום של אותה מלכות יש פנאי, אבל של מלכות אחרת אין פנאי ולא חוששים שמא נטמאו.

א. לדעת הרי"ף והרא"ש, הלי' כרב מרי ולפי"ז הנשים לעולם אסורות, בין של אותה מלכות בין של מלכות אחרת (ונחלקו אחרונים בדעת הרי"ף והרא"ש באותה מלכות כשיש אפשרות לימלט מהעיר אם אסורות).

ב. לדעת הרמב"ם, ס"ל בדעת חזקיה שלא חולק על רב מרי, ופסק דוקא באותה מלכות פסולות שיש זמן לבעול אבל במלכות

עלמה ויש להם חשש מיחה (הגהות מיימוני פ"ח צ"ח יש אומרים). אבל ציושצות חצושות מחמת בעליהן, אינן אסורות אלא א"כ נגמר דין בעליהן למיחה (צפסקי מהר"א סי' 53). וי"א דכל מקום שהיא סבורה להיות ע"י פדיון ולחזור, אינה אסורה לבעלה ישראל, דאינה מתרנית אף על פי שחצושה מחמת עלמה (שם צמבר"א). וצשעת הזעם והרג רב, התירו רצוניה לבעלה ישראל וכסברא הראשונה. ואם נחצשה צדי עוצד כוכבים ויהודים נכנסים ויוזאים אלה, שריא לבעלה (הגהות מיי' פ"ח). ישראל שהמיר הוא ואשתו וחזרו צהן, אשתו מותרת לו ולא חיישין שמא זינתה תחתיו, ואפי' בעלה כהן. ואם אשתו המירה לחוד, אסורה לבעלה אפילו ישראל (תשובת הרשב"א והגהות מרדכי דכתובות), אם לא שיש לה עד אחד שלא זינתה, כשצויה. ויש מקילין ואומרים דלא חיישין שמא זינתה (שם). וצשעת הגזירה שהמירו דתן מחמת אונס וחזרו צהן לאחר שעצר האונס, יש להקל ולהתירן אפי' לבעלן כהנים (הרא"ש כלל ל"ג). ואם אשה נדרה עלמה למייר ולא המירה עדיין, וחזרה צה, מותרת לבעלה (מהר"ק שורש ק"ס). במה דברים אמורים, בזמן שיד ישראל תקיפה על העובדי כוכבים והם יראים מהם, אבל בזמן שיד העובדי כוכבים תקיפה, אפילו ע"י ממון, כיון שנעשית ברשות העובדי כוכבים, נאסרה, אא"כ העיד לה אחד כשבויה. הגה: וכ"ז נחצשה צדי עוצד כוכבים ומסורה צידם, אבל אם נתייחדה עם עוצד כוכבים, אפי' שחייבת להם, אין אוסרין על היחוד אף על פי שעשתה שלא כדת, ואפילו ילא עליה קול זנות, כל קלא דצתה נשואין לא חיישין לאוסרה על בעלה (שם בתשובת הרא"ש). מיהו אם נתייחדה לשם זנות, יש להחמיר (מהר"ק שורש ק"ס).

שלחן העזר

למצוא חן בעיניהם. הרמ"א כתב י"א כרא"ש וסיעתו.

גדר נחבשה ע"י נפשות

לדעת רב, כגון נשים של גנבים שהמלכות מפקירתן. לדעת לוי, כגון נשים של בי דינאי שהיה רוצח והמלכות הפקירה את אשתו אבל ע"י ממון לא מפקירים.

המ"מ בדעת הרמב"ם והריטב"א, פסקו כרב שאפי' מחמת גניבת ממון הוי נפשות. הטור פסק כלוי דוקא מחמת רציחה ולא מחמת ממון. השו"ע סתם כלשון הרמב"ם ולא חילק.

מאימתי נאסרת לבעלה

בגמ' (שם) לחזקיה, משנגמר דינן להריגה. לר' יוחנן, אע"פ שלא נגמר דינן להריגה.

נחבשה משום ממון

כתבו הרמב"ם והרא"ש, אם יד ישראל תקיפה מותרת אפי' לבעלה כהן, ואם יד העכו"ם תקיפה אסורה לכהונה שמא נאנסה. וכ"פ הטור ושו"ע.

וכתב ר' ירוחם, משום ממון היינו דוקא כשחייבים להם ממון ומתייראים להפסידו, אבל אם רוצים ממון כדי לפדותה אסורה, משום שלא יפסידו כלום מעצמם אם לא יפדוה. וכ"פ הרמ"א.

נחבשה מחמת נפשות

לדעת הגאון הר"ח והרמב"ם, אסורה דוקא לכהן, אבל לישראל מותרת ולא חיישין שזינתה ברצון. וכ"פ השו"ע.

לדעת התוס' הרא"ש והטור, אסורה אפי' לישראל, דחיישין שמא נתרצית להם

יב. איזו היא חללה, זו שנולדה מאיסורי כהונה, כגון כהן הדיוט שבא על הזונה או על הגרושה, וכהן גדול שבא עליהן או על האלמנה, או שנשא בעולה ובא עליה, הרי אלו נתחללו לעולם. ואם הוליד ממנה, בין זה שחיללה בין אחר, הולד בין שהוא זכר בין שהוא נקבה חלל, והיא עצמה נתחללה בביאתו משהערה בה, בין שבא עליה בשוגג בין במזיד, בין באונס בין ברצון, והוא שיהיה כהן מכן ט' שנים ויום אחד ולמעלה, והנבעלת מבת ג' שנים ויום אחד ומעלה. אבל כהן שקידש אחת מאיסורי כהונה, ונתאלמנה או נתגרשה מן האירוסין, לא נתחללה. אבל מן הנישואין, אף ע"פ שלא נבעלה נתחללה, שכל נשואה בחזקת בעולה היא אף על פי שנמצאת בתולה.

שלחן העזר

מכהן שבא על הפסולות לו. ב. אשה גרושה שבא עליה כהן עשאה חללה (ע"ין בגמ' למאי נפק"מ דבלא"ה אסורה משום גרושה). וכ"פ הטור ושו"ע.

מאימתי נחשבת חללה

במשנה (יבמות נג:) מבואר, משהערה בה בין בשוגג בין מזיד בין אונס בין ברצון. וכ"פ הטור ושו"ע.

מאיזה גיל נעשית חללה

בגמ' נדה (מד: מה:) מבואר, שהכהן יהיה בן ט' שנים ויום אחד ולמעלה, והאשה מבת שלש שנים ויום אחד ומעלה. וכ"פ הטור ושו"ע.

חללה מן האירוסין

במשנה (יבמות נד:) מבואר, כהן שקידש אחת מן הפסולות ונתאלמנה, או אשה שנתגרשה מן האירוסין, לא נתחללו לכהונה. וכ"פ הטור ושו"ע.

כהן שנשא פסולה ולא נבעלה

כתב הרמב"ם, כהן שנשא אחת מן הפסולות, אע"פ שלא נבעלה נתחללה. וכ"פ הטור ושו"ע.

לדעת הרא"ש הר"ן והטור, הל' כחזקיה שהיה רבו ודוקא שנגמר דינו. למ"מ בדעת הרי"ף והרמב"ם, הל' כר"י אפי' בלא נגמר דינו. השו"ע סתם כלשון הרמב"ם.

היתר שבויה ע"י הפקעת הקידושין

כתב הד"מ, (סקי"ג) בגזירת אוסטרייך התיירו שבויה אפי' לכהן, והטעם שחששו שמא יתקלקלו אם יהיו אסורות ולכן הקילו, וסמכו אהא דאמרינן כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, והפקיעו הקידושין כדי להתירה לבעלה (ותמה האבנ"מ דפנויה שנבעלה לפסול פסולה לכהונה? ועיין יב"א (ח"ב ס"ט אות ד) מה שתיירן בזה).

סעיף יב

ב' סוגי חללים לכהונה

מקור הדין: קידושין (עז). במשנה: ישראל שנשא חללה בתו כשרה לכהונה, ונלמד מטומאה שזכרים הוזהרו ולא נקבות, אף חלל דוקא זכרים ולא נקבות, אבל כהן שנשא אחת מן הפסולות בין ילדה זכרים בין נקבות פסולים לכהונה, ונלמד מהפס' "לא יחלל זרעו" (מדלא כתיב בנו), ומבואר בגמ' (שם) כהן שבא על אחת מהפסולות (אפי' לא נשאה) עשאה חללה. יוצא שיש ב' סוגי חללים: א. בן או בת שנולדו

יג. הכהן עצמו שעבר ובא על אחת מאיסורי כהונה, לא נתחלל.

יד. כהן שבא על אחת מהעריות, או על יבמה לשוק, ונתעברה מביאה ראשונה, אין הולד חלל, אבל עשאה זונה. ואם חזר ובא עליה, הוא או כהן אחר, הולד חלל. אבל הבא על הגירות ומשוחזרת, אפילו נתעברה מביאה ראשונה, הולד חלל.

טו. כהן שבא על הנדה, הולד כשר ואינו חלל.

טז. חלל שנשא כשרה, הולד ממנה חלל. וכן בן בנו, כולם חללים עד סוף כל הדורות. ואם ילדה בת, אסורה לכהונה. אבל אם נשאת אותה הבת לישראל וילדה ממנו בת, אותה הבת כשרה לכהונה, שישראל שנשא חללה הולד כשר.

שלחן העזר

לה, חזר ובא עליה עשאה חללה. שהרי אסורה לו משום זונה וזה אחד מפסולי כהונה. רש"י. וכ"פ הטור ושו"ע, אם בא הכהן על עריות או על יבמה לשוק שאין בזה איסור כהונה מביאה ראשונה, אין הולד חלל, מביאה שניה הולד חלל שנעשית זונה (ועיין ח"מ ב"ש וט"ז מה הנפק"מ שאינו חלל מביאה ראשונה, והרי הוא ממזר).

כהן שבא על גירות ומשוחזרת

בגמ' קידושין (עח). לחכמים הבא על הגירות ומשוחזרת אפי' פחות מג' שנים ויום אחד ואפי' מביאה ראשונה הולד חלל, מכיון שהם פסולי כהונה. וכ"פ הטור ושו"ע.

סעיף טו

כהן שבא על הנדה

מקור הדין: יבמות (ס). בברייתא, מאלה אתה עושה חלל ולא מנדה, כלומר כהן שבא על נדה לא עושה את בנו חלל. וכ"פ השו"ע.

סעיף טז

חלל או חללה שנישאו לישראל

מקור הדין: קידושין (עז). בת חלל זכר פסולה מן הכהונה לעולם, ישראל שנשא חללה

לדעת המ"מ, למד זאת מכתובה, שכל אלמנה מן הנישואין בחזקת בעולה. לדעת הב"י, למד זאת מייתור לשון המשנה "מן הנישואין", משמע אפי' שלא נבעלה פסולה.

אם יש עדים שלא נבעלה

לדעת הח"מ והרשד"ם, אינה פסולה לכהונה. לדעת הט"ז והר"א ששון, יש לחוש לחומרא לאשה שלא תנשא לכהן, ואם נישאת הילדים אינם ודאי חללים.

סעיף יג

כהן שנשא אשה האסורה לו אם נתחלל

מקור הדין: קידושין (עז). הוא עצמו יוכיח שעבר עבירה ואין מתחלל. פרש"י, דלא יחלל זרעו כתיב ולא את עצמו. וכ"פ הרמב"ם ושו"ע, כהן שנשא באיסור גרושה או חללה או זונה, לא נתחלל לכהונה ע"י זה אלא רק זרעו מתחלל.

סעיף יד

כהן שבא על אחת מן העריות

מקור הדין: קידושין (עז). אין חללה אלא מאיסורי כהונה. א"ר אשי הלכך כהן הבא על אחותו, זונה משוי לה חללה לא משוי

יז. עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל וילדה ממנו בת, אותה הבת פגומה לכהונה.

יח. כהן שנשא גרושה מעוברת, בין ממנו בין מאחר, וילדה כשהיא חללה, הולד כשר שהרי לא בא מטיפת עבירה.

יט. כהן שבא על חלוצה, היא וולדה חללים מדרבנן. אבל כהן שבא על אחת מהשניות, היא כשרה וזרעו ממנה כשרים.

כ. כהן שבא על ספק זונה או על ספק גרושה, (או ספק חלוץ) (עור), הרי זו ספק חללה וולדה ספק חלל, ונותנין עליו חומרי כהנים וחומרי ישראל אינו אוכל בתרומה ואינו מטמא למתים, ונושא אשה הראויה לכהן, ואם אכל או נטמא או נשא גרושה, מכין אותו מכת מרדות. וה"ה בחלל של דבריהם. אבל חלל של תורה הודאי, הרי הוא כזר ונושא גרושה ומטמא למתים שנאמר אמור אל הכהנים בני אהרן, אף על פי שהם בני אהרן, עד שיהיו בכיהונם.

שלחן העזר

הולד כשר משום שנוצר בכשרות. וכ"פ השו"ע.

סעיף יט

כהן שנשא חלוצה או שניות

מקור הדין: יבמות (פה) ת"ר, אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט וכו' והיא וולדה פסולים, שניות מדברי סופרים וכו' והיא וולדה כשרים. וכ"פ השו"ע, בגרושה וחלוצה היא וולדה פסולים, ובשניות (שהם: בת בתו, אם אמו) היא וזרעה כשרים. כתב הפת"ש, אפי' חזר ובא עליה זרעו כשר.

סעיף כ

כהן הבא על ספק פסולה

מקור הדין: יבמות (צט:) במשנה: כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה, נותנים עליהם חומרי שניהם. וכתב הרמב"ם, כהן הבא על ספק גרושה, הרי זו ספק חללה והולד ספק חלל, ונותנין עליו חומרי כהנים וישראלים ואינו אוכל תרומה ואינו מטמא

בתו כשרה לכהונה, חלל שנשא בת ישראל פסולה לכהונה. וכ"פ הטור ושו"ע, חלל שנשא כשרה הולד חלל עד סוף כל הדורות, ורק הבת שנישאת לישראל וילדה ממנו בת כשרה לכהונה.

סעיף יז

גוי ועבד הבא על בת ישראל

מקור הדין: יבמות (מה). נחלקו אמוראים, בגוי ועבד הבא על בת ישראל, אם הולד כשר או ממזר, ואף המכשירים מודים שהולד פגום לכהונה, והלכתא הולד כשר בין בפנויה בין באשת איש, עיין לעיל (סי' ד ס"ה) מח' ראשונים אם הולד פגום לכהונה. ופסק השו"ע הולד פגום. ועיין לעיל שיטת היבי"א שמתיר לכהונה מטעם ס"ס ע"ש.

סעיף יח

כהן שנשא גרושה מעוברת

כתב הרמב"ם, כהן שנשא באיסור גרושה שהיא כבר מעוברת, וילדה כשהיא חללה

כא. גר שנשא גיורת, וילדה בת, לא תנשא לכתחילה לכהן אפי' בת בתה עד כמה דורות, אף על פי שהורתה ולידתה בקדושה. ואם נשאת לכהן, לא תצא. ואם יש בה צד אחד של ישראל, כגון גר שנשא ישראלית או ישראל שנשא גיורת, הבת מותרת לכהן לכתחילה. וה"ה למשוחרר שנשא ישראלית או ישראל שנשא משוחררת.

כב. הכהנת מותרת לינשא לחלל ולגר ולמשוחרר, שלא הוזהרו כשרות להנשא לפסולי כהונה, שנאמר בני אהרן ולא בנות אהרן.

שלחן העזר

וכן גר שנשא בת ישראל, אבל גר שנשא גיורת בתו פסולה לכהונה וכו' אפי' עד עשרה דורות עד שתהא אמן מישראל. ר' יוסי אומר, אף גר שנשא גיורת בתו כשרה לכהונה. ובגמ': בא לימלך מורין לו כראב"י, ואם נשא אין מוציאין ממנו כר' יוסי. וכתב הרמב"ם, הטעם משום שהורתה ולידתה בקדושה. וכתב הב"י, ופשוט הוא שאם לא כן אפי' נישאת תצא שגיורת אפי' פחותה מבת ג' פסולה לכהונה. וכ"פ הטור ושו"ע (ועיין לקמן סי' ח ס"ג).

כתבו הח"מ והב"ש, אם הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה, בתר הריון אזלינן ואסורה. וכ"פ ביבי"א (ח"א סי' ל) שלא כהבנת התפארת צבי שהשו"ע חזר בו ממה שכתב בב"י ודעתו להתיר הולד לכהונה, שאין כן דעת כל האחרונים, ואפי' נתגיירה בתוך מ' יום להריון לא מהני, ואפי' נישאת הבת לכהן תצא.

סעיף כב

כהנת אם מותרת בגר, עבד, או חלל

מקור הדין: יבמות (פד): אמר רב לא הוזהרו כשרות לינשא לפסולים, ובקידושין (עב): אחד גר ואחד עבד משוחרר וחלל מותרים בכהנת. וכ"פ הטור ושו"ע.

למתים ונושא אשה הראויה לכהונה, ואם עבר ואכל תרומה או נשא גרושה מכין אותו מכת מרדות (שלא גרע מאיסור דרבנן. ב"י). וכ"פ הטור ושו"ע.

דין חלל מדרבנן

כתב הרמב"ם, דינו כספק פסולי כהונה. וכתב המ"מ, טעמו פשוט שלא באו חכמים להקל עליו להתירו במה שישאל מותר, אלא להחמיר עליו. וכ"פ הטור ושו"ע. וכתבו האחרונים (הח"מ הב"ש בשם רש"ל, הט"ז הבאה"ג והמל"ם) שאינו דומה לספק ולוקה אם נטמא למתים.

כתב הרמב"ם, חלל מהתורה דינו כזר לכל דבר ונושא גרושה ומטמא למתים. וכ"פ הטור ושו"ע.

דין ספק חלוצה

לדעת הטור, ספק חלוצה כדין ספק חללה והבן ספק חלל. וכ"פ הרמ"א. וכתב הב"ש, דעת השו"ע והרמב"ם שהבן כשר ואינו ספק. וכ"כ האחרונים שאין מקום לספק בזה (הברכי יוסף והמל"ם בפת"ש).

סעיף כא

גר שנשא בת ישראל או ישראל שנשא גיורת
מקור הדין: קידושין (עז). במשנה: ראב"י אומר ישראל שנשא גיורת, בתו כשרה לכהונה,

כג. משפחה שנתערב בה ספק חלל או ודאי, וכן אם נתערב בה ספק ממזר או ממזר ודאי, נתבאר בסי' ב'.

שלחן העזר

סעיף כג

אלמנת עיסה

עיין לעיל (סי' ב ס"ה) בדין אלמנת עיסה, דהיינו משפחה שנתערב בה ספק חלל או ודאי אם מותרת לכהונה.

כתב הב"ש, דוקא כשהוא לא מוזהר עליה אמרינן לא הוזהרו כשרות לינשא לפסולים, אבל היכן שהוא מוזהר עליה היא ג"כ מוזהרת שלא לישא אותו דנשים שוות לאנשים בכל עונשים.

הלכות
חופה וקידושין

סימן כו

שלא לקדש בביאה, ואיסור ביאה על הפנויה אפילו אם יחדה, ובו ד' סעיפים.

א. אין האשה נחשבת אשת איש אלא על ידי קידושין שנתקדשה כראוי, אבל אם בא עליה דרך זנות, שלא לשם קידושין, אינו כלום. ואפילו בא עליה לשם אישות בינו לביתה, אינה נחשבת כאשתו, ואפילו אם יחדה לו, אלא אדרבא כופין אותו להוציאה מביתו. הגה: דכדאי צושק היא מלעצול, וצ"ע עליה בנדתה (טור). אבל אם מיוחד חליו אשה ועוצלת חליו, יש אומרים שמתיר והוא פלגש האמורה בתורה (הראש"ד וקצ"ט מפרשים). וי"א שאסור, ולוקן על זה משום לא תהיה קדשה (הרמב"ם והרא"ש והטור). כותי שנשא כותית, וכן מומר שנשא מומרת לעצודת כוכבים בנימוסיהו, ונתגיירו ח"כ, אין כהן חשש קידושין כלל ומוותרת ללאת ממנו בלא גט, אף על פי ששבה עמה כמה שנים אינו חלל כזנות בעלמא (ריב"ש סימן ו' ובתרכ"ד סימן ר"ע) (וע"ל סימן קמ"ט סעיף ו').

שלחן העזר

סעיף א

הבא על הפנויה לשם זנות

מקור הדין: רמב"ם (הל' אישות פ"א ה"ד), הבא על פנויה שלא לשם קידושין אלא לשם זנות, לוקה מן התורה, משום שבעל קדשה (לראב"ד, איירי אפי' בעל פעם אחת לוקה, וחולק עליו וס"ל דוקא במופקרת לכל לוקה ולא בפעם אחת. וכתב הח"מ, אף הרמב"ם ס"ל הכי שדוקא במופקרת לכל ולא בפעם אחת. ועיין עוד לקמן) ופסק השו"ע, בבא עליה דרך זנות אין חשש קידושין ואפי' יחדה לו, וכופין אותו להוציאה.

הבא על הפנויה שייחדה לו בלי קידושין

עיין באוצה"פ (סימן כו ס"א) שהביאו ה' שיטות הראשונים בדין פילגש שייחדה לו בלא קידושין וטובלת.

א. לדעת הרמב"ם לפי הראב"ד, אפי' פילגש שייחדה לו ואינה מופקרת לכל אסורה

מהתורה ולוקה עליה משום "לא תהיה קדשה". וכ"כ הרמ"א ביש אומרים בתרא.

(וחלקו על הראב"ד שכתב הרמב"ם להדיא בהל' איסורי ביאה פי"ח ה"ב קדשה זו המופקרת לכל ולא בפעם אחת שבא עליה לשם זנות, משמע שאין מלקות כשייחדה לו. ח"מ).

ב. לדעת הרמב"ם לפי המ"מ, אין איסור לאו כשייחדה לו אא"כ היא מופקרת לכל, אבל כשייחדה לו יש רק איסור עשה של "כי יקח איש אשה" דוקא בדרך ליקוחין ולא לייחד סתם (וגירסתו בגמ' סנהדרין כא: אמר רב פילגשים בלא כתובה ובקידושין, והתירו למלך רק עם קידושין, ואפ"ה אסרו חכמים להדיוט משום שזה ללא כתובה, אבל בלי קידושין אסור מהתורה).

ג. לדעת הרמב"ם לפי הכסף משנה והרדב"ז, פילגש אסורה מדרבנן ואין בה איסור תורה כלל. וכ"כ היד רמה. וכ"כ הח"מ בדעת הראב"ד שמודה שאסור מדרבנן, דלא כהבנת הרמ"א בראב"ד (וגירסתו בגמ' סנהדרין כא: אמר רב

ב. אם הכנים אשה לחופה אינה מתקדשת בכך וי"א שהוא ספק.

שלחן העזר

וכתבו הח"מ והב"ש אנוסי הזמן ששומרים מצוות בצינעא ונישאו בחוקות הגוים בזה ודאי בעל לשם קידושין ואם מגרשה צריך גט.

נישואין אורחיים אם צריכים גט

כתב ביבי"א (ח"א סי' פז) מכיון שאינן טובלות לנידתן, לא אמרינן אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ואין צריכה גט כלל, והוכיח זאת מדברי הריב"ש לעיל. ועיין לקמן (סימן מט ס"ו). ויש נפק"מ לענין ממזרות (כגון שחיה נישאת בתחילה לשמואל בנישואין אורחיים, ואח"כ נישאת לבן שלו צבי מאשה אחרת ונולדה להם בת מרים) מכיון שאין הנישואין הראשונים חלו וא"כ אין ממזרות שחיה נישאת בהיתר לצבי ולא באיסור וממילא מרים מותרת בקהל. וכ"פ ביבי"א (ח"ח סימן ז).

נישואין של זוג שאינם שומרים דיני טהרה כתב ביבי"א (ח"א סימן ע), מכיון שהטעם של פילגש שכופין להוציאה מביתו, משום שאינה שומרת טהרה שבושה מלטבול, ה"ה זוג שאינם שומרים טהרה ונישאו כדין ורוצים להתגרש, אין לדיין להשכיך שלום בניהם וטוב שיתגרשו, ואדרבה ראוי הפירוד לאנשים כאלו.

סעיף ב

קידושי חופה

מקור הדין: קידושין (ה). א"ר הונא חופה קונה מק"ו. וכתבו התוס' הרא"ש ועוד, אין הל' כר"ה שסתמה הגמ' (דף ג.) דלא כוותיה. וכן משמע מהרי"ף והרמב"ם שהשמיטו דין זה שחופה אינה קונה. לדעת ר"ח, הוי ספק

פילגשים בלא כתובה ובלא קידושין, ואסורה להדיוט משום שבושה לטבול, ורק למלך התייר).
ד. לדעת הרמב"ן ועוד, אפי' מדרבנן מותר כשהיא טובלת, שלא מצינו איסור בחז"ל בפילגש אלא רק כשרוצה לישא בלא כתובה, ולא במיחד סתם בלא כתובה. ומ"מ אין ראוי לעשות כן משום זנות ופריצות.

ה. לדעת הראב"ד ועוד, אין בזה חשש ומותר אפי' לכתחילה. וכ"כ הרמ"א בי"א קמא. (והח"מ חולק על הרמ"א וס"ל בראב"ד שאסור מדרבנן).

למעשה פסק השו"ע, כופין אותו להוציאה ואפי' ייחדה לו. והטעם משום שבושה מלטבול, כמ"ש הרא"ש והטור. ולא פירש הדין כשטובלת אם אסור מהתורה או מדרבנן. ודעת הרמ"א, אפי' כשודאי טובלת הלכה כיש בתרא לאסור.

פילגש שלא קידשה אם צריכה גט כתב הפת"ש (סק"ב) נראה שצריכה גט שבעל לשם קידושין, ואין אדם עושה בעילתו זנות. והרב"ז כתב, אפי' טבלה לנדתה א"צ גט, משום שפרוצים לא בקיין בדקדוקי מצוות ולא בא עליה לשם קידושין וא"צ גט. וכ"כ במעין אומר (ח"ג ס"ו). ועיין ביבי"א (ח"א סי' פז) אם לא טבלה לנדתה פשיטא שא"צ גט אפי' לחומרא.

נישואי מזמר או גוי כתב הריב"ש, מומר שנשא מומרת ונתגיירו, וכותי שנשא כותית ונתגיירו, אין צריכים גט ואע"פ ששהה עמה כמה שנים אינו אלא כזנות. וכ"פ הרמ"א. (וכ"פ השו"ע לקמן קמט ס"ו).

ג. משנתקדשה נחשבת כאשת איש לחייב הבא עליה, וצריכה גט להתירה לשוק.

ד. האשה מתקדשת בשלשה דרכים: בכסף או בשטר או בביאה, מן התורה, אבל חכמים אסרו לקדש בביאה משום פריצות ואם עבר וקידש בביאה, מכין אותו מכת מרדות והיא מקודשת. ואפילו קדשה בכסף או בשטר, אם לא שידך תחלה, או שקידש בשוק, מכין אותו מכת מרדות והיא מקודשת. הגה: וי"א שאין מכין אם קידש בכסף או בשטר, מפניו שזקן וצלה שידוכין (טור שם ה"ה), ולא ראיתי מימינו שזקן וצלה שידוכין.

שלחן העזר

קידושין בשטר בלילה

כתב הרא"ם, ספק אם חלו הקידושין. הכנה"ג כתב, שביטל המנהג לקדש בלילה והטעם שהוקש לגט שנעשה דוקא ביום, אבל בכסף אין חשש לקדש בלילה וכן נוהגים היום. וכתב הפת"ש (סק"ז) שרוב הפוסקים מתירים בשעת הדחק לגרש בלילה. ולפי"ז גם בקידושין אין חשש בשעת הדחק לקדש בשטר בלילה. ועיין ביבי"א (ח"ה יו"ד סי' כ אות ה) שכתב בשם ספר פרי האדמה, מנהג ירושלים שלא לקדש בלילה אלא רק ביום מהחשש הנ"ל. ועיין אוצה"פ (סקט"ז אות ה) שכתבו בשם השדה חמד, שלכתחילה יש לעשות ביום אך אין לאסור מדינא. ופוק חזי מאן עמא דבר.

קידושי ביאה

מקור הדין: קידושין (יב:). ההוא גברא דקדיש בשוטיא דאסא (בר של הדס) בשוקא, והלקו אותו כרב דמנגיד אמאן דמקדש בשוקא או בביאה או בלא שידוכי, והצריכו גט כשמואל שמא שו"פ במדי. נהרדעי ס"ל דוקא על קידושי ביאה בלא שדוכי מלקין, אבל מי שקידש בכסף או בשטר בשוק או בלא שידוכי אין מלקין. ואית דאמרי אפי" בשדוכי משום פריצותא. הרמב"ם פסק כל"ק

קידושין. וכן דעת הרמב"ן ברי"ף שזה ספק. וכ"כ הרשב"א והר"ן. פסק השו"ע בסתם אינה מקודשת וי"א שהוא ספק.

חופת נדה

כתב השעה"מ, בחופת נדה מכיון שאינה ראויה לביאה, אין לחוש לכו"ע לחופה זו.

סעיף ג

קידש אשה בלא חופה אם צריכה גט

מקור הדין: ברמב"ם. ומבואר בגמ', כל אשה שנתקדשה הרי היא כאשת איש ואם אחר בא עליה חייב וצריכה גט להתירה לשוק.

סעיף ד

במה אשה מתקדשת

מקור הדין: קידושין (ב:). במשנה: האשה נקנית בשלשה דרכים בכסף בשטר וביאה מן התורה. וכ"פ הטור ושו"ע. הרמב"ם כתב, נקנית בכסף מדברי סופרים, ויש אחרונים שלמדו שאינו מהתורה אלא מדרבנן. המ"מ כתב, נקנית בכסף מהתורה ומ"ש דברי סופרים משום שלא נכתב להדיא. וכ"פ ביבי"א (ח"ד ס"ה אות ט) ועיין הנפק"מ בדין זה לקמן (סי' מב ס"ה).

גדר שוק

כתב העזר מקודש, שוק הוא מקום אסיפת התגרים למשא ומתן, ובעת אסיפת שם קידשה, ונראה כאילו קנין אשה שוה לשאר משא ומתן וקנינים שאדם קונה לעצמו בשוק, ויש בזה משום פריצות וקלות הדעת.

שמלקין על הכל. וכ"פ השו"ע. הרא"ש כתב, האידנא סמכי אנהרדעי החתנים הדרים בבית חמיהם, ומשמע מדבריו שס"ל כנהרדעי. וכ"כ הטור (הב"י כתב אפשר שהרא"ש מודה לרמב"ם, והב"ש כתב במקום אחר שהרא"ש חולק להדיא). וכ"פ הרמ"א שמלקין רק על מקדש בביאה, אבל בכסף או שטר אפי' בשוק בלא שידוכין אין מלקין.

הלכות
כתובות

סימן סו

כמה דיני כתובה, ובו י"ג סעיפים.

א. אסור להתייחד עם הכלה קודם שיכתוב לה כתובה (ויש מקילין ומתירין להתייחד בלא כתובה, ובלבד שלא יבעול) (הר"ן ריש כתובות). והבעל נותן שכר הסופר. ואפילו אם ירצה לייחד לה כתובה במעות או בשאר מטלטלין, אין שומעין לו, אלא צריך שיכתוב לה שטר על עצמו בדמי הכתובה ויהיו כל נכסיו משועבדים לה, או שיעידו עליו עדים ויקנו מידו מה שהוא חייב לה, מנה או מאתים. הגה: וי"א דאין לסמוך אעדים רק בשעת הדחק, ומיד שיש לו פנאי לכתוב, צריך לכתוב, כל שכן שאין לסמוך עליהו לכתחילה (כן משמע מלשון העור וכ"כ מהר"ק שורש ס"ד ומרדכי ריש כתובות), וכן ראוי להורות. העמיד לה ערב קצנן צעד כתובה, והתנה שהיא יחא פעור מננה, אסור, עד שיהא שעזרה עליו, שלא תהא קלה בעיניו להוליאה (צ"י בשם הרשב"א בתשובה). עיין בחושן המשפט סימן ס' אס יוכל לשעבד עלמנו בכתובה בנכסים שלא צאו לעולם. ואין לעדים לחתום הכתובה אלא לאחר שקיבל החתן קנין לפניהם (סדרת הרב ונפרק אשה שנתארמלה). ויש מקומות שמקילין בזה (מרדכי פ"ב דגיטין). וכן שיש עדים חותמים על הכתובות שקראו תחת החופה, אף על פי שהם לא שמעו הקריאה, אף על פי דלא שפיר עבדי, אין לשנות מנהגן, שלא להוליא לעז על כתובות הראשונות (אור זרוע).

שלחן העזר

סעיף א

איסור יחוד קודם נתינת הכתובה

מקור הדין: בכתובות (ו). ר' אמי שרא למבעל לכתחילה בשבת, א"ל והא לא כתיבה כתובתה? א"ל אתפסוה מטלטלי, והטעם משום שאסור לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. ומכאן נחלקו הראשונים.

א. לדעת הרמב"ם ובעל העיטור, צריך שיכתוב כתובה קודם שיתייחד עמה. וכתב הטור ברמב"ם, אסור להתייחד. ולדעת הב"ח, אין איסור אלא צריך לכתוב קודם שיתייחד.

ב. לדעת הר"ן, יחוד מותר קודם כתובה, ובדרי' אמי ודאי כנסה כתקנת חז"ל

ברביעי, אלא שלביאה צריך כתובה. והקלו ביחוד דאיסור שלא תהא קלה בעיניו הוי מדרבנן, ואמנם לא סמכה דעתה אך יש לה מכח בי"ד.

פסק השו"ע, כדעת הרמב"ם לאסור [העירור הח"מ והב"ש, שהרמב"ם לא כתב אסור אלא צריך]. וכתב הרמ"א, יש מקילין כדעת הר"ן ובלבד שלא יבעול. וכתבו הח"מ והב"ש, טוב להודיע לאשה שמתייחד עמה ללא כתובה.

שכר הסופר בכתבת כתובה

מקור הדין: ב"ב (קסו): במשנה: אין כותבין שטרי אירוסין ונישואין אלא מדעת שניהם והחתן נותן שכר. והטעם דהנאה שלו

חופה בלילה אחרי כתיבה ביום
כתב הרדב"ז (ח"ד סי' קעד), אם עסוקים ברצף
באותו ענין אינה פסולה, ואם הפסיקו
הוי שטר מוקדם והכתובה פסולה. ולמעשה,
אם כתבו ביום יעשו קנין עם החתן ביום,
כדלעיל. וכ"כ באוצה"פ (סק"ו).

ערב קבלן על הכתובה

כתב הרשב"א, בעל שהניח ערב קבלן על
הכתובה והתנה הבעל שיהיה פטור,
אסור לעשות כן ששוהה עמה ללא כתובה
ותהא קלה בעינו להוציאה. וכ"פ הרמ"א.
וכתב הח"מ, אפילו התנה לתת לערב פיצוי
לא מהני משום שהשעבוד לא חל עליו ותהא
קלה בעינו להוציאה.

עדים וקנין ללא כתובה

כתב הרמב"ם, אחד הכותב את הכתובה בשטר
ואחד שהעידו עליו עדים וקנו מידו הרי
זה מותר. משמע דשרי ע"י עדים שקנו מידו.
ונחלקו בדעתו.

א. לדעת המ"מ והב"י, עדים וקנין הוי
לכתחילה כדין כתיבת כתובה (שסתם קנין
לכתיבה עומד והוי כנכתב. ועוד דמסתמא יכתוב). וכ"פ
השו"ע.

ב. לדעת המהרי"ק הטור והרמ"א, עדים וקנין
מהני רק בשעת הדחק, וכאשר יוכל לכתוב
לה כתובה מיד יכתוב. וכ"כ הב"ש והח"מ
(דלא כדעת הב"י ברמב"ם).

ג. לדעת הסמ"ג, רק במקום שאין כותבים
כתובה מהני עדים וקנין, אבל במקום
שכותבים אין לסמוך על זה (הובא בח"מ).

ד. לדעת הב"ח, אפילו בשעת הדחק אין
לסמוך על הקנין בעדים.

היא שע"י הכתובה מותר לו לבוא עליה. וכ"פ
השו"ע. ואמרו בגמ' אפי' ת"ח. וכ"כ הח"מ
והב"ש. [ולענין גט עיין לקמן (קכ ס"א) משום
תקנת עגונות האשה תתן. ע"ש].

כתיבת הכתובה בעיר אחת והנישואין בעיר אחרת

לדעת הגה"מ, נהגו לכתוב בכתובה את המקום
שילכו שם מחר ושם יחתמו ויעשו
הקנין. לדעת ר' יצחק, קשה לעשות כן
לכתחילה, דאמר להו רב לספרי, כי יתביתו
בהיני כתובו בהיני, אע"ג דמימסרן לכו מילי
בשילי. וצריך לכתוב את אותו מקום שבו
כותבין הכתובה.

כתיבה ביום חתימה בלילה, והחופה נעשית ביום

מקור הדין: גיטין (יח). אמר שמואל, כתובה
כמעשה בי"ד נכתבת ביום נחתמת
בלילה, ואין חסרון של שטר מוקדם כיון
שבזמן הכתיבה אית ליה קלא.

א. לדעת הרי"ף ובעל העיטור, אין הלכה
כשמואל ואין לכתוב ביום ולחתום בלילה.

ב. לדעת התוס' וראבי"ה, הלכה כשמואל,
וכל זה בעיקר הכתובה, אבל בתוספת
כתובה: לתוס' והרשב"א, לא מהני שאין קול
על התוספת. וכתב הגהות אשר"י, נהגו
שמועיל גם על התוספת.

השו"ע לא הכריע בזה. והב"ש פסק, כהתוס'
והרשב"א, להקל לכתוב ביום ולחתום

בלילה. וכתבו הגרש"ז ומשפט הכתובה (ח"א
שער ב פ"א ה"ב), צריך לכתוב הכתובה באותו
יום של החתימה, ולא קודם. ואם עשו קנין
בשעת הכתיבה מהני לכו"ע קודם החתימה
ויכולין לחתום מתי שירצו (כמבואר בב"י בשם
הראשונים).

ב. אם אינו יכול לכתוב לה כתובה, כגון בשבת או ששכח לכתבה, יכול ליתן לה מטלטלין כנגד כתובתה, ויקבל עליו אחריות אם יאבדו או יוזלו, ואז מותר לבעול עד שיהיה לו פנאי לכתוב, (ואז כותב לה מיד) (טור).

ג. אם כתב לה כתובה ונאבדה, או שמחלה לו, (ודוקא) שכתבה לו התקבלתי כתובתי, צריך לכתוב אחרת בעיקר הכתובה, שאסור לאדם לדור עם אשתו שעה אחת בלא כתובה. הגה: עיר שכשזכו כרכוס, או שגלו מן העיר, ואבדו הנשים הכתובות שלהם, לריכוס לחדש נשותיהם כתובתיכם, אף על פי שיש לומר שמה ימלאו אחר כך כתובתיכם או יחזרו להם, מכל מקום מאחר שהכתובות נחזקת

שלחן העזר

והשעה מאוחרת (ח"מ) יתפס לה מטלטלין. הוסיף הסמ"ג, שיקבל עליו אחריות אבידה או זול. וכתב הח"מ, אם האשה מסכימה א"צ שיקבל אחריות. וכתב הב"ש, אף הרי"ף הרמב"ם והרא"ש שהשמיטו דין זה ס"ל שמהני אף בלא אחריות, מכיון שזה לזמן מועט לא מקפידה האשה.

פסק השו"ע, בשעת הדחק ישעבד מטלטלין ויקבל עליו אחריות כדעת הסמ"ג.

כיצד התירו התפסה ושומא בשבת והא הוא כקנין

הקשו הר"ן, מדוע הקלו להתפס מטלטלין בשבת, והרי אסור לכנוס אלמנה בשבת שנראה כקונה ומאי שנא הכא. ותירץ: א. נישואין הוי פרהסיא לכן החמירו, ומטלטלין הוי בצינעא ולכן הקלו. ב. מה שהקלו כאן הוא קודם השבת אבל בשבת אסור. ג. הרשב"א והמאירי תירצו, דאין זו הקנאה גמורה אלא התפסה דרך נחת רוח. ד. עוד תירצו שם, משום מצוה דחוקה התירו.

פסק השו"ע, שמותר לייחד מטלטלין בשבת. וכן מותר לעשות להם שומא בשבת והתירו משום מצוה (שו"ע חו"מ סימן עג ס"ז). וכ"כ באוצה"פ (סקי"ד).

ה. לדעת הישועות יעקב, אם היה פנאי לכתוב ולא ביקשה סמכה דעתה על העדים ומהני, וכשאי אפשר כגון בשבת או שאין זמן לא מהני (פת"ש).

פירטי דיני הרמ"א

וברמ"א הוסיף, א. שעבוד החתן לכתובה הוא גם מנכסים שלא באו לעולם (דהוי מדין שעבוד הגוף. ח"ס' נד:). ב. לכתחילה יחתמו העדים אחרי הקנין. ויש מקילין (דאינו כשקר כיון שעסוקים באותו ענין. ח"מ) ופסק ביחודה דעת (חו"מ סימן קצה), אין לשנות המנהג שחותמין רק לאחר קריאת הכתובה דחיישינן למיחזי כשיקרא ואף בחו"ל יש לנהוג כך. ע"ש. ג. לכתחילה ישמעו ואח"כ יחתמו, ואלו שהקלו אין למחות שלא להוציא לעז (אור זרוע).

סעיף ב

ייחוד מטלטלין או מעות ואם צריך לקבל אחריות

מקור הדין: כתובות (פ:) במשנה: צריך שיהיו כל נכסיו אחראים לכתובה ולא מהני שעבוד מטלטלין. ובמעשה דר' אמי (שם ד.), אמר להו אתפסוה מטלטלי, משמע דמהני שעבוד מטלטלין. וכתבו הרמב"ם והטור, כשאי אפשר כגון בשבת או ששכח לכתוב

חזרות לריכוס כתובות אחרות. ואם אינו ידוע סך הכתובות, אם ישארו קלמן חזלין בתרייכו, ואם לאו, דנין על פי זקני העיר ולפי המנהג, העשיר לפי עושרו והעני לפי עניו (צית יוסף צבש תשובות הגאונים). וכשנאבדה הכתובה וצא לכתוב לה כתובה אחרת, לריך לכתוב לה כתובה גדולה כראשונה (מכרי"ק שורש קע"ז). ועיין לקמן סי' קע"ז, דצמקום שאין מגרשין רק מילין האשה, אין לריך לכתוב כתובה; אם כן צומן הזה צמדינות אלו, שאין מגרשין צעל כרחק של אשה משום חרס רציו גרשום, וכמו שיתבאר לקמן סימן ק"ע, היה אפשר להקל צכתיבת הכתובה, אצל אין המנהג כן ואין לשנות (כל זה ד"ע).

שלחן העזר

סעיף ג

אבדה האשה כתובתה

מקור הדין: כתובות (נד:) במשנה: לר' יהודה, יכול אדם לכתוב לאשתו מאתים, והיא כותבת לו התקבלתי מנה. לר' מאיר, כל הפוחת לבתולה ממאתים ולאמנה ממנה, הרי זו בעילת זנות [וה"ה באבדה כתובתה]. וכן הסיקו בגמ' (נו:) במעשה דאחתי דרמי בר חמא שאיבדה כתובתה, א"ל רב יוסף מכיון שהלכה כר"מ בגזירותיו צריך לכתוב לה כתובה חדשה.

וכ"פ השו"ע, כדעת ר"מ שאם כתב לה כתובה ואבדה, צריך לכתוב לה אחרת שאסור לשהות וכו'.

אם ניתן לסמוך על העתק הכתובה שנמצאת ברבנות

בספר נהר מצרים כתב שנהגו לכתוב ב' כתובות כדי למנוע מכשול אם תאבד כתובתה, ואין חשש שמא תגבה פעמיים את כתובתה, משום שמותחים קו על ההעתק שבידי הרבנים להודיע שאין בכתובה זו ממש וכבר פרעה כתובתה. ודעת הגאון ה' אלישיב (סדר כתובה כהלכתה עמ' סז), שאין לסמוך על הכתובה השניה כלל, משום שהוא כותב ב' שטרות ביום אחד ששניהם פסולים (שו"ע חו"מ סימן מא ס"א). ולכן יש לציין על ההעתק שזה

העתק בלבד. ולפי"ז ה"ה אם אבדה כתובתה שאין לסמוך על העתק זה, ויכתוב כתובה חדשה. ועיין משפט הכתובה (ח"ב עמ' תקעז).

מחלה האשה כתובתה בכתב או בע"פ

בגמ' (שם נו:) בכתב לר"מ, אינה יכולה למחול שכתובה דאורייתא. לר' יהודה, יכולה למחול שכתובה דרבנן. ומודה ר' יהודה לר"מ שאין יכולה למחול בע"פ שמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל. ולר' יוסי, אפי' בע"פ יכולה למחול [וללישנא אחרינא בגמ', מודה ר' יוסי שאין יכולה למחול].

לדעת הרא"ש המרדכי והטור, אם כתבה לו התקבלתי, יכולה למחול כדעת ר' יהודה. ואם אמרה בע"פ שמחלה, לא מהני שאף ר' יהודה מודה לר"מ בזה. וכ"פ הרמ"א, דוקא כשכתבה לו התקבלתי מהני מחילה, משמע שבע"פ לא מהני מחילה.

לדעת הרמב"ם, יש סתירה בפרק יב מהל' אישות (ה"ח) כתב דלא מהני מחילה ואפי' בכתב, שפסק כר"מ ולא מטעמיה, דס"ל כתובה דרבנן וחכמים עשו חיזוק יותר משל תורה. ובפרק יז מהל' אישות (ה"ט) כתב המוחלת כתובתה אינה צריכה קנין ולא עדים, משמע אפי' בע"פ מהני מחילה. [וסתירה זו היא גם בשו"ע, שפסק כדעת הרמב"ם כאן (סעיף ט) שכתב לדעת מקצת הפוסקים אין לה

והר"ן, לא מהני אפי' בכתב (כמבואר בס"ט, שדוקא למקצת פוסקים אין לה אבל לרמב"ם יש לה, דלא מהני מחילה אפי' בכתב). ולפי הב"ש, מהני המחילה אפי' בע"פ (ובס"ט איירי שבשעת הנישואין התנה שתכתוב לו שמחלה, לכך לא מהני).

לפי"ז אשה שמחלה בכתב ויושבת תחתיו: לשו"ע, לא מהני המחילה וצריך לכתוב משום דלא סמכה דעתה. (ולב"ש מהני המחילה). לרמ"א, מהני המחילה וצריך לכתוב שאסור לשהות שעה אחת בלא כתובה. ואם מחלה בע"פ: אף לרמ"א לא מהני המחילה וצריך לכתוב כתובה שאסור לשהות וכו'. (ולב"ש בדעת השו"ע, מהני המחילה אפי' בע"פ).

כתבו הח"מ (סק"ד) והב"ש (סק"י), כל האמור לעיל אם מהני מחילה הוא רק בכתובה דאורייתא, אבל בתוספת הכתובה לכו"ע מועילה המחילה.

עיר שכבשוה או שגלו דין כתובותיהן
כתב הב"י בשם תשובת הגאונים, עיר שגלו ואבדו הנשים כתובותיהן, צריך לכתוב כתובות חדשות ויכתבו סך הכתובות לפי שאר הכתובות הנוותרות שלא נאבדו. (וכן לענין שטר חוב. ח"מ סקט"ו). ואם אין כתובות ידונו לפי זקני העיר ולפי המנהג אם הוא עני או עשיר. וצריך לכתוב כחיוב הכתובה הראשונה. וכ"פ הרמ"א.

אשה שלא יודעת היכן הניחו כתובתה בארצה"פ (סקט"ז) בשם שו"ת דברי יוסף ואוהל יוסף, דוקא אם ודאי הכתובה אבודה, או נשרפה, אבל אם לא יודעים היכן הניחיה, אין איסור וא"צ לכתוב כתובה חדשה.

אשה שאין צריך לכתוב לה כתובה מבואר לקמן (סימן קעז ס"ג), באנוסה א"צ לכתוב לה כתובה, מכיון שאינו יכול לגרשה.

כתובה במחלה בכתב, משמע דלא ס"ל כוותיהו אלא כהרמב"ם שיש לה ולא מהני מחילה אפי' בכתב. ולקמן (סימן קה ס"ה) פסק נמי כהרמב"ם דאפי' בע"פ מהני מחילה].

א. ביאור הר"ן והרב המגיד, אם נשאר תחתיו אפי' בכתב לא מועילה המחילה, מכיון שעובר על התקנה שמשהה ללא כתובה. ואם לא נשאר תחתיו אפי' בע"פ מועילה המחילה.

ב. ביאור הב"ש (סק"ט), בתנאי בשעת הקידושין או הנישואין לא מועילה מחילה אפי' בכתב שמתנה ע"מ שכתוב בתורה. אבל אם מחלה מעצמה אח"כ בלי תנאי מועילה המחילה אפי' בע"פ. וכשמגרשה או באלמנה, מועילה מחילה בע"פ.

ג. ביאור השי למורה, המחילה מועילה לענין שעבוד הכתובה אפי' בע"פ, ובטל זמן השעבוד הראשון, אבל חיוב הכתובה לא מהני מחילה אפי' בכתב.

ד. ביאור הב"ח, בע"פ לעולם לא מהני מחילה ובכתב מהני, ומ"ש לקמן במחלה שא"צ קנין ועדים איירי שכתבה לו שמחלה. וכתב הח"מ (סק"א), אין דבריו ברורים. (ונראה דכוונת הב"ח לבאר דברי הטור ולא את דברי הרמב"ם והשו"ע, דהרמב"ם עדיין לא מבואר לפי דבריו).

לסיכום: במתנה בשעת הנישואין, לדעת הרמב"ם והשו"ע, לכו"ע לא מהני מחילתה אפי' בכתב (כמבואר בס"ט שרק למקצת פוסקים מהני מחילה, אבל העיקר כהרמב"ם שלא מהני מחילה. ומ"ש בס"ג צריך לכתוב אחרת, משום דלא סמכה דעתה). ובמחילה לאחר הנישואין ואינה יושבת תחתיו, מהני המחילה אפי' בע"פ לכו"ע. (ובזה איירי הרמב"ם והשו"ע לקמן סימן קה ס"ה) ובמחילה לאחר הנישואין ויושבת תחתיו, לפי המ"מ

ד. בנאבדה, אי ידעי סהדי זמנא קמא, כתבי ההוא זמנא, ואי לא ידעי, כתבי מהשתא. ובמוחלת, אין כותבין אלא מזמן של עכשיו.

ה. אם מכרה כתובתה לבעלה, צריך לכתוב לה כתובה אחרת, אבל אם מכרה כתובתה לאחר, אין צריך לכתוב לה כתובה אחרת.

שלחן העוזר

[ולכאורה קשיא לר"ן והמ"מ (לעיל ס"ג בביאור הרמב"ם), שאין המחילה מועילה? וצריך לומר כדברי השי למורה, שהשיעבוד נמחל ועיקר הכתובה לא, לכך כותב זמן השעבוד של עכשיו].

מה הסכום שנכתוב כאשר אבדה הכתובה או מחלה

הב"ש (סק"י) מצדד, שבאבדה יכתוב מאתיים, ובמחלה יכתוב מנה דהויא בעולה. אלא שבנוסח שטר מחילה לא משמע הכי. ולדעת החזו"א אגרות משה והמנחת יצחק, יכתוב לה מאתיים כראשונה. ועיין באוצה"פ (סק"י ט) בטעם הדבר. וכן נראה בדעת השו"ע, שאינה נמחלת כלל.

נוסח ביטול מחילה בכתובה

בכתובה יש נוסח שאם תמחול לא יועיל, והיינו דוקא אם יפתנה או יסינתנה למחול, אבל אם מחלה מעצמה חזרנו לכל הדינים הנ"ל. כ"כ בשו"ת ב"י (סי' ד). וכ"כ משפט הכתובה.

סעיף ה

המוכרת כתובתה

מקור הדין: ב"ק (פט). עדים שרצו להעיד שאין לאשה כתובה חייבין לשלם לה, שיכלה למוכרה לאחר בטובת הנאה, ואין חשש שתהא קלה בעיניו מכיון שיצטרך לשלם לאחר, ומשמע שאם תמכור לבעלה אסור משום

ומכאן צידדו להקל כיום שיש חרם דר"ג לא להוציאה שלא מרצונה שא"צ לכתוב בכל אשה, והעיקר למעשה לכתוב וכ"פ הרמ"א. וביאר הח"מ (סק"י ח), שפשוט לחלק בין אנוסה שהיא דאורייתא לתקנת חדר"ג. ועוד שבאונס קאי בעמוד והחזר משא"כ בחדר"ג (דרך המלך רפפורט).

שתי כתובות בשני סכומים

כתב הרמ"א בשם מהרי"ק, מי שאיבדה כתובתה יש לכתוב לה כתובה גדולה כראשונה. ובפת"ש (סק"א) הביא מהמוצל מאש, שדן אם בשניה כתב לה פחות ונמצאה הראשונה האם נמחלה או לא? והשיב, אם לא הזכיר בכתובה נדוניה ותוספת, ולא כתב לה אלא מפני האיסור שלא להשהות, לא איבדה את הסכום הראשון (אפי" לא נמצאה הכתובה הראשונה), אבל אם הזכיר נדוניה ותוספת, הרי איבדה את הסכום הראשון וקבלה עליה.

סעיף ד

החילוק בין אבדה למחלה

כתב בעל העיטור, בכתובה שאבדה, איכא מ"ד שכותב זמן של עכשיו. ואיכא מ"ד אם יודעים הזמן הראשון יכתבהו, ואם לאו יכתבו זמן של עכשיו. ובמחלה יכתבו זמן של עכשיו. וביאר הב"י, שהרי נמחל השעבוד הראשון. (ועיין ד"מ סק"ט בדעת הרשב"א). ופסק השו"ע כדעת העיטור.

ו. כמה שיעור הכתובה, לבתולה ק"ק ולא למנה מנה, ושל זו וזו כסף מדינה. נמצא כתובת בתולה הם שלשים ושבעה דרהם וחצי כסף צרוף, וכתובת אלמנה מחציתם, שהם י"ח דרהם וג' רביעים כסף צרוף. הגה: עיין צו"ד סי' רנ"ד וסימן ש"ה ערך המעצב שנקראת דרהס. וכל זה לדעת קל"ת הפוסקים, שסבירה לכו שכתובות בתולה אינה רק זחי דרבנן (הרי"ף והרמב"ם והר"ן והר"ם), שמאחיס של בתולה עולין ששה סלעים ורביע. ויש מי שמשער כחוצת בתולה עשרה זכוכים ולאמנה חמשה זכוכים (מהרי"ל בשם הגדה). אבל לדעת יש פוסקים, מאחיס של בתולה ומנה של אלמנה משערים בזחי דאורייתא, וכוא שמונה פעמים יותר, וכתבו ולכן נהגו לכתוב בכתובה דחוי ליכי מדאורייתא (ר"ת). וי"א דכותבין דחוי ליכי, סתמא (הגהות מיימוני פ"י דאישות). והמנהג לכתוב לבתולה: דחוי ליכי מדאורייתא, אבל לא לאלמנה. וכל זה במקום שאין מנהג, אבל במקום שיש מנהג, מה שגוצין הולכין אחר המנהג, וכמו שיתבאר לקמן.

שלחן העזר

המטבע, כמוהר הבתולות. וכתובת אלמנה מדרבנן, ממטבע מדינה (שבעה חלקים נחושת ואחד כסף).

ב. לדעת הג' מרדכי ותוס' (כתובות סז), כתובה דרבנן, והמעות אפי' באלמנה בכסף צרוף דאורייתא.

ג. לדעת הגאונים הרי"ף הרמב"ם והרמב"ן, כתובה מדרבנן היא, וכן סוג המעות בכסף מדינה דרבנן. ואם כתב: דחזו ליכי מדאורייתא, פסולה (הרמב"ן הריטב"א ועוד).

ד. לדעת הרא"ש, עיקר כתובה דרבנן אבל סוג המטבע בבתולה דאורייתא, ולכן יכתבו 'דחזו ליכי מדאורייתא', ומי שאינו כותב לא הפסיד. ובאלמנה סוג המעות בכסף מדינה.

ה. לדעת הרמב"ן, עיקר כתובה מדאורייתא כרשב"ג וסוג המעות בכסף מדינה. וכתב ביבי"א (ח"ג סימן יב), הרמב"ן כתב זאת בדעת רשב"ג ולא ס"ל הכי להלכה אלא כדעת הגאונים דלעיל.

פסק השו"ע, כדעת הרי"ף והרמב"ם ועוד, וכתובה דרבנן ובמטבע דרבנן שהוא

שתהא קלה בעיניו. וכ"פ הרמב"ם והשו"ע, אם מכרה כתובתה לבעלה צריך לכתוב לה אחרת, ואם מכרה לאחר בטובת הנאה א"צ לכתוב לה.

וכתב הח"מ (סק"ט), שאסור לכתובה בשם הקונה. [ואם חבלה לבעלה עיין חו"מ (סימן תכד ס"י) במותר מעל עיקר הכתובה יכולה למכור ולא בעיקר כתובה. ע"ש].

סעיף ו

כתובה דאורייתא או דרבנן

מקור הדין: כתובות (י). א"ר נחמן אמר שמואל, חכמים תיקנו לבנות ישראל לבתולה מאתיים ולא למנה מנה. וביבמות (טפ). מ"ט תיקנו לה רבנן כתובה? שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה. ומבואר שכתובה דרבנן היא. ודעת רשב"ג (כתובות קי): ור"מ (נו): שכתובה דאורייתא.

ונחלקו הראשונים בתרתי: א. האם כתובה דאורייתא או דרבנן. ב. מה סוג המטבע לפיו ישלם הבעל.

א. לדעת ר"ת ור"י (תוס' י), הלכה כרשב"ג שכתובת בתולה דאורייתא וכן סוג

ז. אם ירצה להוסיף על זה מוסיף, וזה התוספות שמוסיף, יש דברים שדינו בהם כעיקר הכתובה, ויש דברים שהוא חלוק בהם מעיקר הכתובה, כדלקמן. כגם: ואין לרד לפרש עיקר

שלחן העזר

דאורייתא. ובאלמנה לכו"ע דרבנן ולא כותבים מדאורייתא.

אם התייקר המטבע

לדעת הט"ז (בכ"ש סקט"ו), בעיקר כתובה יתן ממטבע השני, כיון שאינה בגדר הלואה לזמן אלא התחייבות שאפי' יגרשה מיד יתן לה, אבל סך הנדוניא יתן ממטבע הראשון דהוי חוב, ומה שמוסיפים שליש זה מכח חיוב חז"ל אם יגרשנה אפילו לא סחר בנדוניא. וכ"כ הפת"ש (סק"ו), דעיקר הטעם הוא מצד שאם יגרשנה וכו'. ע"ש. לדעת השי למורה, אפי' בכתובה יש חשש ריבית וישלם כשער דמעיקרא. ואם הוזל המטבע לכו"ע אינו יכול לפחות ממאתיים.

כתובת מפותה או משודכת

לדעת הרמב"ם (נערה בתולה, א, א), מפותה כתובתה כשאר הבתולות מאתיים, ואם אינו נושאה נותן קנס כדין אונס דהיינו הך. לדעת התוס' (יבמות ס), כתובתה מנה. וכתב המשנה למלך, דהוי גזירת הכתוב. (עיין בטור סימן קעז). וכתבו הנו"ב והחת"ס, כל דין מאתיים בכתובת מפותה היינו בנערה, כיון שתיקנו לה תחת אונסה, אבל בבוגרת כיון שאין לה קנס אין לה מאתיים אלא מנה לכו"ע, ויכתוב בעולתא דא. פת"ש (סק"ה).

והוסיף החת"ס, אם מיירי במשודכת שלו ודאי יכתוב לה מאתיים, דפשוט דאדעתא דהכי הפקירה עצמה ע"מ שתנשא לו. וכ"פ האגרות משה. אך לא יכתבו 'בתולתא' א"כ יש חשש שיתבטל השידוך.

שלשים ושבע וחצי דרהם [לגר"ח נאה, 120 גר' כסף טהור, לפי 3.2, ולדעת מרן בהליכות עולם (ח"א סימן צו) 112.5 גר' לפי 3]. וכתובת אלמנה, מחציתם. וצריך לחשב כל פעם את ערך הכסף שעולה או יורד.

פסק הרמ"א, כדעת הג' מרדכי, בבתולה ובאלמנה בכסף צרוף, ולכן כתבו "מדאורייתא". אך המנהג לכתוב כן רק בבתולה ולא באלמנה. ובכל מקום הולכים אחרי המנהג (והמנהג כשיטת ר"ת).

וכ"כ הב"ש (סקי"ד), שלא תקנו מטבע דאורייתא באלמנה, אבל בבתולה יתן לה מטבע דאורייתא. וכ"כ הח"מ (סקכ"ו). ומנהג אשכנז שמוסיפים מאתיים זקוקים. ונחלקו אם כלול בהם גם עיקר הכתובה: לדרישה והח"מ (סקל"א), אינו כלול. הב"ח כתב, מנהג פולין שהכל כלול בתוך המאתיים זקוקים.

כתב בכתובה כסף צרוף או דחזו ליכי מדאורייתא

כתב המ"מ, לדעת הרמב"ם אם כתב כסף צרוף, חייב לשלם כסף מדאורייתא שזה פי 8 מכסף דרבנן. ואם כתב רק דחזו ליכי מדאורייתא, יש להסתפק והכריע שיד בעל השטר על התחתונה ומשלם כסף מדרבנן. והכתובה כשרה. ופסק ביבי"א (ח"ג סימן יב), שאין לכתוב תיבת מדאורייתא, ואם כתב יעביר קו על המילה דאורייתא וסגי בהכי. וזה רק לדעת השו"ע. אבל לבני אשכנז, כותבים לכתחילה משפט זה בבתולה דהמעות

הכתובה צפני עלמה והתוספת צפני עלמו, אלא כולל הכל ציחד אם ירצה (הר"ן ריש אף על פי והמ"מ פ"י וריב"ש סימן ס"ה). ויש חולקים וסבירה לכו לזר"ך לכתוב הכתובה כמנהג המדינה צפני עלמה, והתוספת צפני עלמו, וכן ניהגין. ואם יש משפחה שכולן ניהגים בתוספת, אין זר"ך לכתוב כל אחד צפני עלמו (מרדכי פ"ק דכתובות). כתובה שכתב זה: ודין גדויהא דהנעלת ליה מאה דינרין והוסיף לה מן דלויה כך וכך, אין עיקר כתובה בכלל, וזר"ך לשלם לה צפני עלמו, עד שיהא כתוב: ויהיבנא ליכי מוכר בתולכי כסף זוזי אסף, דאז העיקר כתובה בכלל (ריב"ש סימן ס"ה).

ה. יש מי שאומר שאין צריך קנין בשעת הנשואין כמה שנותן לה, (ויש חולקין).

שלחן העזר

סעיף ז

תוספת כתובה בסכום אחד או שנים

מקור הדין: בגמ' כתובות (נד): במשנה: אם רצה להוסיף מוסיף. ובגמ' מאי קמ"ל, דלא תימא קיצותא עבדו רבנן שלא לבייש את מי שאין לו. ודין התוספת כדין הכתובה לרוב הדינים. ובגמ' (שם יב) ב"ד של כהנים היו גובין לבתולה ד' מאות זוז ולא מיחו בידם וכן כל משפחות מיוחסות יכולים לעשות כן. משמע שלא כל אחד יכול להוסיף אלא רק מיוחסות?

א. לדעת הר"ן, כל אחד יכול להוסיף ולא רק מיוחסות, ואפשר לכלול את התוספת עם העיקר בסכום אחד, וכן מדויק בגמ' שלא לבייש, דאי הוי בנפרד אין בזה בושא דהוי כמתנה. והחידוש בכהנים שאף אם לא הוסיף לה כמו המנהג חייב ליתן סכום זה, משא"כ באדם רגיל שחייב רק מאתיים בסתמא.

ב. לדעת המרדכי, כל אחד יכול להוסיף אלא שבאדם רגיל יש לכתבם בנפרד. ובכתובת כהנים כותבים הכל ביחד בעיקר הכתובה. וכשלא כתב סכום יגבה כמנהג אותה מדינה. פסק השו"ע, בסתם כל אדם רשאי להוסיף, ודין התוספת יש דברים שהיא כדין העיקר ויש שלא. וכתב הגר"א (סקל"ה),

ששיטתו כהר"ן שאפשר לכלול שני הסכומים יחד. וכתב הרמ"א, בסתם כדעת הר"ן ויש אומרים כדעת המרדכי והמנהג לכתוב אותם בנפרד.

כתובה שכתב בה נדוניה גדולה ללא עיקר כתב הריב"ש, אין העיקר כלול בסכום הנדוניה וגובה גם עיקר כתובה חוץ מהסכום הכתוב. אא"כ כתב ז'יהיבנא ליכי מהר בתולייכי אלף זוזי שבזה כלל הכל. וכ"פ הרמ"א.

סעיף ח

אם צריך קנין בשעת הנישואין בכתובה ובתוספת

מקור הדין: בגמ' כתובות (קב). כדאמר רב גידל אמר רב, כמה אתה נותן לבנך, וכו' עמדו וקדשו הן הן הדברים הנקנים באמירה. (ועיין בסי' נא להאי דינא).

לדעת רב האי הרמב"ם הר"ן וריב"ש, כמו שא"צ קנין בכתובה שיש לה מתנאי ב"ד, ה"ה בתוספת א"צ קנין שבאמירה בעלמא קנתה. וכ"פ השו"ע ביש מי שאומר. וכתב הרמ"א, יש חולקין. וכתב הב"ח, כוונתו למרדכי שחולק ומצריך קנין. כתב הח"מ (סקל"ד), לא מצאתי מי שחולק בזה. והמנהג בכל הקהילות לעשות קנין בכתובה. והטעם

ט. כל הפוחת משיעור הכתובה, בעילתו בעילת זנות, לא מבעיא אם כתבה לו אח"כ התקבלתי ממך הכתובה, או מקצתה, דאז אין לה לדעת קצת פוסקים, אלא אפילו התנה בשעת קידושין שלא יהא לה כתובה, או שפיחת לה משיעורה, אף על פי שתנאו בטל ויש לה כתובה משלם, אפילו הכי בעילתו בעילת זנות, כיון שהיא סבורה שאין לה לא סמכה דעתה.

י. אם יש משפחות שנוהגים לכתוב בכתובתן יותר משיעור חכמים, אין למחות בידם, ולא עוד אלא אפילו אחד מבני המשפחה ההיא שלא כתב כתובה לאשתו, מגבינן לה בתנאי בית דין לפי מה שרגילין לכתוב. לפיכך אשה שאבדה כתובתה, ידקדקו בכתובות קרובותיה כפי מה שנהגו לכתוב בני המשפחה, כותבין לה (ואפילו כתב לה דחזי ליה, אפילו הכי גביה כמנהג משפחה) (ב"י שם הר"ן שכ"כ שם ה"ס). ואם כתובת נשי משפחתו יתירות מכתובות נשי משפחתה, עולה עמו ואינו יורדת.

שלחן העזר

היא וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה. ומה שכותב לה מכיון דלא סמכה דעתה (וכתב הכנה"ג, שפסק כר' יהודה כנגד ר"מ, ומה שהניח את ר' יוסי יתכן שגם הוא סבר כתובה דאורייתא).

ג. לדעת הטור, אם כתבה לו התקבלתי או במקצת, מהני ומחלה (ובזה שוה למרדכי. לעיל ס"ג), אבל אם התנה בעת הנישואין, תנאו בטל. פסק השו"ע כדעת הרמב"ם, שכתב: ולא רק אם כתבה לו התקבלתי הכתובה או מקצתה שאין לה לדעת קצת פוסקים. משמע שהעיקר כהרמב"ם ויש לה כתובה. (ב"ש סק"ט). ואפילו התנה בעת הקידושין, תנאו בטל אך חיישינן לבעילת זנות (ולכן צריך לכתוב לה. עיין לעיל ס"ג. וע"ש בשיטת הרמ"א).

סעיף י

כתובת כהנים ומיוחסות

מקור הדין: כתובות (יב.) במשנה: ב"ד של כהנים היו גובין ארבע מאות וכו'. ובגמ', אפי' משפחות מיוחסות. ועיין לעיל (ס"ז) אם כל אחד יכול להוסיף בכתובה.

כתב בנהר מצרים, שמא יהיה עיכוב בחתימת העדים, ויועיל הקנין שיוכל להתייחד עמה עד החתימה.

סעיף ט

הפוחת לאשתו משיעור הכתובה

מקור הדין: בכתובות (נד:) לר"מ, כל הפוחת לבתולה ממאתים בעילתו בעילת זנות. והלכה כר"מ בגזירותיו, אלא שנחלקו מה הדין אם התנה, ובגמ' מבואר גם בזה תנאו בטל, דסבר ר"מ כתובה דאורייתא והוי מתנה על מה שכתוב בתורה.

נחלקו מה הדין לדין דכתובה דרבנן א. לדעת הר"ן, אם פוחת לה תנאו בטל, אבל אם מתנה עמה הוי תנאי שבממון, וכיון שנחלקו בזה ר' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי ותנאו קיים.

ב. לדעת הרמב"ם, גם אם מתנה עמה תנאו בטל, ואפילו כתבה שמחלה לא מהני, והלכה כר"מ ולא מטעמיה דכתובה דרבנן

יא. הנושא אשה סתם, כותב לפי המנהג. וכן היא שפסקה להכניס, נותנת כפי מנהג המדינה. הגה: ומה שהאשה מוכנסת לבעלה, הן מעות הן בגדים, ומקבלן עליו וכן באחריותו נקרא נדוניא ככל מקום, ואינה נגזית אלא עם הכתובה, אבל לשאר דברים אין דינו ככתובה, וכמו שיתבאר לקמן. ויש מקומות שהתקן מוסף לה נדונייתה, וכתב יותר ממנה שקבל, והולכין בזה אחר המנהג (כל הג"ל בעור). ומן הסתם אחריות הנדוניא עליו כנכסי אף ברזל, אבל אם ירצה להניח לה ברשותה ושלא לקבל אחריות עליהם, הרשות בידו. וע"ל ריש סי' צ"ג וק' עוד מאלו הדינים. כשהאב קיים ומשיא בתו כותבים: ודין הנדוניא להעלות ליה מצי אביה. וכשאין האב קיים כותבין מצי גשא (מרדכי פרק צ"מ צ"ט ר"ת). מיהו אם שינה, לית לן בה (תשובת ר"ש משנן). בכתובת גרושה כותבין מתרחקא, כדי שידעו שהיא גרושה ואסורה לכהנים (פסקי מהר"י סימן י'). **וכשבאה לגבות כתובתה, מגבין לה מזה שבכתובתה לפי מנהג המדינה.** הגה: ואם היא אומרת שהוסף לה יותר מן המנהג, אריכה להביא ראיה לדבריה, אבל אם יש צידה שער כתובה שאינו מקוים, או שאחד מן העדים הוא פסול, אף על פי שמראה התנאים שצויינם שהולך להוסיף לה, אינה גוזאת אלא כמנהג. (פסקי מהר"י סימן פ"ט). וע"ל סי' ק' סעיף ה'. **ובכל אלו הדברים וכיוצא בהן, מנהג המדינה הוא עיקר, ועל פיו דנין, והוא שיהיה אותו המנהג פשוט בכל המדינה.** הגה: מיהו אם רוצה להתנות ולפחות לאשתו מן המנהג, הרשות בידו (מהר"ל סימן ע"ו), ובלבד שלא יפחות ממנה שתקנו רבנן. ונראה לי דוקא שהתנה כן בשעה שעשה השידוכים, אבל אם עשו שידוכים סתם, ושעצדו עלמין בקנסות, לריך לכתוב לפי המנהג ולא יוכל לשנות (דברי הרב וכן משמע במהרי"ל). ויש מקומות שנוהגים לכתוב כל הכתובות בשוה, אפילו לא הכניסה לו כלום, ואם ירצה מוסף לה, ואם ירצה לפחות לה היא כותבת לו: כך וכך קבלתי על כתובתי; וכן נוהגין במדינות אלו.

שלחן העזר

סומכת דעתה שיתן לה סכום זה לעולם. ומ"מ בדיעבד אם עברו וכתבו אין זה מעכב. וכן דעת מרן הגר"ע יוסף צ"ל. ע"ש טעמו.

סעיף יא

נדוניא ומנהגי כתובה

כתב הטור (ומקורו ברש"י כתובות טו.), הנדוניא הם הנכסים שמכנסת לבעלה, וכותבם בכתובה ומקבלם כנכסי צאן ברזל, ומה שאינו כותב, הוי נכסי מלוג שאם מתו או פחתו, היא הפסידה. והנדוניא נגבית עם שאר הכתובה.

וכתב הריב"ש, אחריות הנכסים תלויה ברצונו, ולכן מן הסתם באחריותו הן, אא"כ פירש שאינו מקבל אחריות. וכ"פ הרמ"א.

וכתב הרא"ש, מכאן אשה שאיבדה כתובתה, יבדקו מה נהגו לכתוב בכתובות קרובותיה ותקבל כמותן, ואם של משפחתו יותר מהן יכתבו כמשפחתו שעולה עמו ואינה יורדת. וכ"פ השו"ע.

והוסיף הרמ"א, כן הדין גם אם כתבו רק דחזו ליכי, יכתבו כמנהג הכהנים וכיו"ב [דהו"א שיתן לה כשאר נשים שהן החזו ליכי הרגיל, קמ"ל. ח"מ].

תוספת כתובה מופרזת

כתב במשפט הכתובה (ח"ג פכ"ד ה"י) בימינו תקנת הרבנות הראשית שלא לכתוב סכום כתובה מופרז ושלא יעלה על סכום של מליון ש"ח, משום שזה נראה כשחוק ולא

כמה יכתוב לה עבור הנדוניה

במשנה (כתובות טו.) לת"ק אם הכניסה לו אלף, כותב לה חמש עשרה מנה (דהיינו אלף וחמש מאות). וכנגד השום, הוא פוסק פחות **חומש** (דהיינו עבור בגדים והטעם: א. שפוחתים והולכים. ב. שמוסיפים על הסכום האמיתי רק כדי להכבה). ואם שם במנה ושוה מנה, אין לו אלא מנה (דאינו עשוי לסחורה כמו כספים). רשב"ג אומר, הכל כמנהג המדינה. והטור העתיק כמה מנהגים, וכתב את דברי ת"ק.

כתב הרמב"ם (פרק כג, יא, יב), כמה מנהגים בכתיבת הנדוניה. א. יש שמוסיפים שלישי או חומש או מחצה. ב. יש שפוחתים חומש. ג. יש שוה בשוה. ד. ויש שהבעל נותן סכום קצוב כנגד הנדוניה. ה. ויש שיכניס שום משלו חוץ מהנדוניה. וכתב: הכל כמנהג המדינה הן לענין הכתיבה והן לענין הגביה, ובתנאי שהוא מנהג פשוט בכל המדינה כדעת רשב"ג. וכ"פ השו"ע.

וביאר המ"מ, יתכן שת"ק אינו חולק על רשב"ג וגם אם חולק הלכה כרשב"ג, וכן מוסכם לכל המפרשים. וכ"כ הריב"ש בדעת הרמב"ם. וכתבו עוד, במקום שאין מנהג כגון עיר חדשה יעשו כדין המשנה כת"ק.

כתב הטור, עכשיו נוהגים לכתוב בכל הכתובות בשוה. וכ"פ הרמ"א, שכותבין ד' מאות (פרחים) לבתולה ומאה לאלמנה. וכתב הב"ש, אם רוצה להוסיף יוסיף בשטר נפרד, ואם רוצה לפחות תכתוב שובר בשטר נפרד. ומנהג ספרד לפי מה שהכניסה (הב"י). ומכיון שכוללים את הכל בסכום הכתובה, הרי שכל הנכסים הפכו לממון הכתובה.

כתובת גרושה ואלמנה

כתובת גרושה: כתב התרה"ד יכתבו מתרכתא. וכ"פ הרמ"א. וכתב הח"מ (סקמ"א), גם אם נתגרשה ונישאת ונתאלמנה מבעל שני, יכתבו מתרכתא משום כהנים. וכתב הב"ש (סקכ"ה) בשם מהר"ם מינץ, שיכתבו מתרכתא מקדמת דנא. וכתב מהרש"ל, במחזיר גרושתו כותבין מתרכתא דהדרא לגבאי, שלא תגבה ב' כתובות (ח"מ וב"ש שם).

בגיורת גרושה: כתב הרדב"ז, כותבין גיורת וא"צ לכתוב גרושה מכיון שגיורת נמי אסורה לכהן, ועדיף גיורת כדי שלא נשכח יחוסה (פת"ש סק"ח).

גרושה שכתבו לה אלמנה: כתב החת"ס, אם נזכרו קודם החופה יתקנו, ואם לא, אין הכתובה פסולה דאלמנה ע"ש מנה, אך אם כתבו ארמלתא פסולה שאינה אלמנה והוי שקר (פת"ש סק"ח).

כתובת אלמנה: לדעת התשב"ץ, אין כותבין ארמלתא שמותרת לכל ואין כהן גדול בימינו. לדעת הרמב"ם, כותבין ארמלתא. כתב הבית חתנים כדעת התשב"ץ. ודעת נישואין כהלכתן כדעת הרמב"ם.

כתובת בעולה ושבויה

כתב הב"ש (סקכ"ה) בשם מהר"ם מינץ, בבעולה יכתבו בעולתא, ובשבויה יכתבו שבויה לידע שאסורה לכהן. כתב הפת"ש (סק"ח) בשם הנחלת שבעה והבית מאיר, שא"צ לכתוב בעולתא אלא פלונית ארוסה, ודי בזה לסימן משום הבושה.

ו**כתב במשנה הלכות** (חי"ז סי' טו), כל זה בנבעלה לכשר, אבל בנבעלה לפסול צריך לכתוב

יב. נשא אשה ממקום אחר על דעת שתדור עמו במקומו, הולכים אחר (מנהג) מקומו.
יג. במקום שאין רגילים לחתום בכתובה אלא הראויים להעיד, לא יחתום מי שאינו יודע לקרות. הגה: ולכן עם הארץ שצא לגרש, ואמר אח"כ שלא הבין מה שהיה כתוב בתנאים או בכתובה, אינו נאמן דודאי העדים לא חתמו מה שלא העידו צפניו תחלה על פה (תשובת הרשב"א סי' תרכ"ט).

שלחן העזר

כתב הח"מ (סקמ"ו), אם דעתו שילכו לעירו לאחר זמן מועט מהנישואין, הולכין אחר מנהג המקום שילכו שם. ואם מת קודם אותו זמן, הסתפק לפי איזה מקום יתנו לה. והב"ש (סקכ"ז) פשט, שיתנו לפי המקום שהיה בדעתם ללכת לדור שם.

סעיף יג

עדים עמי הארץ בכתובה

כתב הרא"ש, ע"פ המבואר בגמ' גיטין (יט:): לרשב"ג, רק בגיטין ושחרורי עבדים יכולים לחתום עדים שאין יודעים לקרוא או לחתום, אבל בשאר שטרות כגון בכתובה חייבים להיות כשרים, לכן מי שאינו יודע לקרוא או לחתום לא יחתום בכתובה א"כ חותמין לכבוד, ומוסיפין ב' עדים כשרים חוץ מהם. וכ"פ השו"ע.

חתן שטוען שלא הבין את הנאמר בכתובה או בתנאים

כתב הרשב"א בשם ר' מאיר, טענתו טענה. והרשב"א חלק עליו, דא"כ כל עמי הארץ ונשים יטענו כן ולא שבקת חיי, אלא שכבר הורה זקן ומודה לר' מאיר. אך הב"י הסכים לדברי הרשב"א ולא לדברי ר' מאיר. וכ"פ הרמ"א. וכ"פ ביביע אומר (ח"ג סימן יג). שכך היא גם דעת השו"ע בחו"מ (סימן סא ס"ג). והוסיף, אם החתן גם חתם לכו"ע התחייב אפילו לא הבין כלל, כפסק השו"ע בחו"מ (סימן מה ס"ג). וכ"כ הכנה"ג.

בעולתא להזהיר כהנים. וגם האג"מ הקל בכשר ולא בפסול, והקורא ידלג תיבה זו בקריאה.

כתובת גר

כתב הב"י בשם הרא"ש, בכתובת גר יכתוב שמו המובהק, ושם אביו לא יכתוב אלא יכתוב בן אברהם. ואם לא כתב כך כתובתו פסולה.

לשון יתר בכתובה

כתב הנו"ב, בלשון יתר שנכתב בכתובה על תכשיטין ורוצה האשה לגבות התכשיטים שנתן לה לאחר הנישואין, האם זכתה גם בתכשיטין שהביא לה בחייו או רק מה שהכניסה: לרשב"א אין דנין לישנא יתירא. ולמהרי"ק כן דנין. וכתב דהכא גם לרשב"א דנין, כיון שלא היה צריך לכתבו וכתבו ש"מ להוסיף אתא ותגבה גם התכשיטין שנתן לאחר הנישואין. ותלוי הדבר בראות ביה"ד (ב"י חו"מ סימן מב). ומ"מ נכון לעשות פשרה (פת"ש סק"ו).

סעיף יב

סכום הנדוניא כשנשא אשה ממקום אחר

כתב הרשב"א, אם נשא אשה ממקום אחר ע"מ שתדור עמו במקומו הולכים אחרי מנהג מקומו, מכיון שהאשה הולכת אחר מקום הבעל לכך כותב סכום מנהג מקומו. וכ"פ השו"ע.

ספר

שלחן העזר

על סדר שלחן ערוך

אבן העזר

חלק ב

הלכות גיטין,

יבום וחליצה, סוטה.

סימנים קיט - קעח

חברתי וערכתי בסייעתא דשמיא

יוסף חיים אבוטבול

בן לאאמו"ר הרב ציון אבוטבול שליט"א

רב מושב כסלון

אדר א' שנת שמיטה תשפ"ב לפ"ק

הלכות
גיטין

סימן קיט

מה דבה ימצא באשה שתתגרש ושללא תדור הגרושה עמו בחצר, וכו' י"א סעיפים.

א. לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה. ואם הודיעה בתחלה שהוא נושא אותה לימים, מותר.

ב. לא תהיה יושבת תחתיו ומשמשתו, ודעתו לגרשה.

שלחן העזר

סעיף א

אם מותר לישא אשה ודעתו לגרשה

מקור הדין: יבמות (לז): תניא ר"א בן יעקב אומר, לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה משום שנא' "אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך". וכ"פ הרמב"ם הטור ושו"ע, לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה, ואם הודיעה בתחילה שהוא נושא אותה לימים מותר [יש ראשונים שחולקים ע"ז וס"ל שאסור. וכ"כ פסקי עוזיאל לאסור, ולא קי"ל הכין].

כתב ביבי"א (ח"ה סי' יח), באופן שיש בעיה בחליצה כגון אטר עדיף לעשות יבום על דעת לגרשה אח"כ, כפסק השו"ע כאן. וכתב עוד (ח"א סי' עא), מותר לאדם לישא אשה ע"מ לקיים מצות פו"ר ואח"כ לגרשה ולחזור לאשתו הראשונה כשמודיעה. ואפי' ביאה מותר ואין לחוש לבני גרושת הלב דלא כהרדב"ז שהחמיר בכיאה שלמד שההיתר בשו"ע רק על נישואין ולא על ביאה.

סעיף ב

אשה שיושבת תחתיו ורוצה לגרשה האם מותר שתשמשתו

מקור הדין: גיטין (ג). א"ל רב משרשיא לרבא: אם לבו לגרשה והיא יושבת תחתיו

ומשמשתו מהו? קרי עליה "אל תחרוש על רעך רעה" וכו'. וכ"פ הרמב"ם הטור ושו"ע.

הודיעה שרוצה לגרשה כשהיא תחתיו אם מותר שתשמשתו?

לדעת הח"מ, אסור מכיון שלבה מצטער ואין לה מה לעשות, משא"כ לעיל בהקודם נשאה על דעת כן אבל בכה"ג לא. לדעת הפר"ח ע"פ תשובת הגאונים, מותר אם מודיעה, וכל הבעיה היא כאשר "הוא יושב לבטח אתך" וכשהודיעה אין חשש זה שיודעת שרוצה לגרשה, וה"ה שאין בעיה של גרושת הלב, מכיון שכאן זה לא בלבו, שהרי אמר לה ולא מסתיר זאת ממנה.

באיזה שימוש מדובר

לדעת הח"מ, דוקא כשבא עליה אסור, אבל שאר תשמישים בבית מותר. לדעת רעק"א בשם הראב"ד, גם שאר תשמישים אסור. וכ"כ המאירי. אבל אם הודיעה מותר.

איסור בני גרושת הלב

מדוע כשמודיעה (שאין איסור אל תחרוש), לא חששו לאסור מצד בני גרושת הלב? לדעת הפר"ח דלעיל, זה אותו איסור כמו אל תחרוש, וכשמודיעה אין חשש בשניהם. לדעת

ג. לא יגרש אדם אשתו ראשונה, אלא אם כן מצא בה ערות דבר. הגה: חזל זלחו הכי אמרינן כל המגרש אשתו ראשונה מזבח מוריד עליו דמעות (עור). ודוקא בימיכס שכיו מגרשין בעל כרחו, חזל חס מגרסה מדעתה, מותר (אגודה פ' המגרש וכ"כ הר"ן). ואין ראוי לו למהר לשלח אשתו ראשונה, אבל שניה אם שנאה ישלחנה.

שלחן העוזר

שאינ מברכין, משום שיש גירושין שהם בעבירה ששנאו המשלח. רשב"א (שם).

סעיף ג

מתי אסור לגרש אשתו מתי אין ראוי ומתי מצוה

מקור הדין: גיטין (ז). במשנה: לב"ש, דוקא מצא בה דבר ערוה מצוה לגרשה. לב"ה, אפי' הקדיחה תבשילו (או ערוה או דבר). לר"ע, אפי' מצא אחרת נאה הימנה מצוה לגרשה. הרי"ף והרא"ש לא פירשו הל' כמאן. הרמב"ם בפירוש המשניות הל' כב"ה. הפר"ח למד בדעת הרמב"ם ושו"ע, דהל' כר"ע בזיווג שני, שאפי' מצא נאה הימנה מצוה לגרשה.

ובגמ' (שם): בזיווג ראשון שנאו המשלח ואין לשלח א"כ מצא דבר ערוה, אפי' לב"ה, ובזיווג שני אם שנאה רשאי לשלח. מרש"י משמע, אפי' בזיווג ראשון לב"ה מותר לגרש, אלא ששנאו הבעל. ובטור משמע, שבזיווג ראשון ב"ה מודים שאסור לגרש, ורק בזיווג שני יכול לגרשה אפי' על דבר סרחון. והב"ש כתב, מודה הטור שמותר לגרש בזיווג ראשון כרש"י, אלא ששנאו המשלח, וראוי לא לגרשה. וכ"מ ברמב"ם. וכ"פ השו"ע, אין ראוי למהר לשלח אשתו ראשונה (משמע מותר ואין ראוי), אבל שניה אם שנאה ישלח.

הבנת האחרונים בשו"ע

בתחילה כתב, לא יגרש אדם אשתו ראשונה א"כ מצא בה ערות דבר, משמע

הב"ש, הטעם שלא חששו: א. גרושת הלב רק כשבא עליה, ואל תחרוש הוא גם בשאר תשמישים (דלא כה"מ). ב. גרושת הלב זה כשבאותו זמן רצה לגרשה, ואל תחרוש הוא כשעכשיו לא חפץ לגרשה אלא לזמן מסויים. ג. גרושת הלב איסור על הבנים, ואל תחרוש הוא איסור לאב (הפת"ש ציין שזה מח' ראשונים באו"ח סי' רמ). ד. גרושת הלב דוקא כשכופין בעל לגרש ואינו שנאה, ואל תחרוש הוא כשאין כופין.

זוג שקבעו מועד לגירושין

זוג שבאו לב"ד להתגרש, וכ"ד קבעו להם עוד חודש לגירושין, אם מותר לבעל בזמן זה לשמש עמה? נראה מדין אל תחרוש מותר (דלא כה"מ), כדעת הראב"ד והמאירי. ומצד גרושת הלב, אם לא תתעבר יותר קל, ובפרט ששניהם מסכימים לכאורה יהיה מותר, וכ"ז כשהודיעה וגם כשקבע זמן קצוב לגט. וכ"כ ביבי"א (ח"ה סי"ח אות ד-ו) להקל בצירוף ב' דברים אלו, ובימינו אין זה נקרא קצב זמן, שהב"ד קובעים זמן בלי רצונו, וא"כ אסור גם אם מודיעה. ובימינו מורים שאם זה יביא לשלום בית וביטול הגט מותר תשמיש, ואם לאו, אסור להם לשמש וצ"ע. ושאר תשמישים בבית פשיטא שמותר.

אדם שמגרש אם מקיים מצוה

כתב הבאה"ט בשם הרשב"א, מצות גירושין הוא מצות עשה. וכ"כ החינוך. והטעם

ד. אשה רעה בדעותיה, ושאינה צנועה כבנות ישראל הכשרות, מצוה לגרשה.

ה. אשה שנתגרשה משום פריצות, אין ראוי לאדם כשר שישאנה.

שלחן העזר

כתב מהרשד"ם, ארוסה רשאי לגרשה כדי ליקח אחרת נאה הימנה (באה"ט). וכתב הבאה"ט, אשה שלא ראוייה לביאה וניסו רפואות ולא הועיל בידם, אסור להם להיות יחד וחייב לגרשה.

כתבו הב"ח והפר"ח, באופן שלא מצא בה ערות דבר ואסור לו לגרשה, אם עבר וגירשה מהני ולא כופין להחזיר.

סעיף ד

אשה רעה בדעותיה

מקור הדין: גיטין (ז). אשה רעה בדעותיה ושאינה צנועה כבנות ישראל הכשרות, מצוה לגרשה. וכ"פ הרמב"ם ושו"ע. וכתב הפר"ח, דאירי אפי' באשתו ראשונה. ומבואר בגמ' (יבמות ג:), רעה בדעותיה היינו שמקשטת את השלחן ומחזירה פניה להקניטו.

כתב הב"ח, דלא דמי להקדיחה תבשילו שאסור לגרשה בזיווג ראשון, מכיון שאין זה חוצפה ופריצות, אבל כאן זה חוצפה וסימן לפריצות הלכך יש מצוה.

סעיף ה

לישא אשה שנתגרשה מחמת פריצות

כתב הרמב"ם, אשה שהתגרשה משום פריצות אין ראוי לאדם כשר שישאנה. וכ"פ הטור ושו"ע. והטעם שלא יכניס לביתו רשעה שהוציא זה מביתו.

בעל שלא מצא דבר ערוה או שלא הקדיחה תבשילו כופין אותו לא לגרש, וכל הדין

שיש איסור, ובסיפא משמע שאין איסור? א. הב"ש תירץ, מצא בה ערוה או דבר סרחון מותר לגרשה, ובסיפא פירש שאין ראוי למרות שמותר. ב. הח"מ תירץ, אם האשה לא רוצה לא יכול לגרשה, ואם האשה רוצה מותר אך לא ראוי. הב"מ הוסיף, אם האשה תבעה (ולא רק הסכימה) בזה אפי' ראוי לגרשה. וכ"כ הרמ"א (הובא בב"י בשם אגודה) אם שניהם רוצים אין מזבח מוריד דמעות ושירי לכתחילה. ג. הח"מ תירץ עוד, כשעד אחד העיד שמצא בה ערות דבר מדינא מותר לגרשה, אך לא ימהר להאמין לעד אלא יבדוק טוב שמא לא צריך לגרשה.

אשה שמאוסה על בעלה מחמת שאר דברים לדעת הח"מ, לאו דוקא הקדיחה תבשילו אלא ה"ה שאר דברים שפשעה נגדו, או ששונאה מחמת מום גם בלי שפשעה כנגדו, או שמאוסה עליו. ומ"מ אין זה דרך מוסר לגרשה אלא יעביר על מדותיו, ואם בכ"ז שונאה רשאי לגרשה. לדעת הכנה"ג, אשה שמאוסה ביותר אבל לא פשעה כנגדו, אין לגרשה בזיווג ראשון (באה"ט).

כתב הפר"ח, ההיתר באשה שניה לגרשה אם שנאה דוקא כשמצא אחרת נאה הימנה, אבל מצא אחרת עשירה הימנה אין לו לשנאותה ולגרשה עבור זה.

עוד כתב שם, האיסור בזיווג ראשון דוקא כשנשאה בתולה, אבל נשא אלמנה או גרושה או אינה בתולה, אין חומרת זיווג ראשון.

ו. יכול לגרשה בלא דעתה. הגה: ואפילו אין לו לשלם לה הכתובה וגדווייתה, אינה יכולה לעכב משום זה הגירושין, אלא תתגרש ותצדע אוחו מזה שחייב לה (תשובת הר"ש ורי"ז ש). וכל זה מדינה, אבל ר"ג החריס שלא לגרש אשה שלא מדעתה, אם לא שצדקה על דת, וכמו שנתבאר לעיל סי' קע"ו. ואפי' אם רוצה ליתן לה הכתובה, אין לגרשה בזמן הזה שלא מדעתה (סמ"ק סי' קפ"ד). עבר וגיירשה צעל כרחק בזמן הזה ונשאת, שוב אין האיש נקרא עצריין (כל בו). גירשה מדעתה ונמצא פסול בגט, יכול אחר כך לגרשה צעל כרחק (ג"ז סס). נולדו צד מומין, ט"ל סוף סימן קי"ז אם יכול לגרשה צעל כרחק. יש אומרים דצמקום מלוה יכול לגרש אשתו צעל כרחק או מתירים לו ליבא שתי נשים (מורה"ס פאדוואה סימן י"ג), (וכמו שנתבאר לעיל סי' א'). לפיכך קטנה מתגרשת אף על פי שאין בה דעת גמורה, אפילו אם קבל אביה קדושיה שהם דאורייתא, או הרשת שנתקדשה כשהיתה פקחת ונתחרשה, אבל אם נשתטית, ואינה יודעת לשמור עצמה, אינו מוציאה עד שתבריא, שלא ינהגו בה מנהג הפקר. לפיכך מניחה, ונושא אחרת ומאכילה ומשקה משלה. ואין מחייבים אותו בשאר כסות ועונה ואינו חייב לרפאותה (וי"א דחייב צמזמיותה ורפואתה) (צ"י צ"ש הרשב"א והטור צ"ש הרמ"א והרא"ד), (וכן פסק לעיל סי' ע' ס"ד, וכן עיקר), ולא לפדותה. ואם גירשה, מגורשת והוא שתהיה יודעת לשמור גיטה. (וי"א דאפי' צדיעבד אינה מגורשת) (כן משמע במהרי"ו סימן נ"ב) אבל צעתיים שועט וצעתיים חלומה, וגירשה צעל חלומתה מפני שהיא נראה ששאר כך, לא מהדרינן עובדא (פסקי מהרא"י סימן רע"ו). (ועיין לקמן סי' קכ"א ס"ג). ומוציאה מביתו ואינו חייב לחזור וליטפל בה.

שלחן העוזר

בע"כ. לדעת הסמ"ק, לא יגרשה בע"כ. וכ"פ הרמ"א. ג. גירשה מדעתה ונמצא פסול בגט, יכול לגרשה אח"כ בע"כ. כל בו. וכ"פ הרמ"א. ודוקא אם לא ידעה בפסול הגט הראשון, אבל אם ידעה בפסול הגט הראשון, לא יוכל אח"כ לגרשה בע"כ. כנה"ג (באה"ט). ואפי' פסול דאורייתא. פ"ת. ד. בעלת מום או נכפית מגרשה בע"כ (רמ"א קי"ו ס"א). ה. במקום שיש מצוה לגרשה, כגון רעה בדעותיה כדלעיל מגרשה בע"כ. מהר"ם פדוואה. וכ"פ הרמ"א (או שמתירים לו ליבא ב' נשים. ח"מ וב"ש. וחולקים על הרמ"א, שלא התיר ליבא ב' נשים רק בהסכמת מאה רבנים). ו. אשה שאינה יכולה להטהר לבעלה: לתפארת ישראל, אסור לגרשה בע"כ. למהר"ש ועוד, כופין אותה להתגרש, שבכה"ג לא גזר ר"ג (פתי"ש סק"י). ז. חרשת

שיכול לגרש בע"כ הוא רק כשמצא בה ערוה או דבר.

סעיף ו

אם בעל יכול לגרש אשה בע"כ

מקור הדין: יבמות (ק"ב:) במשנה: האשה יוצאת לרצונה ושלא לרצונה, והאיש אינו מוציא אלא לרצונו. וכ"פ הטור ושו"ע, הבעל יכול לגרשה בלא דעתה (ועיין פתי"ש בשם ברית אברהם, גט מאוחר על תנאי לא מועיל בע"כ). והרמ"א ס"ל, כ"ז מדינא אבל יש חרם דר"ג לא לגרש בע"כ (סמ"ק). ומרן השו"ע לא קיבל חרם זה.

אופנים שאין חרם דר"ג

א. עוברת על דת (סי' קטו ס"ד ע"ש). ב. אם פורע כתובתה: לדעת המרדכי, ראוי לגרשה

בעל שאין לו דמי כתובתה אם יכול לגרשה לדעת הרשב"א בשם גאון, לא יכול לגרשה אם אין לו לפרוע כתובה, וכך מצא שכתב רב אלפס בתשובה. וכ"כ התשב"ץ. הבי"ד דחה דבריו, וס"ל עיקר כדעת הרא"ש והריב"ש (בסי' א). וכ"פ הרמ"א.

השו"ע סתם ולא פירש, ונראה שפסק כדעת הרא"ש והריב"ש שהביאם בב"י.

וכתב ביבי"א (ה"ה ריש סי' א), אף הרמב"ם בתשובה ס"ל הכי וכן עיקר להלכה, והמנהג שלא יתן גט עד שיפרע כתובתה. וכ"כ בשו"ת ישמח לבב (סי' כה) לחזק המנהג שלא יגרש אם אין לו לפרוע כתובתה, ואם הדיין רואה שהאיש ישר ולא ערמומי ויפרע בהמשך יוכל להתיר במקום הצורך. לדעת הפר"ח והריק"ש, העיקר כהרשב"א שאסור לגרש אם אין לו לשלם הכתובה. הנפק"מ תהיה בדיעבד, אם ב"ד יתנו גט גם כשאין לבעל לשלם הכתובה (דלכתחילה חייב לפרוע קודם אפי' לרמב"ם, כפי המנהג) וצ"ע למעשה. לדעת הב"ש, לא נחלקו ותלוי אם מן הדין יכול לגרשה (כגון רעה בדעותיה וכד') יכול לגרשה בלא כתובה, ובזה איירי הרא"ש הריב"ש והרמ"א. אבל אם מן הדין לא יכול לגרשה שמחמת סתם קטטה מתגרשים, בזה מודים הרא"ש והריב"ש לרשב"א שחייב קודם לפרוע הכתובה, ולפי"ז בדיעבד במקרה חריג אם מצוה לגרשה ואין לו כסף, יותר קל בכה"ג לגרשה. וצ"ע.

גירושי קטנה

קטנה מתגרשת אע"פ שאין בה דעת גמורה, ואפי' קיבל אביה קידושין שזה דאורייתא (על הצד שאין חדר"ג), וצ"ע אם יש חרם דר"ג בהכי. בפשטות אם קידושין חלים מדאורייתא יש חרם, ושמא ר"ג לא גזר על קטנה שחוזרת לרשות אביה? ולפי המהר"ם

שהתקדשה בעודה חרשת: הסתפק הנו"ב, אם מותר לגרש בע"כ ולא הכריע, וספק חרם הוא איסור דאורייתא, ולכאורה לא יגרש בע"כ. ואם נתקדשה בעודה פקחת: הישועות יעקב דייק ממהר"ם פדוואה, שמותר לגרשה למרות שאין לה רצון אין זה אונס. הפת"ש חולק וס"ל אינו רשאי, ודחה ראייתו ממהר"ם. ע"ש (פת"ש סק"ג).

עבר על חרם דר"ג וגירש ע"י שליח בע"כ לנו"ב, לא חלים הגירושין, שאפי' קודם חדר"ג אין יכול השליח לחוב לאשה, וכ"ש לאחר חדר"ג (פת"ש סק"ו). לגט מקושר וחכמי הדור (בנו"ב), חלים הגירושין שמדינא יכול לגרש בע"כ (גיטין י). וגם לאחר חדר"ג כל הבעיה זה שלד"ע, ואמנם אין שליחות אבל מעשה קיים. וכ"פ היבי"א (ח"י יו"ד סי' מא אות ט), שמעשה קיים ורק שליחות בטלה ולפי"ז חל הגט (ואם יכולים ב"ד יתנו גט לחומרא, וכ"ז לבני אשכנז).

האם ספק חרם הוא כספק דאורייתא או דרבנן. לפת"ש בשם הנו"ב, ספק דאורייתא. ויש חולקים (אנציקלופדיה תלמודית ערך חרם). לב"י, ספק דרבנן (עיין משנת הגט עמ' לז).

עבר וגירשה בע"כ בעצמו

א. הפת"ש (סק"ז) הוכיח מהרמ"א שחל הגט בדיעבד. וכ"כ הכנה"ג. ב. לדעת הב"ש, לשיטה לקמן בשוטה שאינה מגורשת, אם חדר"ג דומה לתקנות חז"ל ג"כ אינה מגורשת (ולשו"ע אין נפק"מ, שפסק בשוטה מגורשת, שאין כלל חדר"ג, ולכן חל הגט). ג. לדעת הב"מ, הגט חל אך יש איסור לבעל לישא אשה אחרת, דבעמוד והחזר קאי. ד. לדעת הגט פשוט, בדיעבד הגט חל, ומ"ש הר"מ מינץ שאין הגט חל, היינו לדונו כספק גט.

יודעת לשמור עצמה ויודעת לשמור גיטה: לבבלי לכו"ע אסור מדרבנן, וחל בדיעבד אם גירש. לירושלמי למ"ד דאורייתא לכתחילה יכול לגרש, מכיון שיודעת לשמור גיטה, ואין חשש גרירה.

לכל השיטות אדם לא יכול לגרש אשה שוטה שאינה שומרת עצמה. כל המח' זה מדאורייתא או דרבנן. וכ"פ השו"ע, אינו מוציאה עד שתבריא, שלא ינהגו בה מנהג הפקר (משמע דס"ל כבבלי שזה דרבנן, או כמ"ד בירושלמי מרבנן).

עבר וגירש שוטה האם חל הגט

א. אם לא יודעת לשמור עצמה וגם גיטה, לא מגורשת שמדאורייתא אין לה יד (חוץ מדעת ר' ינאי בירושלמי דס"ל דרבנן, משמע שחל בדיעבד). ב. לא יודעת לשמור עצמה ויודעת לשמור גיטה. הרמב"ם פסק כבבלי דלכו"ע הוא איסור דרבנן, ולכך בדיעבד מגורשת. הראב"ה גרס אחרת בירושלמי, וס"ל אפי' בדיעבד לא חל הגט. וכ"כ הר"ש (כ"כ) שלא חל בדיעבד. פסק השו"ע כדעת הרמב"ם. הרמ"א פסק כמהרי"ו והר"ש שלא חל בדיעבד. כתב המנחת עני, במקום דחק ועיגון (כגון שברה הבעל במקום רחוק) יש להקל אף לרמ"א כדעת השו"ע שחל הגט.

בעל שידע שאסור לגרשה ובכ"ז גרשה: לדעת הח"מ, יש להסתפק אם חשיב דיעבד שחל, או קנסו שלא יחול. לדעת הב"מ, אין נראים דברי הח"מ, ובדיעבד אם נישאת לאחר לא תצא.

שוטה קטנה שיש לה אב

לדעת התוס' והרא"ש, לכתחילה לא יגרשה ובדיעבד חל הגט שאביה מקבל גיטה וקצת משמרה. לדעת הר"ש, אף בדיעבד לא מגורשת. וכ"כ מהרי"ו (ב"ש).

פדוואה (פת"ש סק"ג) שר"ג לא גזר כשיש גט במקום מצוה, ובימינו שאין נהוג לישא קטנה וזה בעיני העולם כזנות, ב"ד יתירו לגרשה כדי שלא ישאר עמה שאין זה ראוי וצ"ע. ועיין ט"ז (סקי"ב) ודר"ק.

גירושי חרשת

פסק השו"ע, חרשת שנתקדשה בהיותה פקחת ונתחרשה, יכול לגרשה אע"פ שאין בה דעת. (ובזה אין חדר"ג אף לרמ"א. ישועות יעקב. והפת"ש חולק וס"ל רק במקום מצוה אין חרם, ובלא"ה יש חרם). נוסח גט חרשת: לישועות יעקב, נוסח רגיל. לנחלת שבעה, יש לשנות הנוסח (פת"ש סק"ג).

גירושי שוטה

מקור הדין: יבמות (ק"ג): ג' סוגי שוטה: א. אינה יודעת לשמור עצמה וגיטה, מדאורייתא אינה מתגרשת שאין לה יד. ב. יודעת לשמור עצמה וגם גיטה מתגרשת לכתחילה. ג. אינה יודעת לשמור עצמה, ויודעת לשמור גיטה מדאורייתא יכולה, ומדרבנן גזרו שלא תתגרש שלא ינהגו בה מנהג הפקר. ובירושלמי הובא ב' טעמים: א. משום גריא, ומדרבנן א"א לגרשה. ב. משום שאינה יכולה לשמור גיטה, ומדאורייתא א"א לגרשה. ויש ג' נפק"מ שם בין הטעמים.

א. עבר וגירש: למ"ד דרבנן חל, למ"ד דאורייתא לא חל. ב. קטנה ויש לה אב: למ"ד דרבנן אסור, למ"ד דאורייתא יכול לגרש שאביה מקבל גיטה. ג. עיתים שוטה עיתים חלומה: למ"ד דרבנן אסור לגרש, למ"ד דאורייתא יכול לגרש שכעת יש לה יד.

כתבו התוס' ב' נפק"מ בין הבבלי לירושלמי: א. אין לה יד לקבל גיטה: לבבלי לכו"ע אסור מדאורייתא, ואם גירש לא חל. לירושלמי, למ"ד דרבנן חל הגט. ב. אינה

ז. מוי שגירש אשתו מן הנשואין, לא תדור עמו בחצר, שמא יבואו לידי זנות. ואם היה כהן, לא תדור עמו במבוי. וכפר קטן נידון כמבוי. הנה: ואם נשאת לאחר, אפילו בישראל, לא תדור עמו במבוי (טור). וכל זה במבוי סתום, אבל במבוי מפולש שדרך רבים עובר בנייהם, מותרים לדור (ב"י בשם הר"ן שכ"כ בשם התוספות). אם רשות רבים מפסיק בין צתיקה (הגהות אשירי פ"ב דכתובות), אפילו אין בכל העיר שום יהודי רק הם לנד, שרי. (ת' הדשן סימן רמ"ג). גירשה משום שאסורה עליו, אפילו לא נשאת, אסור לדור עמה, כאילו נשאת לאחר (א"י).

שלחן העזר

הגט והבעל חייב בכל חיובי ממון לאשתו, וגם כשלא גירש חייב בכל החיובים.

שוטה מדרבנן ששומרת גיטה ולא את עצמה: לדעת הרמב"ם, פטור מכל חיובי הממון ומאכילה ומשקה משלה, ומתירים לו לישא אחרת ואינו חייב לרפאותה (דוקא בחולי אחר, אבל בחולי זה של השטות חייב לרפאותה. ב"ש), ואם גרשה פטור מכל חיובי הממון. לדעת הטור בשם הרמ"ה, בין לא גרשה ובין גרשה חייב בכל חיובי הממון שאר כסות ורפואה חוץ מעונה שפטור.

פסק השו"ע כהרמב"ם שפטור מחיובי ממון (וכ"ז שמשלם לה כתובתה, אבל אם לא משלם כתובה חייב בכל כמו שפסק השו"ע לעיל (סי' ע"ד). כ"כ הח"מ. והב"ש כתב לעיל איירי בשוטה מדאורייתא חייב בכל, וכאן איירי בשוטה מדרבנן. וע"ש עוד חילוקים באחרונים). פסק הרמ"א כהטור וחייב בכל חיובי הממון, וה"ה בזמן הזה שיש חרם דר"ג לרמ"א, ג"כ חייב בכל (ח"מ וב"ש לפי טעם ב' בטור).

סעיף ז

בעל שגירש אשתו אם מותר לה לדור עמו בחצר מבוי שכונה או כפר

מקור הדין: כתובות (כז:). המגרש אשתו לא תנשא בשכונתו, ואם היה כהן לא תדור עמו במבוי, אם היה כפר קטן, זה היה מעשה ואמרו כפר קטן נידון כשכונה.

השו"ע סתם וכתב הטעם משום גרירה, וכיון שאביה יכול לקבל גיטה חל הגט בדיעבד. והרמ"א ס"ל שלא חל שפסק כמהרי"ו (כהבנת הב"ש).

עיתים שוטה עיתים חלומה

לדעת התוס' והרא"ש, לכתחילה לא יגרש משום גרירה (אף בזמן חלומה לא יגרש, מכיון שעיתים היא שוטה) ובדיעבד חל הגט. וכ"כ הראב"ה. לדעת הר"ש, הוחזקה ג' פעמים שוטה וחלומה לא חל אפי' בדיעבד, אבל באקראי היתה שוטה ב' פעמים וכעת חלומה, חל הגט בדיעבד (ב"ש סקי"ב).

פסק השו"ע כהרמב"ם בדיעבד מגורשת, ולמרות שלא פירש גם באופן זה, לא חולק הרמב"ם על התוס' והרא"ש ומודה להם. הרמ"א משמע דס"ל כהר"ש ומהרי"ו, ואפי' בדיעבד לא חל (ודוקא ג' פעמים, אבל פחות מכך לא הוחזקה וחל בדיעבד כדעת הר"ש). הפר"ח כתב העיקר כשו"ע להקל.

הסתפק הב"ש (סקי"ג), אם יכול לישא אשה עיתים שוטה עיתים חלומה בעת חלימתה.

חיובי ממון לשוטה

כתב הב"ש (סק"ע), שוטה גמורה שלא יודעת לשמור גיטה, לכו"ע מדאורייתא לא חל

פסק הרמ"א כהרא"ש והטור, אם נישאת אסורה לדור עמו במבוי (ולמרות שהרא"ש ס"ל אף בשכונה אסור, אין נפק"מ שכפר דינו כמבוי וכפר זה גדול משניהם, א"כ ה"ה שכונה אסור בנישאת. ח"מ. והב"ש תירץ איירי בנתגרשה לאחר שנישאת, אבל לא נתגרשה אסורה אפי' בשכונה, ולמעשה שניהם מודים שנישאת חמיר טפי ואסור בשניהם).

הטעם שאסרו לדור לגרושה קרוב לבעלה, משום שמכירה ברמיזותיו יובא לידי מעשה זנות לכך יתרחקו. וכתב הגט פשוט, הכל לפי ראות עיני הדיין בדבר שיכול לבוא למכשול אסור, והיכא דלא יבואו למכשול מותר.

רוצים לדור בחצר אחת ונוהרים מייחוד לדעת הר"ן, אם יש אחרים עמהם מותר (כ"כ מסברא). לדעת הרמב"ם, אסור שלמד זאת מהגמ' שאסור בחצר, וקאי גם על אופן שיש אחרים עמהם, כעובדא דר' זכריה ובכ"ז אסור. (כ"כ הב"ש והפר"ח. ודלא כהח"מ שפסק כהר"ן בפשיטות, ולא למד מהרמב"ם חולק עליו). וכתב הב"ש, בשכ"מ מותר ואפי' רק עם עבד ושפחה, או משום שזה באקראי או משום שהקלו בשכ"מ.

גדר כפר קטן

כתב הח"מ, צריך להתיישב בדבר. וכתב הרמב"ם (הל' ע"ז פ"ד ה"ב) מאה איש זה כפר קטן. וצ"ע שמא הכא שאני, והכל לפי ראות עיני הדיין. גט פשוט.

אם רה"ר מפסיק ביניהם

כתב הר"ן, כל האיסור במבוי או שכונה דוקא כשאין רה"ר, אבל אם יש רה"ר מפסיק באמצע מותר לדור. וכ"פ הרמ"א. וכתב הגהות אשרי, מותר לדור אפי' בחצר אחת, אם רה"ר מפסיק בין בתיהם. וכ"פ הרמ"א. וביאר הח"מ, שצריך שלא יהא אפשרות שיעברו מבית לבית בלי לעבור דרך רה"ר.

לדעת רש"י, גרושה שנישאת אסורה לדור עם בעלה השני בשכונתו של ראשון. גרושה מכהן אפי' שלא נישאת לאחר אסורה לדור עמו במבוי. וגרושה מישראל שלא נישאת מותרת לדור בשכונתו. משמע מרש"י שמבוי גדול משכונה, שבכהן החמירו יותר מישראל אפי' במבוי אסורה. ויש ג' דרגות: א. גרושת ישראל מותרת בשכונתו. ב. גרושת ישראל שניסת, אסורה בשכונתו ומותרת במבוי. ג. גרושת כהן אסורה גם במבוי, ולפי"ז צ"ל שגרס כפר קטן נדון כמבוי שהוא גדול משכונה (שלא מסתבר לומר שכפר כשכונה, ומבוי לפי"ז גדול מכפר. ועיין ילקוט ביאורים בדעת רש"י בהרחבה). וכן ביארו התוס', שמבוי גדול משכונה, וגרושת כהן חמורה מגרושת ישראל שנישאת.

לדעת הרא"ש שכונה גדולה ממבוי, וככל שהאיסור חמור יותר מרחיקים אותם יותר. ולפי"ז: א. גרושת ישראל מותרת במבוי (כרש"י, שכ"א לשיטתו מתיר כמה שיותר). ב. גרושת כהן, או גרושת ישראל שנישאת ונתגרשה פעם שניה שאסורות רק בלאו, אסורה במבוי ומותרת בשכונה (דלא כרש"י שאסר בשניהם). ג. גרושת ישראל שנישאת, אסורה אפי' בשכונה שהיא גדולה (דלא כרש"י שהתיר במבוי שהוא גדול).

לדעת הרמב"ם, גרס אחרת בגמ', לא תדור עמו בחצר גרושת ישראל ובכהן לא תדור עמו במבוי וכפר קטן דינו כמבוי, ולא גרס כלל שכונה.

פסק השו"ע כהרמב"ם ולכן גרושה אסורה לדור בחצירו, וגרושת כהן חמיר טפי ואסורה אף במבוי, וגם בכפר שדינו כמבוי. ולא פירש מה הדין בשכונה, וכן לא פירש מה הדין כשנישאת, אם חמיר טפי או לאו.

ח. היה לה מלוה אצלו, עושה שליח לתובעו. הנה: דוקא צכ"ג, אצל מותר ליכנס לציטה אף על פי שנישאת, כואיל ואינו דר שם ואינו נושא ונותן עמה (כך משמע צכ"ב ס' רמ"ג). ויש חולקין (צ"י). מותר לאדם לזון גרושתו, ומלוא היא יותר מנשאר עני (הגהות מיימוני פכ"א מא"צ) ובלבד שלא יהא לו עסק עמה, רק חונה על ידי שליח (ח"ז).

ט. גרושה שבאה עם המגרש לדין, מנדין אותם או מכין אותם מכת מרדות.

שלחן העזר

שלא נישאה שוב, או אשת ישראל שנישאת והתגרשה שוב, אבל גרושת ישראל שלא נישאת אין איסור (כ"י). לדעת הרמב"ם, אף בגרושת ישראל שלא נישאת יש איסור. פסק השו"ע, כהרמב"ם ואפי' גרושה רגילה אסור לה בעצמה לתובעו אלא רק ע"י שליח. וה"ה שאר תביעות, וכ"ש שאסורה לדבר עמו בשוק. ח"מ.

משא ומתן בביתה עם בעל גרושתו

כתב התרה"ד, מותר לגרוש להכנס לבית גרושתו לצורך משא ומתן עם בעלה בלבד, כיון שלא נושא ונותן עמה. וכ"פ הרמ"א. הב"י חולק וס"ל אסור בכה"ג. הרמ"א הביא דבריו בשם י"א. וכ"פ הט"ז, ותמה על הרמ"א שהתיר בסתם. הח"מ לא הבין דברי המחמיר ועיקר כהרמ"א שהתיר בסתם. וכ"כ הפר"ח.

אם מותר למגרש לזון גרושתו

כתב הגה"מ, מותר לגרוש לזון גרושתו, ומצוה לזונה יותר משאר עני. והוסיף האו"ז, דוקא ע"י שליח. וכ"פ הרמ"א. כתב הח"מ, איתא במדרש אדם שנתן בעצמו צדקה ובזכותו ירדו גשמים. וכ"כ הפר"ח (דלא כרמ"א שהתיר רק ע"י שליח).

סעיף ט

אסור לבוא עם גרושתו ביחד לב"ד

מקור הדין: כתובות (כה). אסור לאיש לבוא עם גרושתו לב"ד, ואם באו ביחד לב"ד:

הוסיף התרה"ד, אפי' אין יהודים בעיר חוץ מהם שרי, אם יש רה"ר בנייהם (הח"מ דחה דברי התרה"ד. וכ"כ הפר"ח). וכ"פ הרמ"א.

עיי' בפדרי"ם (שנת תשע"ז), מעשה בקיבוץ שרצו הזוג שהתגרשו, לעשות קיר לחלוק השטח שמאחורי ביתם וכ"א יעבוד בחלקו, ואסרו זאת מכיון שיוכלו לעבור אחד לשני מבלי לעבור דרך רה"ר.

למעשה אם ירצו לדור באותו בנין, לכאורה יהיה אסור דדמי לחצר שרק כשרה"ר ביניהם התיירו.

כתב האו"ז, גרושה שנתגרשה משום שאסורה על בעלה, דינה כנישאת ואסור לדור עמה באותו מבוי, למרות שלא נישאת. וכ"פ הרמ"א. לדעת הח"מ, הרמ"א איירי באיסור דאורייתא (כגון סוטה ורואה מחמת תשמיש. ועיי' בטה"ב (ח"א עמ' קצו). דעת גדולי האחרונים ברמ"ת שהוא מדרבנן. וכן עיקר), אבל באיסור דרבנן דינה כלא נישאת ומותרת במבוי. והב"ש דחה דבריו, ואפי' באיסור דרבנן קאי דברי הרמ"א ואסורה במבוי.

סעיף ח

אם מותר לגרוש לפרוע לה חובות

מקור הדין: כתובות (כה). לזה הימנה אינה נפרעת אלא ע"י אחר, כדי שלא יגיעו לידי דיבורים. לדעת רש"י, איירי באשת כהן

י. אם נתגרשה מן האירוסין, מותרת לתובעו לדין ולדון עמו. ואם היה לבו גס בה, אף מן האירוסין אסור.

יא. מי נדחה מפני מי, היא נדחית מפניו. ואם היה החצר שלה, הוא ידחה מפניה.

שלחן העזר

סעיף י

גרושה מן האירוסין

מקור הדין: כתובות (כה). נתגרשה מן האירוסין נפרעת ע"י עצמה שאין לבו גס בה, ואם גייסי אהדדי (מכירים ברמיזות וקריצות) צריך ג"כ ליפרע רק ע"י שליח כמו גרושה רגילה. וכ"פ השו"ע. וכתב הט"ז, ה"ה חלוץ וחלוצתו. וה"ה שיכולה לדור עמו בחצר אחת ודינה כדין כל פנויה בשוק (כשלא גס בה).

סעיף יא

מי נדחה מפני מי

מקור הדין: כתובות (כה). תניא: היא נדחית מפניו ואין הוא נדחה מפניה, ואם היתה חצר שלה הוא נדחה מפניה. ופשוט שאם החצר שייכת לבעל היא עוזבת, ואם שייכת לאשה הבעל עוזב. והחידוש כשהחצר של שניהם או שאינה של שניהם (שדריים בשכירות) האשה נדחית מפניו, שטלטולי גבר קשים מאשה. וכ"פ השו"ע.

כתבו הח"מ הב"ש והפר"ח, בעל שדר בשכירות והאשה הלכה למקום אחר, ואח"כ רוצה לנשא לבעל שיש לו דירה באותו מבוי, הבעל הראשון מעכב ולמרות שרק שוכר, מכיון שלה אין שם חצר, ולא מועיל שהבעל השני דר שם, ויגורו במקום אחר.

לרב ששת לא מזדקקין להם, לרב פפא מנדים אותם, לרב הונא מלקין אותם. הטור פסק, באשת כהן מלקין אותם (בסימן ה), מכיון שאין איסורו שוה בכל הקילו עליו, ובאשת ישראל פסק מנדים אותם שחמור טפי ממלקות (ב"י). הרמב"ם פסק, מנדים או מלקין, שהסתפק ה"ל כמאן לכך תלוי בדעת ב"ד (ושניהם לא ס"ל כתוסי שכתב ר"ה בא להוסיף גם מלקין וגם משמטין). וכ"פ השו"ע.

המנהג שבאין לדין יחד אחר גירושין על ויכוחי ממון

בימינו שבאים יחד לדין לא מנדים או מלקין ואפי' פוסקים להם דין, ויש לכך כמה צדדים להיתר: א. אם באים עם טוען רבני או עו"ד חשיב שתובעת ע"י אחר ואין בזה חשש. ב. אם זה ויכוח ממוני ולא הלואה אין חשש שאין בזה קירבה אלא אדרבה ויכוח של מריבה. ג. כל גזירת חז"ל רק כשהלוה ממנה לאחר גירושין יש כאן חשד קירבה שעושה עמה עסק, אבל כשבאים על עניני ממון שקשורים לחיוב הכתובה וכד' אין זה קירבה שהחוב היה קודם הגירושין (וכ"כ הרמב"ם. והעיר הג"פ ס"י קיט סקנ"ה דאפי' עשה שותפות קודם גירושין ותובע לאחר גירושין מנדים. עיין בפדרי"ם ח"י עמ' ר"ח).

הלכות
יבום וחרליצה

סימן קנו

איזו נקרא זרע קיימא לפטור מן היבום, וכו' י"ג סעיפים.

א. מי שמת אחיו מאביו ולא הניח זרע, מצוה ליכס את אשתו, בין שהיא אשתו מן הנשואין בין שהיא אשתו מהארוסין, דכתיב כי ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם וכן אין לו יבמה יבא עליה.

ב. זה שנאמר בתורה וכן אין לו אחד הבן ואחד הבת, או זרע הבן או זרע הבת עד סוף כל הדורות, בין מאשה זו בין מאשה אחרת, אפי' היה לו זרע ממזר או עובד אלילים, הרי זה פוטר את נשיו מן החליצה ומן היבום. אבל בנו מהשפחה או מהגויה אינו פוטר (אפילו נתגייר או נשתחרר כבן) (הרמב"ם פ"א מהלכות יבום וחליצה), וי"א דהני מילי בנו משפחת אחר, אבל בנו משפחתו פוטר.

שלחן העזר

סעיף א

חיוב יבום באשה שמת בעלה אפי' מן האירוסין כתב הטור, מצות עשה היא מי שמת אחיו מאביו בלא זרע, אפי' היה לו זרע ומת, שייבם את אשתו או יחלוץ לה (ולקמן סי' קסה יבואר איזה מהן קודם יבום או חליצה) לא שנא אשת אחיו מן האירוסין (יבמות כג: במשנה) או אשתו מן הנשואין, ובלבד שתהא להם ישיבה אחת בעולם (יבמות יז: לאפוקי אח שנולד לאחר שמת) ושלא תהא היבמה ערוה עליו (יבמות ב. ג: וכן בדף ח. שאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת). וכ"פ השו"ע (כאן, ולגבי ערוה כסי' קעג ס"א). וכתב הפת"ש (סק"א), אפי' יש לאשה זרע מבעלה הראשון צריכה יבום, מכיון שלבעל זה אין זרע כמבואר בגמ' (יבמות פז:).

סעיף ב

נכד או נכדה אם פוטרם מן היבום

מקור הדין: יבמות (כב:): "ובן אין לו" עיין עליו. מכאן למדו התוס' והרא"ש, כל זרע שהניח אחיו, בן או בת, או זרע הבן או

זרע הבת עד סוף כל הדורות אשתו פטורה מן החליצה ומן היבום. וכ"פ הטור ושו"ע.

בן ממזר או מומזר אם פוטרם מן היבום מקור הדין: יבמות (כב:): במשנה: מי שיש לו בן מ"מ, פוטר אשת אביו מן היבום. ובגמ', מ"מ לאתויי מאי, א"ר יהודה לאתויי ממזר, מאי טעמא דאמר קרא "ובן אין לו" עיין עליו. וכ"פ הטור ושו"ע, בן ממזר פוטר אותה מן היבום. וכתב הב"ש, ממזר שייך רק כשהיו חבושים יחד בבית האסורים (בעלה עם אשת איש) שודאי הולד ממנו, דבלא"ה חיישינן שמא זינתה עם אחר ואין הולד ממנו וצריכה יבום. וכתב הפת"ש (סק"א), יש עוד אופנים שבהם יש לו זרע ממזר ותימה על הב"ש שלא הזכירם. ע"ש. וכתב הרמב"ם, אפי' היה עובד ע"ז פוטר אשת אביו מן היבום. וכ"פ השו"ע.

בן גוי או בן שפחה אם פוטרם מן היבום מקור הדין: יבמות (כב:): במשנה: חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן העובדת

ג. אפילו היה הזרע גוסס או פצוע מכות שאי אפשר לו לחיות, פוטר.

ד. מי שמת והניח אשתו מעוברת, אם הפילה הרי זו תתייבם. ואם ילדה ויצא הולד חי לאויר העולם, אפילו מת בשעה שנולד, הרי אמו פטורה מהחליצה ומן היבום. אבל מדברי סופרים, עד שיודע בודאי שכלו לו חדשיו ונולד לתשעה חדשים גמורים. ה"א דבזמן סוף אפילו לא נכנסה צדשה הכשעי רק יום אחד מלמד יום שנתעצרה צו, סוף וולד קיימא. ואף על גב דאמרינן בגמרא וילדת להשעה אינה וילדת למקוטעין, כבר תמכו על זה רבים שהחוש מכחש זה, אלא שאנו לריכין לומר שעשוי נשתנה הענין, וכן הוא צממה דברים (צ"י צמס הרש"ש). מיהו חדשי העיבור כל אחד שלשים יום, ולא חשבינן לכו צמדר השנים (כן משמע שם). אבל אם לא נודע לכמה נולד, אם היה שלשים יום, ה"ז וולד קיימא ופוטר נשי אביו מהחליצה ומהייבום. (וי"א דוקא שגמרו שערו ולפרטיו (טור), וכן ב"ל). ואם מת בתוך שלשים, אפילו ביום השלשים, בין שמת מחולי בין שנפל מהגג או אכלו ארי, הרי זה ספק נפל ספק בן קיימא, וצריכה חליצה מדברי סופרים, אבל לא תתייבם. (וי"א דאפילו אם נולד מת, ואפילו אם יש להסתפק שכלו חדשיו, חוללת ולא מתייבמת) (טור צמס הרבינו פ"ק).

שלחן העזר

וכ"פ הטור ושו"ע, גוסס הרי הוא כחי ופוטר מן היבום. וכתב רע"ק א בשם הגינת ורדים, בן טריפה דינו כחי ופוטר מן היבום וחליצה. וכ"כ ביבי"א (ח"ד ס"י א אות ד), בכל דיני התורה טריפה חשיב כחי. ע"ש.

סעיף ד

הניח אשה מעוברת וילדה אחר מותו מקור הדין: יבמות (לה:). החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת וילדה, בזמן שהולד של קיימא הוא מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו ולא פסלה מן הכהונה. מכיון שחליצתו לאו חליצה שהרי לא צריכה. מוכח שבן בר קיימא שנולד לאחר מותו פוטר מן היבום. וכ"פ הטור ושו"ע.

גדר וולד בר קיימא

מקור הדין: גדה (מד:). אם ידוע שכלו חדשיו חשיב בר קיימא. לדעת הרמב"ם, בעינן ט' חדשים מלאים שכתב, עד שיודע בודאי שכלו לו חדשיו ונולד לתשעה חדשים גמורים.

כוכבים. והטעם שאינם קרויים בניו. וכ"פ הרמב"ם הטור ושו"ע. לדעת האור זרוע, מסתפק בבנו משפחה או נכרית אם הוא בנו מדרבנן.

כתב הר"ף, נחלקו הגאונים כשיש למת בן משפחתו, יש שסוברים שפוטר מכיון שאין עושה בעילתו זנות ובודאי שחררה והוי בן ישראל ולא מתייבמת ולא חולצת, ויש שסוברים שאין לחלק בין שפחה דעלמא לשפחה דידיה וחולצת ולא מתייבמת.

לדעת הרמב"ם, אין חילוק ובכל שפחה לא חשיב בנו ומתייבמת. לדעת הרא"ש, חשיב בנו ולא חולצת ולא מתייבמת. פסק השו"ע בסתם כהרמב"ם וי"א כהרא"ש. והעיקר כהסתם. ב"ש (סק"ב).

סעיף ג

בן גוסס או טריפה אם פוטרים מן היבום מקור הדין: אהלות (פ"א משנה ו) אפי' מגויד ואפי' גוסס זוקק ליבום ופוטר מן היבום.

ה. אם אין ידוע שכלו לו חדשיו אלא על פיה, אינה נאמנת. יבמה שנשאת לשוק, ועדים מעידים שהולד שילדה אחר מות בעלה חיה שלשים יום, ועדים אחרים מכחישים אותם

שלחן העזר

להחשיבו בר קיימא ופטורה מן החליצה ומן היבום. וכ"פ השו"ע להקל. ואם מת לאחר שלשים יום ולא הספיקו לבדוק אם גמרו שערר וצפרניו אף לרמ"א יש לפטורה בלא חליצה דמסתמא היו לו. ט"ז.

בן שלא כלו חדשיו ומת קודם שלשים יום
מקור הדין: שבת (קלו.) אמר אביי פיהק ומת דברי הכל מת הוא, ונחלקו ת"ק ורשב"ג בנפל מן הגג או אכלו ארי (קודם שלשים יום ולא כלו חדשיו) לת"ק חשיב כחי ולרשב"ג חשיב כמת. ונחלקו הראשונים בדעת ת"ק בחלה ומת אם דמי לפיהק ומת או דמי לאכלו ארי ומת (עיין בר"ן). ופסקו הרמב"ם והטור, כרשב"ג שאפי' אכלו ארי או נפל מן הגג חשיב כמת וכ"ש חלה ומת או פיהק ומת דחשיב כנפל, ולכן צריכה חליצה מדברי סופרים שמא הוא נפל שהרי לא כלו חדשיו ולא תתייבם שמא כלו חדשיו וחשיב בר קיימא. וכ"פ השו"ע.

הפילה נפל ולא יודעת אם כלו חדשיו
לדעת הרמב"ם ורי"ו, הפילה נפל אחר מותו או חולצת או מתייבמת. וכתב בדק הבית, כך מבואר בגמ' (יבמות לה.) הכונס את יבמתו ונמצאת מעוברת אם אין הולד של קיימא, יקיים. וכ"פ השו"ע. לדעת ר' פרץ, אם יש ספק שמא כלו חדשיו, אפי' ילדתו מת חולצת ולא מתייבמת, כדמוכח בגמ' (נזיר ג.) שאם אמר אהה נזיר כשהיה לי ולד והפילה, הוי נזיר ספק לר' שמעון. ותמה עליו הב"י, שהניח גמ' מפורשת לענין יבום

לדעת הרמב"ן, אפי' נולד לט' חדשים מקוטעים חשיב בר קיימא ומתאבל עליו. ולשיטתו א"צ חליצה. וכ"כ הב"י בשם הר"ש בן הרשב"ן, שבימינו נשתנו העניינים ותמהו רבים על דברי הגמ' שיוולדת לתשעה יולדת לשלמים שהחוש מכזיב דבר זה. מ"מ הריב"ש (בחדשות ס"ו) דחה טענה זו שהנשים טועות באומד דעתן בהריון ולא מחשבות נכון מנין החדשים, ודברי הרמב"ם ע"פ הגמ' שרירים וקיימים. וכ"פ השו"ע, כדעת הרמב"ם והריב"ש ורוב הראשונים. וכל זמן שלא ידוע שכלו חדשיו ומת צריכה חליצה. הרמ"א פסק כדעת הרשב"ש שאפי' ילדה מקצת מתשיעי חשיב בר קיימא ופטורה מחליצה. וכתב הפנים מאירות, אף לבני ספרד הלכה כרמ"א שהחוש מכחיש את הרמב"ם (פת"ש סק"ט). ופסק ביבי"א (ח"ג ס"א א אות א-ו) העיקר כפסק השו"ע לחומרא ודלא כרמ"א. ואפי' לבני אשכנז הרבה אחרונים מחמירים להצריכה חליצה. וע"ש שהאריך בענין אשה שבעלה טוען שילדה לתשעה חדשים מלאים ושהה עמה רק פחות מתשעה חדשים קודם הלידה ונתעברה מאדם אחר ולא ממנו, ולפי הרמב"ם ושו"ע שיוולדת לט' מלאים פטור ממזונות הבן שאינו ממנו.

בן שלא כלו חדשיו ומת לאחר שלשים יום
לדעת הטור, צריך שיעברו שלשים יום וגם יגמרו שערר וצפרניו, ובלא"ה חשיב ספק נפל וחולצת ולא מתייבמת. וכ"פ הרמ"א והב"ש. לדעת הרמב"ם והב"י, מספיק שיחיה שלשים יום וא"צ שיגמרו שערר וצפרניו

ואומרים שלא היה שלשים יום, מותרת לבעלה ואינה צריכה חליצה. ואם אין עדים מעידים שחיה שלשים יום, וגם אין עדות ברורה שלא היה שלשים יום, אלא קול לעז, לא אסרינן לה בקלא דבתר נשואין.

ו. האומר זה בני או יש לי בני, נאמן לפטור את אשתו, אפילו הוחזק באחים. וי"א שאם יש עדים שיש לו אחים, אינו נאמן אח"כ לומר שיש לו בני.

שלחן העזר

דלא כדבריו. פסק הרמ"א, י"א כר' פרץ. להקל לאשה שאין צריכה חליצה ומותרת לבעלה. וכ"פ השו"ע. וכתב הב"ש, דין זה צ"ע.

סעיף ו

נאמנות אב לומר שיש לו בן לפוטרה מן היבום מקור הדין: ב"ב (קלד). במשנה: האומר זה בני נאמן. ובגמ' למאי הלכתא לפטור אשתו מן היבום, והרי שנינו בקידושין שנאמן, אלא אע"ג שמוחזק כאן שיש לו אח אפ"ה נאמן לפוטרה מן היבום. וכתב הטור, אפי' באו אח"כ עדים שיש לו אחים נאמן מכיון שטען זאת קודם שבאו העדים. וכ"פ השו"ע.

יש עדים שיש לו אחים ואמר יש לי בני לדעת רי"ו, אם יש עדים שיש לו אחים אינו נאמן לומר יש לי בני, מכיון שקדמוהו העדים האשה בחזקת איסור ולא יכול באמירתו שיש לו בני להתירה. וכ"מ ברשב"ם בסוגיא (שם קלד). וכתב הב"י, ברמב"ם משמע שלא חילק ונאמן הבעל בכל גוני לפוטרה מן היבום. פסק השו"ע, בסתם נאמן לפוטרה וי"א שאם קדמוהו עדים אינו נאמן.

כתב הב"ש (סקי"א), יש בדין זה ד' אופנים: א. הוחזק שיש לו אחים ואמר אין לי אחים, פלוגתא בטור לקמן (סי' קנו ס"ז). ב. הוחזק שאין לו בני ואמר יש לי בני, למ"מ, נאמן לכו"ע. לנמו"י, דמי לפלוגתא הנ"ל. ג. הוחזק שאין לו אחים ואמר יש לי

סעיף ה

הפילה נפל ואומרת שכלו חדשיו כתב הרא"ש בתשובה, אם אינו ידוע שכלו חדשיו אלא על פיה אינה נאמנת להיות מותרת לזר. וכ"פ הטור ושו"ע. וכתב הב"ש, נאמנת רק לחומרא שלא תתייבם אבל צריכה חליצה. וכתב הד"מ, כ"ז לדעת הרא"ש שגם עד אחד לא נאמן לשיטתו כמ"ש הבי"ט לקמן (ס"ח), אבל לדעת הרמב"ם שעד אחד נאמן ה"ה אשה נאמנת לומר שכלו חדשיו. לדעת הבית מאיר (הובא בהגהות והערות אות מג), בכלו חדשיו לכו"ע אשה לא נאמנת ואף הרמב"ם מודה לזה מכיון שאינו מילתא דעבידא לאיגלויי. ומ"ש לקמן הרמב"ם שאשה ועד אחד נאמנים זה לומר שמת בעלה או שיש לו בן דהוי מילתא דעבידא לאיגלויי. וכ"כ הריב"ש.

נישאת לאחר ויש הכחשה אם הולד חי שלשים יום

כתב הרא"ש בתשובה, יבמה שנישאת לזר והביאה ב' עדים שהולד שילדה לאחר מיתת בעלה חי שלשים יום ואח"כ מת, ויש ב' עדים אחרים שמכחישים ואומרים שמת תוך שלשים יום, הרי זו עדות מוכחשת וספיקא דרבנן ולא אמרינן אוקמה אחזקתה, ועוד דאזלינן בתר רוב נולדים שהם בני קיימא, יש

- ז. אמר בשעת קידושין (או אחר כך, כן משמע מהר"ן), יש לי בנים ובשעת מיתה אמר אין לי בנים, אינו נאמן לאסרה. ויש מי שאומר שחולצת ולא מתייבמת.
- ח. נאמן עד אחד להעיד שניתן לבעלה בן להתירה לזר. (ויש חולקין) (צ"ג"י משם הראשון ד' וברא"ש).
- ט. מי שזינה עם אשה, בין פנויה בין אשת איש ונתעברה, ואמר זה העובר ממני הוא, ואפי' היא מודה לו, הרי זה ספק, וחולצת ולא מתייבמת. ואם היו חוששין צנית האסורים, שדאי הוא ממנו, פוער (מרדכי פרק כ"ד). וי"א אפילו צונו אחרת המיוחדת לו (המ"מ פ"ג).

שלחן העזר

אינו נאמן לאוסרה וי"א כרמ"ה. וכתב הב"ש (סקי"ג), אם חזר בו שלא בשעת מיתתו אלא קודם לכן אף הרמ"ה מודה שאינו נאמן לאוסרה.

סעיף ח

נאמנות עד אחד לומר שמת היבם או שיש לו בן

לדעת הרמב"ם והרשב"א, עד אחד נאמן להעיד ליבמה שמת בעלה ומתייבמת על פיו, או שמת יבמה, או שיש לבעלה בן ומותרת לינשא לזר, אפי' עבד או אשה או גוי מסל"ת מעיד במיתת היבם כמו שמעיד באשת איש שמת בעלה להתירה לינשא. וכ"פ השו"ע. לדעת הראב"ד, עד אחד לא נאמן לומר שנולד בן לבעלה דלא הוי מילתא דעבידא לאיגלווי. וכתב הב"י, לדעת הרא"ש דלעיל (ס"ה) שאין האשה נאמנת לומר שכלו חדשיו, נוטים לדברי הראב"ד שעד אחד ג"כ לא נאמן. וכ"פ הרמ"א. ועיין לעיל בשם הב"ש שיש לחלק בין המקרים. ועיין לקמן (סי' קנ"ג) בהכרעת היבמ"א להקל כשו"ע אף לבני אשכנז בעד אחד להתיר יבמה.

סעיף ט

בן שנולד לבעל מזונות ומודה שהוא ממנו ומת אם פוטר מן היבום

א. לדעת הרמב"ם, מי שזינה עם פנויה או עם אשת איש ונתעברה ואמרה זה העובר

בנים, נאמן לכו"ע. ד. יש עדים שיש לו אחים ואמר יש לי בנים, לכו"ע אינו נאמן נגד עדים. והב"ש לשיטתו שחולק על הב"י וס"ל שהרמב"ם לא פליג בכה"ג.

לדעת הב"מ, יש לסמוך על הסתם בשו"ע שנאמן לומר יש לי בנים אפי' כשיש עדים לפוטרה מן החליצה. וכתב ביבי"א (חי"א ס"צ"ד), אין הכרח בשו"ע שזה סתם וי"א שהלכה כהסתם, אלא הי"א זה פירוש של הסתם וכן עיקר ואין לפוטרה בלא חליצה. וכ"ש כשלא אמר זאת להדיא אלא במסל"ת שלא מהני נגד עדים.

סעיף ז

אמר בתחילה יש לי בנים ואח"כ אמר אין לי בנים

מקור הדין: קידושין (ס"ה) אמר בשעת קידושין יש לי בנים ובשעת מיתה אמר אין לי בנים, נאמן להתיר ואין נאמן לאסור, דברי רבי. רבי נתן אומר אף נאמן לאסור. ופסק הרא"ש, הלכה כרבי מחבירו שנאמן בתחילת דבריו להתיר ולא בסוף דבריו לאסור, שאינו נאמן לחזור בו מדיבורו הראשון.

לדעת הרמ"ה, מסופק אם הל' כרבי או כר' נתן ופסק לחומרא חולצת ולא מתייבמת. וכתב הב"י לקמן (סי' קנ"ז), העיקר כרוב הפוסקים ודלא כרמ"ה. ופסק השו"ע בסתם

י. האשה שהלך בעלה ובנה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעליך, מותרת לינשא לשוק.

שלחן העזר

לאחר קודם חליצה מותרת לו לאחר שתחלוץ ויחזור ויקדשה מספק.

כתב ביבי"א (חי"א ס"צ"ה), אם לא חשודה מאחרים ומודים שהבן ממנו ומת, ורוצה לינשא לכהן ומסרבת לחלוץ כדי שלא תאסר על הכהן, יש להתירה לינשא מכמה ספיקות: א. לדעת הרשב"א אפי' חשודה מאחרים מותרת אם לא נודע שנבעלה לאחר. ב. לדעת הרא"ש והמ"מ, אם היתה מיוחדת לו או משודכת לו תולין שהוא בנו ודאי. וכ"כ הרבה אחרונים בדעת הרמב"ם. ג. אף לאוסרים יש שכתבו אם נישאת לא חיישינן. ד. הרמב"ם שאסר ס"ל ספק דאורייתא מדרבנן לחומרא ומכיון שיש כמה ספיקות בדרבנן אזלינן לקולא והתירה לינשא לכהן בלא חליצה. וכתב עוד (בח"ז סי' נד), במקום עיגון שהאח מסרב לחלוץ ג"כ יש להתירה לינשא לאחר בלא חליצה מכח הספיקות הנ"ל.

היו חבושין בבית האסורין יחד

כתב המרדכי, אם היה חבוש עמה בבית האסורים וילדה ודאי הבן מתייחס אחריו ופוטרה מן היבום. וכ"פ הרמ"א.

סעיף י

אשה שהלך בעלה ובנה למדה"י ואמרו לה מת בעלך

כתבו הטור והרמב"ם, האשה שהלך בעלה ובנה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעלך, מותרת לינשא לזר, שמעמידים את הבן בחזקת שהוא קיים ופטורה מן החליצה והיבום. וכ"פ השו"ע.

ממנו הוא, אפי' הוא מודה לה, אע"פ שהוא בנו לענין ירושה, ה"ז ספק לענין יבום שכמו שזנתה עם זה כך זנתה עם אחר, ואין הוכחה ודאית שהוא בנו ולכן דנים בו להחמיר וחולצת ולא מתייבמת. וכ"פ השו"ע. וכתב המ"מ, באשת איש ברור שזה ספק שרוב בעילות תולין בבעל, אבל בפנויה מבואר בגמ' (יבמות ט:), שאם לא חשודה שזנתה עם אחרים, שדינן הולד בתר דידיה אפי' ללישנא קמא (וללישנא בתרא אפי' חשודה מאחרים תולין בו אם מודה). וצ"ל דהרמב"ם איירי שחשודה מאחרים אבל באינה חשודה הולד ודאי ממנו ופטורה מן היבום. וכ"כ ביבי"א (חי"ז סי' נד אות ב), שהמ"מ מפרש דברי הרמב"ם ולא חולק עליו.

ב. לדעת הרשב"א, אפי' חשודה מאחרים כל זמן שלא ידענו בביורו שבא עליה אחר, בתר דידיה שדינן לולד, שסובר כלישנא בתרא.

ג. לדעת הרא"ש, תמה על הרמב"ם וכתב אם היתה מיוחדת לו בזה מודה הרמב"ם שהולד מתייחס אליו כבנו ודאי, ואיירי הרמב"ם בזנות באקראי. וזה כדעת המ"מ לעיל. וכ"פ הרמ"א. וכ"כ הראנ"ח והרדב"ז (פת"ש סק"א).

ד. לדעת הב"ש הב"ח והמהרי"ט, מפרשים דהרמב"ם איירי בכל גוני אפי' שלא חשודה מאחרים אין חשיב כבנו ודאי. וכתבו השב יעקב החת"ס והגו"ב, גם כשלא חשודה מעלמא יש לחוש לשיטות שהחמירו ברמב"ם שצריכה חליצה בכל גוני, שאין להקל באיסור תורה ורק במעוברת חבירו שזה דרבנן יש להקל (כדלעיל סי' יג ס"ג בב"ש שם). ואם נישאת

יא. הלכה היא ובעלה ובנה למדינת הים ובאה ואמרה מת בעלי ואח"כ מת בני, נאמנת. אבל אם אמרה מת בני ואח"כ מת בעלי, אינה נאמנת להתייבם אלא חולצת ולא מתיבמת.

יב. הלכה היא ובעלה בלבד ובאה ואמרה ניתן לי בן במדינת הים ומת, ואחר כך מת בעלי, נאמנת. אבל אם אמרה מת בעלי ואח"כ מת אותו הבן, אינה נאמנת וחולצת ולא מתיבמת. בד"א, בשהיתה פסולה לכהונה, או שאמרה במערה היינו כשמת ולא היה שם אדם שיעיד, אבל אם אין הדבר כן, לא תחלוץ ולא תתייבם עד שיבואו עדים. יג. הלך בעלה וצרתה למדינת הים ובאו שנים ואמרו לה מת בעליך, הרי זו לא תחלוץ ולא תתייבם עד שתדע אם ילדה צרתה או לא ילדה. ואם היתה אסורה לכהונה מתחלה, הרי זו חולצת לאחר תשעה חדשים.

שלחן העזר

מתייבמת, שלא יכולה להפקיע עצמה מחזקת חיוב יבום.

מבואר בגמ' (שם קיט:), כשאמרה מת בעלי ואח"כ מת בני שחולצת, איירי שהיא גרושה שאסורה בלאו הכי לכהן, או שאמרה אני ובעלי היינו במערה כשמתו ואין חשש שיבואו עדים ויעידו כדבריה, דבלא"ה חיישינן שמא יבואו עדים שיעידו כדבריה ונמצא שחליצתה לא כלום ומותרת לינשא לכהן, ואנשים יטעו ולא ישמעו את הכרוז שחליצתה אינה כלום ויתירו חלוצה לכהן הלכך אם אינה גרושה ויש חשש שיבואו עדים לא תחלוץ אלא תשאר בחזקת זקוקה עד שיבואו עדים. וכ"פ הרמב"ם הטור ושו"ע.

סעיף יג

הלך בעלה וצרתה למדה"י ובאו ואמרו לה מת בעלך

מקור הדין: יבמות (קט:). במשנה: האשה שהלך בעלה וצרתה למדה"י ואין לה בנים ובאו ואמרו לה מת בעלך, לא תתייבם ולא תנשא לעולם עד שתדע אם ילדה צרתה או לא ילדה. ולדעת ר' חנינא לא אמרינן

סעיף יא

אשה שהלכה היא ובעלה ובנה למדה"י וחזרה ואמרה מת בעלי

מקור הדין: יבמות (ק"ח:). במשנה: אם אמרה מת בעלי ואח"כ אמרה מת בני, נאמנת ומותרת לזר מכיון שהיה לה חזקת היתר כשהלכה ומעמידה עצמה על חזקתה. ואם אמרה מת בני ואח"כ מת בעלי אינה נאמנת להתחייב ביבום אלא חולצת ולא מתייבמת, מכיון שרוצה להוציא עצמה מחזקתה אינה נאמנת להקל וחולצת. וכ"פ הטור ושו"ע.

סעיף יב

הלכה היא ובעלה לבד ובאה ואמרה ניתן לי בן ומת בעלי

מקור הדין: יבמות (ק"ח:). במשנה: הלכה היא ובעלה לבד ובאה ואמרה ניתן לי בן במדה"י ומת בני ואח"כ מת בעלי נאמנת ומתייבמת. והטעם כדלעיל (סי"א) שיצאה מכאן בחזקת שאין לה בנים וזקוקה ליבום, וכך טוענת גם עכשיו. ואם אמרה מת בעלי ואח"כ מת בני אינה נאמנת וחולצת ולא

שתחלוץ לאחר תשעה חדשים ותהא מותרת ממנפ"ש אם צרתה ילדה בן של קיימא הולד פוטר, ואם לא ילדה חלצה כדין ומותרת לאחר, דחיישינן שמא ילדה ולד קיימא וחליצתה אינה כלום ותנשא לכהן והרואה לא ידע שהחליצה אינה כלום ויטעה שחלוצה מותרת לכהן. וכ"פ הרי"ף הרא"ש והרמב"ם, כר' חנינא ודלא כזעירי. וכ"פ הטור ושו"ע.

תוך תשעה חדשים לכו"ע אינה יכולה לחלוץ מכיון דחיישינן שמא צרתה מעוברת

וקי"ל כריש לקיש (שם לה:) דחליצת מעוברת לאו שמה חליצה. ואם היתה אסורה לכהונה כגון גרושה או חללה יכולה לחלוץ לאחר תשעה חדשים ומותרת ממנפ"ש. כמבואר בגמ' (שם קיט:). וכ"פ הטור ושו"ע.

כתב הרמב"ם, הצרה עצמה מותרת לאחר ג' חדשים כדין כל יבמה שצריכה להמתין ג' חדשים ליבום או לחליצה, ולא חוששת שמא צרתה מעוברת, שהרי בעלה לא שהה עמה אלא היה במדה"י.

הלכות
סוטה

סימן קעח

הלכות סוטה, ובו כ"ב סעיפים.

א. המקנא לאשתו ונסתרה ואינו יודע אם נטמאה, אסורה לו. ובלבד שיהא הקנוי והסתירה כראוי, ואז הפסידה כתובתה אפי' מת קודם שגירשה.

ב. כיצד הקינוי, אומר לה בפני שנים אל תסתרי עם איש פלוני, אפילו אם הוא אביה או אחיה או עובד כוכבים או שחוף (פירוש שאינו מתקטף) (טור), והוא שיהא גדול. אבל אם אמר לה אל תסתרי עם פלוני (ויכח) קטן או בהמה, לא הוי קינוי. ומקנא לה בין אם היא ארוסה בין אם היא נשואה או זקוקה ליבם.

שלחן העזר

סעיף א

בעל שקינא לאשתו ונסתרה ואינו יודע אם נטמאה

כתב הטור, המקנא לאשתו ואינו יודע אם נטמאה בזמן שבית המקדש קיים מביאה אל הכהן ומשקה אותה מי המרים ונבדקת על ידן, אם נמצאת טהורה מותרת, אבל אסורה לעולם עד שתבדק, ולכן בזמן הזה שא"א להשקותה או שאינה ראויה להשקותה אסורה לבעלה לעולם אם היה קינוי וסתירה כראוי. וכ"פ השו"ע. וכתב הב"ש בשם הרא"ש, אסור להתייחד עמה. וכתב הפת"ש בשם רעק"א, אפי' פירסה נדה שאסורה עליו באיסור חמור, אסור להתייחד עמה.

קינא לה ונסתרה ומת אם יש לה כתובה
מקור הדין: סוטה (כד). במשנה: מתו בעליהן עד שלא שתו, ב"ש אומרים נוטלות כתובה ולא שותות, וב"ה אומרים שותות או לא נוטלות כתובה. ופרש"י, הטעם לב"ה שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי והאשה תובעת

מספק והיורשים ודאי ואין ספק מוציא מידי ודאי ועליה להביא ראיה שלא זינתה. וכ"פ השו"ע, הפסידה כתובה אפי' מת קודם שגירשה. וכתב הב"מ, דלא מהני תפיסה אפי' שלא בעדים אע"פ שיש לה מיגו שלא זינתה, מכיון שאסורה עליו אין לה כתובה.

סעיף ב

גדר קינוי

מקור הדין: סוטה (כד). במשנה: על ידי כל העריות מקנאין חוץ מן הקטן ומי שאינו איש. פרש"י, אפי' קינא לה שלא תסתור עם אביה או אחיה ונסתרה, נאסרה עליו [ואע"פ דיחוד מותר עם אביה מ"מ כשקינא לה אסורה להתייחד עמו. ב"ש]. ובגמ', חוץ מן הקטן דאיש אמר רחמנא ולא קטן. ושאינו איש למעוטי בהמה שאין זנות בבהמה. אבל אם קינא לה אפי' באדם שחוף שלא יכול לבעול או בגוי ונסתרה עמו, נאסרה עליו. וכ"פ השו"ע. וכתב ביבי"א (ח"ג סי' ז אות יב-יד), שחוף איירי אפי' שאין בו כח לשמש כלל באבר

ג. קטנה שהשיאה אביה וזינתה לרצונה, יש מי שאומר שאסורה לבעלה. לפיכך מקנאין לה כדי להפסידה כתובתה. ויש מי שאומר שאינו נאסרת על בעלה, אלא אם כן הוא כהן. הגה: גדולה שזינתה בשוגג, שסברה שבעלה הוא, והוא אחר, מותרת לבעלה ישראל (רמב"ם פכ"ד דחישות). אבל זינתה שסברה שמתר לזנות, הוי כמזידה ואסורה לבעלה ישראל (מהרי"ק שורש קס"ז). אשה שנתיהדה עם אנשים בדרך וצאה והמרה נתייחדתי ונאנסתי, י"א דנאמנת בזוגו דאמרה לא נבעלתי, וי"א דאצדק מגו שלה הו"ל ונתייחדה שלא כדון (שני הדעות במרדכי פרק שני דכתובות).

שלחן העזר

לה הארוס או היבם ונלמד מפס'. וכ"פ הטור ושו"ע.

חי, ודלא כהיש"ש דס"ל דוקא כשיכול לשמש באבר חי אלא שאין יכול להזריע.

סעיף ג

קינוי בקטנה

לדעת הרמב"ם, קטנה שהשיאה אביה [ומקודשת מדאורייתא] וזינתה לרצונה אסורה לבעלה, ולפיכך מקנאין לה להפסידה כתובתה. לדעת הראב"ד, פיתוי קטנה אונס הוא ואינה נאסרת על בעלה א"כ הוא כהן שאסור גם באנוסה. פסק השו"ע, יש מי שאומר כהרמב"ם ויש מי שאומר כהראב"ד. כתב הב"ש, כן דעת רוב הפוסקים דהוי אונס ומותרת. וכ"פ ביבי"א (ח"ח חו"מ סי' ו אות ה), העיקר כהראב"ד שאינה נאסרת לבעלה. כתב הב"מ, דוקא קטנה שהגיעה לחינוך החמיר הרמב"ם. וכ"כ הברית אברהם, אם אין לה דעת למעול בבעלה מודה הרמב"ם שמותרת לבעלה (פת"ש סק"ז).

אשה שנשטית וזינתה

לדעת המקום שמואל, שוטה שזינתה אסורה על בעלה דלא דמי לקטנה מכיון שיש לה רצון ותאוה. לדעת הכנסת יחזקאל, יש להסתפק אם שוטה יש לה דין קטנה ומותרת או לאו, ולכן אין להתירה לבעלה מספק. לדעת הבינת אדם, שוטה דמי לקטנה ואפי' גרוע מקטנה והוי אונס ומותרת לבעלה אף

גדר קטן

לדעת הרמב"ם, פחות מבן ט' שנים ויום אחד שלא ראוי לביאה, אבל יותר מכך מקנאין על ידו. לדעת ר"ע מברטנורא ורעק"א, פחות מי"ג שנה ויום אחד חשיב קטן. ודייקו כן מהתוס' (פת"ש סק"ד).

שחוף בזמן הזה

כתב יד המלך, בזמן הזה שאין השקאת מי סוטה נוהג ואין נפק"מ בקינוי וסתירה אלא לענין איסור בלבד, וקינא לה מאדם שחוף שאינו ראוי לביאה ונסתרה עמו, מותרת לבעלה. וצ"ע לדינא (פת"ש סק"א). וכתב ביבי"א (ח"ג סי' ז אות יט), העיקר כהרבה פוסקים שאין אשה נאסרת לבעלה באדם שחוף או באבר מת אם לא קינא לה, שכל שאינה חייבת מיתה אינה נאסרת על בעלה. וכ"ש לשיטת יד המלך (דלעיל) שאפי' אם קינא ונסתרה מותרת לבעלה בזמן הזה.

קינוי לארוסה או יבמה

מקור הדין: סוטה (גג:) ארוסה ושומרת יבם לא שותה ולא נוטלת כתובה שנא' "אשר תשטה תחת אישה" פרט לארוסה ושומרת יבם. ובגמ', דוקא לא שותה אבל קינוי מקנא

ד. כיצד היא הסתירה, שנסתרה בפני עדים עם אותו פלוני שקינא לה, ושהתה כדי טומאה, שהיא כדי לצלות ביצה ולגמעה.

שלחן העזר

והבעילה בפעם אחרת באונס נאמנת (פת"ש סק"י).

אשה שנתייחדה בעדים ואמרה נאנסתי
כתב הב"מ, אפי' שיש עדי יחוד מותרת במגו לשיטות המתירין, ולשיטות האוסרים אפי' אין עדי יחוד אין לה מיגו. וכתב הפת"ש, אם אין עדי יחוד נאמנת במיגו ואפי' לשיטות האוסרים כשאין עדים היינו להמתין אולי יבואו, אבל לאחר זמן או שברור שאין עדים לכו"ע מותרת לבעלה במגו. וכ"כ הנו"ב, שנאמנת כשאין עדי יחוד מטעם הפה שאסר הוא הפה שהתיר (פת"ש סק"יב). וכ"פ ביבי"א (ח"ב סי' יב אות יב), אשה שבאה ואמרה שנתייחדה ונאנסה ואין עדי יחוד, לא אבדה את המיגו שלה ומותרת לבעלה.

כתב התומים, בעדי יחוד פסולים מחמת גזירת הכתוב כגון נשים או קרובים אין לה מיגו לשיטות האוסרים, ובעדים פסולים מחמת עבירה יש לה מגו דהיתה מכחישתם (פת"ש סק"יב).

כתב הנו"ב, קלא דלא פסיק גרע יותר מעדי יחוד. ופקפק המהר"א מגלונא, דלפי"ז לא תהא נאמנת במיגו וזה צריך ראייה. וכתב הברית אברהם, אע"פ שמגו לא מהני במקום קול, מכיון שזה מגו דהעזה מהני נגד קול שמדינא מהימנא. ע"ש (פת"ש סק"יא).

סעיף ד

גדר סתירה

מקור הדין: סוטה (ב). במשנה: נכנסה עמו לבית הסתר ושהתה עמו כדי טומאה לאחר שקינא לה אסורה לביתה. ובמשנה (שם

לדעת הרמב"ם שהחמיר בקטנה מודה בשוטה דהוי אונס. וכ"כ הברית אברהם והב"מ. ודוקא שוטה גמורה שהולכת פרוע וקורעת בגדים, אבל אם היא רק כדרך המבוהלים והנחפזים בדעתם שפסולים לעדות וכשרים למשא ומתן לא חשיב אונס (פת"ש סק"ז). וכ"כ ביבי"א (ח"ג אור"ח סי' כח אות כ) שאין דברי הכנסת יחזקאל מוכרחים, ודמי לקטנה שפיתויה אונס.

אשה שזינתה בשוגג או סברה שמוותר

כתב הרמב"ם, גדולה שזינתה בשוגג שסברה שבעלה הוא, והוא אחר מותרת לבעלה, שנא' "ומעלה בו מעל". וכ"פ הרמ"א. וכתב המהרי"ק, אם שגגה שסברה שמוותר לזנות, הוי כמזיד ואסורה על בעלה. וכ"פ הרמ"א. וכתב רעק"א, ה"ה דאין לה כתובה באומרת מותר (פת"ש סק"ט).

אשה שאמרה נתייחדתי ונאנסתי

כתב הרמ"א בשם המרדכי, אשה שנתייחדה עם אנשים בדרך ובאה ואמרה נתייחדתי ונאנסתי, י"א דנאמנת במגו דאמרה לא נבעלת. וי"א דאבדה מגו שלה הואיל ונתייחדה שלא כדין. וכתב ביבי"א (ח"ב סי' יב אות יב), אע"פ דליש בתרא לא נאמנת, מכיון שהרמ"א לא הכריע כמותם, הלכה כרוב פוסקים שמתירים בכה"ג.

כתב הנו"ב, דוקא כשנתייחדה שלא כדין אבדה מגו שלה אבל אם נתייחדה שלא מרצונה נאמנת לומר נאנסתי. וכתב עוד, דוקא כשנתייחדה שלא כדין ונבעלה באותו פעם אבל אם היחוד שלא כדין היה בפעם אחת

ה. קינא לה משנים שאמר לה אל תסתרי עם פלוני ופלוני, ונסתרה עם שניהם כאחד, אפילו הם שני אחיה או אביה ואחיה, אסורה.

ו. אמר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני אין זה קינוי, אפילו נסתרה עמו ושהתה עמו כדי טומאה, מותרת. וכן אם אמר לה אל תסתרי עם איש פלוני ודברה עמו בפני עדים, מותרת. וכן אם נסתרה בפני עדים ושהתה כדי טומאה עמו ולא קינא לה בפני עדים, מותרת שאין אוסרים על הייחוד אפילו נסתרו יחד על דעת ערוה, אא"כ קינא לה תחלה בפני שנים. ומ"מ לא תתייחד אשה עם אנשים, כמו שנתבאר (לעיל סימן כ"ג).

שלחן העזר

סעיף ה

קינא לה משנים ונסתרה עם שניהם כאחד כתב הרמב"ם, קינא לה משנים שאמר לה אל תסתרי עם פלוני ופלוני ונסתרה עם שניהם כאחד אפי' הם שני אחיה או אביה ואחיה אסורה עד שתשתה. וכ"פ הטור ושו"ע. הסתפק הפת"ש (סק"ד), אם צריך סתירה שיעור כדי טומאה של שנים או של אחד. ובמל"מ והחת"ס משמע ששהתה שיעור טומאה של אחד. וכתב המל"מ, דוקא כשאמר לה בפירוש על שניהם אבל אם אמר לה אל תסתרי עם פלוני ונסתרה עמו ועם עוד אחר אין זה סתירה שלא הקפיד על שנים.

קינוי מהרבה אנשים

כתב הבית דוד, אפי' לרמב"ם שקינוי משנים הוא קינוי, קינוי משלשה אנשים ומעלה לא הוא קינוי, ולכן אם קינא לה שלא תסתר עם בני אדם ונסתרה לא הוא קינוי ומותרת לבעלה. וכ"מ בירושלמי (פת"ש סקט"ו).

סעיף ו

לשון הקינוי

מקור הדין: סוטה (ב) במשנה: כיצד מקנא לה אמר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני ודיברה עמו עדיין היא מותרת לביתה. ובגמ' (שם ה:) אפי' דיברה ונסתרה עמו

לא), אפי' שמע מעוף הפורח שנסתרה יוציא ויתן כתובה דלא בעינן עדות לסתירה דברי ר"א, ר' יהושע אומר עד שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה. כלומר סתירה בלא ב' עדים אינה נאסרת על בעלה, אבל אם מדברות עליה הנשים שטוות בלילה שעשתה מעשה פריצות מכוער הדבר ותצא. וידוע דהל' כר' יהושע דבעינן דוקא עדים על הסתירה, או שישאו ויתנו בה הנשים שעשתה מעשה פריצות. וכ"פ הטור ושו"ע (כאן ובסעיף יא), נסתרה בעדים אסור לקיימה ויוציאה בלי כתובה, ואם רק יצא קול ג"כ אסורה עליו אך צריך ליתן כתובה מכיון שאין עדים. וכ"כ הב"ש (סק"י) שכתובה מפסידה רק כשיש עדים על קינוי וסתירה ולא כשיצא קול על הסתירה, ובתוס' משמע שאין לה כתובה גם כשאין עדים על הסתירה, ואפשר שמודים לרש"י והרמב"ם.

שיעור זמן הסתירה

מקור הדין: סוטה (ד) נחלקו תנאים בשיעור הטומאה והל' כר"ע כדי לצלות ביצה ולגומעה. וכ"פ הרמב"ם הטור ושו"ע. כתב הנו"ב, אם באו עדים ומצאום יחד ואינם יודעים כמה זמן שהו לא חשיב סתירה, והדבר צריך תלמוד. והבית דוד כתב, פשיטא שאינה אסורה, והנו"ב הסתפק רק כשיש ריעותא שנסתרה (פת"ש ס"ק יג, טו).

ז. לא יאמר אדם לאשתו אפילו בינו לבניה, אל תסתרי עם פלוני, דילמא קיימא לן כרבי יוסי ברבי יהודה דאמר קינא לה בינו לבניה הוי קינוי. הגה: ועכשיו חין לנו מני סוטה, ואם נסתרה אחר הקינוי, אסורה לו לעולם (עור בשם ס"ג). ואם שכת וקינא לה, ונחול לה מיד על הקינוי (א"י), כמו שיתבאר לקמן סי' זה סעיף י"ג.

ח. בא עד אחד והעיד לו שנסתרה עם אותו שקינא לה ושהתה כדי טומאה, אם הוא נאמן בעיניו ודעתו סומכת עליו, יוציא ויתן כתובה, ואם לאו מותרת לו. ואם הוא בעצמו ראה

שלחן העזר

ב' עדים ותסתרו ונאסרת עליו לעולם. וכ"פ הטור. וכתב הב"י בשם הרשב"א, אע"פ שמדין תורה אינה מתגרשת בקינוי וסתירה בלי עדים, מ"מ מצוה לגרשה. ופסק השו"ע שלא יקנא בינו לבניה בלי עדים שמא הלכה כר' יוסי בר' יהודה. והשמיט שאסורה עליו לעולם משמע שזה רק זהירות בעלמא ולא אסורה עליו מדינא אם עבר וקינא לה ונסתרה בלי עדים. וקשה דלעיל (סי' קטו ס"ט) פסק השו"ע כהרמב"ם באופן זה שחייב להוציאה משמע שפסקו כר"י בר' יהודה לדינא ולא רק מצד זהירות. ומ"מ כו"ע מודים שאף אם חייב להוציאה אין כופין אותו על כך (פת"ש סקט"ו).

פסק הרמ"א, אם עבר וקינא לה בינו לבניה אסורה עליו לעולם, ומ"מ יכול למחול לה מיד על הקינוי קודם הסתירה וקינויו בטל ומותרת לו. וכתב הפת"ש (סק"י) בשם הסמ"ק, אם לא מחל אסורה לו ולא יכול לגרשה מפני תקנות ר"ג ויהיה עגון עמה. כתב הבאה"ט (סק"ו), ה"ה אם קינא לה ע"פ שליח נאסרה עליו וא"צ דוקא בעצמו. ועיין לקמן (סי' א).

סעיף ח

סתירה בעד אחד

מקור הדין: קידושין (טו). ההוא סמיא וכו' א"ל שליח אשתו זינתה, אתא לקמיה

מותרת לבעלה, או אפי' אמר לה אל תסתרי עם פלוני ודיברה עמו מותרת לבעלה. וכ"פ הטור ושו"ע. וכתב החת"ס, צריך דוקא לשון אל תסתרי עם פלוני, אבל אם אמר אל תתייחדי עם פלוני אפשר שאין זה קינוי. וצ"ע (פת"ש סק"ד). וכתב הבית דוד, אם קינא בדרך זהירות להרחיקה מאיסור יחוד אין זה קינוי (פת"ש סקט"ו).

סתירה בלי קינוי

מקור הדין: כתובות (ט). אין האשה נאסרת על בעלה אלא בקינוי וסתירה, מוכח שאם רק נסתרה כדי שיעור טומאה בעדים ולא קינא לה מותרת לבעלה. וכ"פ הטור ושו"ע. וכתב הרא"ש, דוקא כשטוענת האשה שהיא טהורה מותרת לבעלה אבל אם אומרת טמאה אני או שותקת אסורה על בעלה אא"כ יש טעם להתירה כגון שהבועל ברח וכד' שיש הוכחה שעבר איסור עמה כמבואר בגמ' (קידושין פא).

סעיף ז

קינאי בזמן הזה

מקור הדין: סוטה (ב): א"ר חנינא מסורא לא יאמר אדם לאשתו בזמן הזה שאין מי סוטה אל תסתרי עם פלוני, דילמא קי"ל כר' יוסי בר' יהודה שקינוי זה ע"פ עצמו וא"צ

שנסתרה עמו ושהתה עמו כדי טומאה, הרי זו אסורה עליו ויוציא ויתן כתובה. (ואין חילוק לענין סתירה שאחר קינוי בין צעלה צעיר ופחה פתוח לרשות הרבים או לא) (עיין במהר"א סי' רמ"ד), (ועיין לעיל סי' כ"ב).

ט. לא קינא לה, ובא עד אחד ואמר לו זינתה והיא שותקת, אם הוא נאמן בעיניו ודעתו סומכת עליו כשנים, יוציא ויתן כתובה, ואם לאו מותרת לו. הגה: והוא הדין אם היא עלמה אומרת לו שזינתה, כמו שנתבאר לעיל סי' קע"ו סעיף ו'. וי"א דזמן הזה שיש חרס ר"ג שלא לגרש אשה צעל כרחוק, אינו נאמן לומר שמאמינה או שמאמין לדברי העד, דחיישינן שמא עיניו נתן בזהרה, ואומר שמאמינה אף על פי שאינו מאמין. ומגדן אותו על שאומר שמאמינה וגרס לצעל חרס ר"ג (הגהות מיימוני פכ"ד ומהר"ק שורש ק"י בשם י"א). והוא הדין בכל מקום שלא יוכל לגרש בלא דעת האשה. וי"א דכופין אותו ומשמש עמה (מרדכי פרק האומר), אף על פי שאומר שמאמין לדברי העד מאחר שהאשה אינה מודה, או אפילו אמרה צעלמה עממה אינו נאמן ונתנה אמתלא לדבריה הראשונים. כן נראה לי על פי סברה זו. אבל יש חולקים וסבירא להו דאף בזמן הזה נאמן (שם במהר"ק, וכן משמע מהרמב"ם פכ"ד).

שלחן העזר

כשני עדים מהני ולא שמאמינו רק בענין זה. וכ"פ הרמ"א לעיל (סי' קט"ו ז'). ודלא כהרע"ק א שדייק מהרמב"ם שאפי' מאמינו רק בענין זה צריך להוציאה.

עד אחד שהאמינו כשנים והזור בו כתב ביבי"א (ח"ט סי' ג אות ה, ו), אם הבעל חזר בו ואמר שאינו מאמין לעד אינו חייב להוציאה ורשאי לקיימה אפי' בלי אמתלא לדבריו, וכ"ש אם יש ספק איסור אפשר לומר שאפי' ודאי מאמין לעד כשנים, אין כאן איסור ודאי ויכול לחזור בו.

אין רגלים לדבר או שהיתה בחדר תחילה כתב הבית דוד, דוקא כשיש רגלים לדבר שיש לה עסק עם פלוני בזה אמרה תורה דמהני קינוי וסתירה לאוסרה על בעלה, אבל כשאין רגלים לדבר וסתם קינא לה אינה נאסרת לו. וכן דוקא כשהיא עשתה מעשה סתירה ונכנסה עמו לבית הסתר, אבל אם שהתה בחדר והחשוד בא אליה אין זה סתירה ואינה אסורה בכה"ג לבעלה, אא"כ היא סגרה את הדלת בעדו חשיב סתירה (פת"ש ס"ק יד, טו).

דמר שמואל אמר ליה אי מהימן לך זיל אפקה, ואי לא לא תפיק, כלומר אם נאמן לו כשני עדים צריך להוציא. ולמד הרמב"ם, לאו דוקא זינתה אלא ה"ה נסתרה בעד אחד אם מאמין לו כשני עדים יוציא ויתן כתובה, ואם לאו מותרת לו. ואם הבעל ראה בעצמו שנסתרה כדי שיעור טומאה [לאחר שקינא לה בפני שני עדים] הרי זו אסורה עליו ויוציא ויתן כתובה. וכ"פ הטור ושו"ע. וכתב הב"ש, אפי' האשה מכחישתו אם מאמין לעד אסורה עליו מכיון שקינא לה.

כתב הרמ"א, אפי' נסתרה כשבעלה בעיר או שיש פתח פתוח לרה"ר שבדיני יחוד אין זה איסור, מ"מ לענין סתירה אם קינא לה חשיב סתירה ואסורה על בעלה. וכתב הבית דוד, אם יש אדם שנכנס ויוצא ושומר עליהם אף הרמ"א מודה דלא חשיב סתירה אפי' קינא לה (פת"ש סקט"ו).

גדר מואמין לעד כתרי

כתב ביבי"א (ח"ט סי' ג אות ז), לדעת המאירי והרשב"א דוקא כשמאמינו בכל דבר

ואם היה לו קטע עמה, אינו נאמן לומר שמאמיין לדברי העד, דודאי מחמת שגחא אומר כן (שם במכרי"ק). ועיין לעיל סימן קט"ו סעיף ז'.

שלחן העזר

סעיף ט

עד אחד שאמר זינתה ואין קינוי

מקור הדין: קידושין (סו). ההוא סמיא וכו', הובא בסעיף הקודם ואם מאמינו כשנים יוציא ויתן כתובה. וכ"פ הטור ושול"ע. ועיין לעיל (ס"י קטו ס"ז) מח' הב"י המהרש"ל והרשב"א כשהאשה מכחישה את העד. פסק השול"ע כאן כגירסתו בב"י והיא שותקת חייב להוציאה לצאת ידי שמים אם מאמין לעד.

בזמן הזה שאין יכול לגרשה בע"כ אם רשאי להאמינה

לדעת הגהות מיימוני, בזמן הזה שיש חרם דר"ג שלא לגרש אשה בע"כ אינו נאמן לומר שמאמינה או שמאמין לעד, דחיישנן שמא נתן ענינו באחרת ואומר שמאמינה אע"פ שאינו מאמין ומנדין אותו אם אומר שמאמינה [ותמה הב"ש, מדוע מנדין והרי בפועל לא מגרשה. ועיין פת"ש (סק"ב) שתירץ תמיהתו]. לדעת המרדכי, אף כופין אותו ומשמש עמה אם האשה מכחישה אע"פ שמאמין לעד. לדעת המהרי"ק, אף בזמן הזה נאמן ורשאי להוציאה אם מאמין לעד או לאשה, אא"כ היה קטטה ביניהם אינו נאמן לומר שמאמין לעד, דמחמת שגחא אומר כן. וכתב הרמ"א, ג' שיטות אלו ולא הכריע.

אמר שראה בעצמו שזינתה בזמן הזה

לדעת החת"ס ועוד, לכו"ע אינו נאמן בזמן הזה אפי' לשיטת המהרי"ק, דא"כ כל אחד יאמר שראה שזינתה ובטל חרם דר"ג. לדעת הנו"ב, עדיין הוא מח' ברמ"א אם נאמן

בזמן הזה גם כשראה בעצמו, ולולא דברי הרמ"א היה סובר דלכו"ע נאמן ואסורה (פת"ש סק"ט).

כתב הנו"ב, דוקא כשאין הבעל רוצה לשלם כתובתה כתב המרדכי שכופין אותו לשמש עמה, אבל אם מאמינה ורוצה לשלם כתובתה אין כופין אותו. ואם האשה מודה לבעל שטוען שראה שזינתה ג"כ אין כופין אותו, שהמרדכי איירי דוקא במכחישתו, ואין חרם דר"ג כשמודה לבעל ואין כופין אותו להיות עמה. ומ"מ מודה הנו"ב שלכו"ע אין כופין אותו לגרשה אלא אומרים לו שמדינא אסורה עליו. וה"ה אם יש רגלים לדבר ואומרת טמאה אני לך יכול להאמינה אף בזמן הזה. וכ"ש אם נתייחדה ויש עדים יכול לגרשה בעל כרחיה מדין עוברת על דת (פת"ש סק"ב א').

אמר שראה בעצמו שזינתה והיה קטטה ביניהם כתב החת"ס, בעל שאמר שראה את אשתו שזינתה והיה קודם לכן קטטה ביניהם, יש ב' צדדים להתיר: א. אף הרמ"א שאמר יש חולקין שנאמן בזמן הזה הוא רק כשיש עד אחד שראה אבל אם רק הבעל ראה מבואר במהרי"ק דגרע מעד אחד ואינו נאמן אף לדעת הרמ"א. ב. כשיש קטטה כתב הרמ"א שאין נאמן להאמינה אפי' כשיש עד אחד וכ"ש כשראה בעצמו דגרע טפי. ומ"מ היש"ש החמיר שנאמן הבעל אף בשני היתרים אלה. ומ"מ אם נראה לדיין שהבעל משקר אף היש"ש מודה שאינו נאמן, ומסקנתו שאין כופין אותה לקבל גט ומחייבים הבעל בשאר וכסות ופוטרים אותו מעונה אם מאמין לה

י. מי שהוציא קול על אשתו שזינתה ואמר שנתברר לו הדבר, ואחר כך אמר אינו אמת אלא שמחמת הכעס שהכעיסתו הוציא קול זה, אם נותן אמתלא לדבריו מותרת, ואם לאו אסורה לו.

יא. שמע העם מרננים אחר הקינוי והסתירה, בלא שני עדים, עד שהנשים נושאות ונותנות בה שזינתה מהאיש שקינא לה, אסורה לו ויוציאנה ויתן כתובה.

שלחן העזר

מפורש א"צ להודיעו. ב. מכיון שפסק הרמ"א כאן שאסור לבעל להאמין שזינתה, א"כ יגרום לו עבירה אם יאמר שהוא מאמין לו ויגרשה. וה"ה אין לאשה להודיע לבעל שזינתה ומותרים להמשיך לחיות ביחד. וכן סמכו גדולי הדורות על הדברי חיים מצאנו שהעלה להתיר זאת ולהעלים עין. וכן עיקר.

סעיף י

הוציא הבעל קול שזינתה וחזר בו כתב הרא"ש, בעל שהוציא קול על אשתו שזינתה ואמר שנתברר לו הדבר, ואח"כ חזר בו ואמר שהוציא את הקול מחמת כעס שהכעיסתו, אם נותן אמתלא לדבריו מותרת לו ואם לאו אסורה לו. וכ"פ הטור ושו"ע.

לדעת הגבעת שאול, א"צ אמתלא אחרת אלא עצם הטענה שאמר כן מחמת כעס זו האמתלא. לדעת החת"ס, בשו"ע משמע שצריך אמתלא אחרת חוץ מהטענה שמחמת כעס אמר כן. וצריך טענה שרצה להפסידה כתובתה ולכך הוציא את הקול, והרא"ש שלא כתב טענה אחרת חוץ מהכעס איירי שהאשה תובעת גט אז ראוי שמחמת כעסו יאמר שזינתה בלי טענה אחרת, אבל כשלא תובעת גט צריך טענה נוספת חוץ מהכעס (פת"ש סקב"ד).

סעיף יא

סוכם בסעיף ד.

שזינתה ואסורה עליו, ואם מסרבת האשה להשאר כך ע"ש מה שכתב בזה (פת"ש סקב"א).

גדרי קטטה

לדעת הברית אברהם, דוקא בקטטה שהוחזק שקרן אינו נאמן לומר שמאמינה. לדעת החת"ס, אפי' לא הוחזק שקרן אלא רק מחפש עלילה להוציא את אשתו אינו נאמן לומר שמאמינה (פת"ש ס"ק כא, כב).

אשה שהודית בדרך תשובה ויודוי או בחוליה כתב החת"ס, אשה שהודית בדרך ויודוי שזינתה אפ"ה לא האמינוה חכמים. ואם הודתה בחוליה נחלקו החוות יאיר והנו"ב וצ"ל אם היתה חולה סתם אינה נאמנת שמא מערימה ונתנה עיניה באחר כדעת הנו"ב, ואם היא חולה הנוטה למות והודתה, נאמנת שאין חשש שנתנה עיניה באחר ואסורה כדעת החוות יאיר. ובאופן שנאמנת אם בכ"ז הבעל לא מאמינה מותרת לו, ואם מאמינה תצא בלא כתובה (פת"ש סקב"א).

אשה שזינתה אם צריכים הבעל או האשה להודיע לבעל

כתב ביבי"א (ח"ב סי' ט. ח"ט סי' י. ח"א סי' לו אות א), אין על הבעל להודיע לבעל על אשתו שזינתה מכמה טעמים: א. לדעת הרמב"ם, דוקא לא תעשה המפורש בתורה יש להודיעו, ואשת איש שזינתה לא מפורש בתורה שנאסרת לבעל, וכ"ש לדעת הרא"ש שאף באיסור

יב. בעל שמחל על קינוי קודם סתירה, קינויו מחול וכאלו לא קינא לה. אבל לאחר סתירה, אין קינויו מחול. גירשה, הרי זה כאילו מחל לה. ואם החזירה, צריך לקנאת לה פעם אחרת.

יג. מי שנתחרש בעלה או נשתטה, או היה במדינה אחרת, או שהיה חבוש בבית האסורים, ושמעו ב"ד מרננים אחריה, קוראים ואומרים לה אל תסתרי עם פלוני, ואם באו עדים אח"כ שנסתרה עמו ושהתה כדי טומאה, אוסרים אותה על בעלה לעולם וקורעים כתובתה. וכשיבא בעלה או יבריא או יצא מבית האסורים, יתן לה גט.

שלחן העזר

להשקותה שהרי לא קינא לה. וכ"פ הטור ושו"ע.

כתב הנו"ב, אם הבעל יכול לקנא לה ולא קינא לה אלא הב"ד, לא חשיב קינוי דדוקא כשהבעל לא יכול לקנא, יכולים הב"ד לקנא במקום הבעל מטעם שזכין לאדם שלא בפניו, אבל כשיכול לקנא ואינו מקנא, חזינן דלא ניהא ליה, ואיך יקנאו לה הב"ד. וחדש עוד, שאם הבעל יצא מבית האסורין ואמר שלא ניהא ליה בקינוי הב"ד, אינה אסורה עליו, והשו"ע איירי ששתק בסתמא נאסרה עליו. וכ"כ החת"ס (פת"ש סקכ"ו).

שליח הבעל אם יכול לקנא לאשה

לדעת הנו"ב, בשליח של הבעל עצמו מסופק אם יכול לעשות שליח דשמא לא יכול למנות שליח לחוב לאחרים. ושליח של ב"ד נראה שאין יכולים למנות שליח שגם על הצד שבעל יכול למנות שליח, מכיון שהב"ד הם שלוחים של הבעל אין שליח עושה שליח במילי, דמילי לא מימסרין לשליח. לדעת החת"ס, ב"ד יכולים למנות שליח לקנא במקום הבעל, ונראה לשיטתו כ"ש שהבעל יכול למנות שליח. וכ"כ הבאה"ט לעיל (סק"ו). (פת"ש סקכ"ו).

סעיף יב

בעל שמחל על קינוי קודם סתירה

מקור הדין: סוטה (כה). מח' אמוראים אם יכול למחול על קינוי לאחר סתירה, ומסקנת הגמ' קודם סתירה קינוי מחול ולכן אם נסתרה בעדים אינה אסורה עליו, ולאחר סתירה אין קינוי מחול ולכן אם נסתרה לאחר שמחל אסורה עליו. וכתבו התוס' והרמב"ם בשם הירושלמי, גירשה הרי זה כאילו מחל לה ואם החזירה צריך לקנאות לה פעם אחרת. וכ"פ הטור ושו"ע.

סעיף יג

אופנים שב"ד מקנאים לאשה במקום הבעל

מקור הדין: סוטה (כד). במשנה: ואלו שב"ד מקנאין להן מי שנתחרש בעלה או נשתטה או שהיה חבוש בבית האסורין, ולא להשקותה אלא להפסידה כתובתה. ופירש הרמב"ם, שמעו ב"ד שהעם מרננין אחריה, קוראים לה ואומרים לה אל תסתרי עם פלוני, באו עדים אח"כ שנסתרה עמו ושהתה עמו כדי טומאה אוסרין אותה על בעלה לעולם וקורעין לה כתובתה, וכשיבוא בעלה או יבריא או יצא מבית האסורין יתן לה גט, ואינו יכול

י"ד. בא עד אחד והעיד שנטמאה מאותו שקינא לה, תצא כלא כתובה. אפילו אם עד הטומאה הוא אחד מעדי הסתירה, ואפי' עבד או שפחה או אשה או קרוב, כשר לעדות.

טו. חמש נשים ששונאות אותה, נאמנות עליה לומר שנטמאת אחר קינוי לאוסרה על בעלה, אבל לא להפסידה כתובתה.

שלחן העזר

סעיף יד

עד אחד שהעיד שנטמאת לאחר קינוי וסתירה בעדים

מקור הדין: סוטה (לא). במשנה: אמר עד אחד אני ראיתיה שנטמאת לא היתה שותה, ולא עוד אלא אפי' עבד אפי' שפחה הרי אלו נאמנים אף לפוסלה מכתובתה. ואיירי שקינא לה הבעל ונסתרה עמו בעדים, ומכיון שיש רגלים לדבר שזינתה עד אחד נאמן לאוסרה ולהפסידה כתובתה. ואע"פ שבלי העד ג"כ אין לה כתובה שהיה קינוי וסתירה, מ"מ יכולה לשתות ולהטהר לבעלה ויש לה כתובה, וכשיש עד אחד אין יכולה לשתות. וכתב הרמב"ם, אפי' אותו עד שקינא לה או העד שנסתרה מעיד שנטמאת ואפי' קרוב או שפחה נאמנים להפסידה כתובתה. וכ"פ הטור ושו"ע.

סעיף טו

חמש נשים ששונאות אותה שהעידו שנטמאת לאחר הקינוי

מקור הדין: סוטה (לא). במשנה: חמותה ובת חמותה וצרתה ויבמתה ובת בעלה הרי אלו נאמנות, לא לפוסלה מכתובתה אמרו אלא שלא תשתה. מכיון ששונאות אותה אין נאמנות להפסידה כתובתה. וכ"פ הטור ושו"ע. וכתב ערוך השלחן, אע"פ שמדינא אין לה כתובה שהרי היה קינוי וסתירה ואינה יכולה לשתות מי המרים, מ"מ חכמים מכח הפקר ב"ד הפקר זיכו לה כתובתה כדי להגביל כח

החמש נשים שלא יפסידה כתובתה בחינם. וכ"כ הרעק"א הגו"ב ועוד.

עד אחד שהעיד שנטמאת לאחר קינוי וסתירה ואחר מכחישו

כתב הרמב"ם, בא עד אחד ואמר שנטמאה ואח"כ בא עד אחר ואמר לא נטמאת, אין שומעין לאחרון שעד אחד בטומאת סוטה כשנים ואין דברי האחרון דוחין דברי הראשון שהוא כשנים. אבל אם באו שנים בבת אחד אחד אומר נטמאת ואחד אומר לא נטמאת הרי זו שותה שהיא בחזקת ספק וכן אם אחד אמר נטמאת ואח"כ באו שנים ואמרו לא נטמאת הרי זה ספק ושותה. ולמד זאת מדברי ר' חייא בגמ' (שם לא): שחילק בין בבת אחת בין בזה אחר זה. וכ"פ הטור.

וכתב הב"ש (סקי"א), עד אחד בסוטה נאמן כשנים מהתורה, ולכן אפי' לא פסקו ב"ד על פיו ומיד אחר הכחישו אפי"ה הוי כשנים, ודוקא כשחשיב כתרי רק מדרבנן בעינן שב"ד יפסקו על פיו ואח"כ אחר יכחישו. וכ"כ התוס' (כתובות כב: ד"ה אי הכי).

עד אחד כשר נגד עדים פסולים

כתב הרמב"ם, בא עד כשר אחד ואמר נטמאת ונשים רבות אומרות לא נטמאת וההכחשה היא בבת אחת הוי ספק כשני עדים כשרים ושותה מכיון שהעידו ביחד, אבל אם העד הכשר העיד תחילה שנטמאת ואח"כ באו

טז. מוציאים ע"י עדי טומאה, אפילו לא ראו כמכחול בשפופרת, מאחר שראו אותם דבוקים זה בזה ונוהגים כדרך המנאפים.

יז. כל אשה שנאסרה על בעלה על ידי קינוי וסתירה, אסורה גם לאותו שנאסרה בשבילו. ואם עבר ונשאה, מוציאין אותה מתחתיו בגט אפילו היו לה כמה בנים ממנו. אבל אם לא קדם קינוי ובאו עדים שנסתרה עם איש זה, ובאו ומצאו דבר מכוער, נתבאר בסי' י"א. יח. כל אשה שבאו שני עדים והעידו שזינתה עם זה כשהיתה תחת בעלה, הרי זו תצא מזה, ואף על פי שיש לה ממנו כמה בנים.

שלחן העוזר

דבוקים זה בזה ונוהגים כדרך המנאפים.

סעיף יז

איסור האשה לאדם שקינא לה עליו

מקור הדין: סוטה (כז:). במשנה: כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבעל. ובגמ' (יבמות כד:). משמע אפי' נישאת לבעל תצא. וכתב הרמב"ם, אפי' היו לה כמה בנים ממנו תצא. וכ"פ השו"ע. ואם לא היה קינוי אלא רק עדים על הסתירה עיין לעיל (סי"א).

איסור אשה לבעל אחר בעל

לדעת המהר"א ששון, הסתפק אם נאסרה לבעל השני מכיון שכבר אסורה ועומדת לבעלה ואין את הכלל כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבעל. וצירף המהר"י הלוי מהמבורג שיטתו לסניף להקל. לדעת השבו"י הק"נ ועוד, אסורה לבעל גם ככה"ג והביאו ראייה מהגמ' (סנהדרין מא.) ועיין בפת"ש לעיל (סי' יא סק"ד). והפת"ש מצדד להוכיח כהר"א ששון להתירה (פת"ש סק"א). כתב ביבי"א (ה"ט סי' ט), בשעת הדחק שכבר יש להם ילדים ויש חשש שיחזרו לסורם יש להקל להתירם, ובפרט אם זה היה בשוגג, וכן כשהבעל אמר לה בפירוש שלא איכפת לו שתהיה עם אחר תחתיו, חזי לאצטרופי להקל.

נשים רבות ואמרו לא נטמאת לא שותה שהעד הכשר חשיב כתרי והנשים חשיבי כעד אחד ואין דבריו של אחד במקום שנים. ולמד זאת מלישנא בתרא בגמ' (שם לא:). וכ"פ הטור.

עדים פסולים נגד עדים פסולים

כתב הרמב"ם, היו כולם פסולים הלך אחר רוב דעות, הלכך שתי נשים אמרו נטמאת ושלש אמרו לא נטמאת ה"ז שותה, שלש אמרו לא נטמאת וארבע אמרו נטמאת ה"ז לא שותה, היו מחצה על מחצה ה"ז לא שותה. ולמד זאת מר' נחמיה שכל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות. וכ"פ הטור.

סעיף טז

גדר עדי טומאה שנאסרת על ידם

מקור הדין: מכות (ז.) ב"מ (צא). במנאפים עד שיראו כדרך המנאפים, בכלאים עד שיכניס כמכחול בשפופרת. לדעת הר"ח הרי"ף והרא"ש, מכיון דלענין מיתה סגי אם ראו כדרך המנאפים, כ"ש לאוסרה על בעלה. לדעת הבה"ג, אין מוציאין עד שיראו כמכחול בשפופרת. פסקו הטור ושו"ע, כרוב הראשונים ומוציאים אשה מבעלה אפי' לא ראו כמכחול בשפופרת, מאחר שראו אותם

יט. י"א שאשת איש שזינתה עם הגוי וגירשה בעלה, ונתגייר העובד כוכבים, שמוותרת לגר הזה, דלא שייך למימר אחד לבוועל בביאת הגוי. הגם: ומ"מ מי שזינה עם אחות אשתו וגירשה בעלה,

חסורה לבוועל אחר מיתת אשתו אף על גב דבלאו הכי היתה חסורה לו כשזינתה עמו (פסקי מהרא"י סי' כ"ט).

כ. אשת איש שטוענת על איש אחד שהוא רודף אחריה והוא מכחישה, אין להאמינה כדי לייסרו, אבל יגזרו עליו נידוי שלא ידבר עמה כלל ושלא ידורו בשכונה אחת. ואם הוא מוחזק בעיניהם לחשוד על העריות, ראוי לגעור בו בנויפה ולאיים עליו שאם לא יתנהג כשורה יבדילוהו מביניהם לרעה וידחווהו בשתי ידיים כמו שאמרו חז"ל מלקין על לא טובה השמועה, וכמו שכתב הרמב"ם בפכ"ד מסנהדרין.

שלחן העזר

שדוקא לגבי הגוי חשיבא כביאת בהמה ולא לגבי בעלה.

זינתה עם בעל אחותה

כתב התרה"ד, אחד שבא על אחות אשתו והיא אשת איש ונתגרשה מבעלה, אע"פ שבלאו הכי היתה אסורה עליו, אפ"ה נאסרה עליו ולא דמי לנישאת לגוי דלעיל מכיון שראויה לו אחות אשתו לאחר שתמות אשתו. וכ"פ הרמ"א.

זינתה עם קטן פחות מ"ג שנה או חרש ושוטה בחדושי רב אחד גדול הסתפק בזינתה עם קטן פחות מ"ג ויותר מבן ט' אם אסורה לו כשיגדיל משום אחד לבוועל, מכיון שאסור להשיא קטן דהוי לזנות א"כ דמי לגוי שציין השו"ע, או דילמא מכיון שיהיה מותר לה כשיגדיל דמי לאחות אשה שציין הרמ"א. והנחלת צבי פשט לאוסרה וה"ה בחרש ושוטה (פת"ש סקל"ב).

סעיף כ

אשת איש שטוענת על איש שרודף אחריה כתב הריב"ש, על אשת איש שטענה על איש אחד שרודף אחריה והוא מכחישה, אין להאמינה כדי לייסרו ולהענישו, אבל כדי

סעיף יח

שני עדי טומאה ונישאת לבוועל

מקור הדין: יבמות (כד:) אם באו עדי טומאה אפי' נישאת תצא. וכ"פ הרמב"ם ושו"ע (כאן, ולעיל סי' יא ס"ב).

סעיף יט

זינתה עם גוי ונתגייר אם מותרת לו

לדעת הריב"ם וארחות חיים, אשת איש שנשתמדה ונישאת לגוי, וחזרה בתשובה ונתגייר הגוי עמה וגירשה בעלה, אסורה לגוי כמו שנאסרה לבעלה מחמת ביאתו ולא חשיבא ביאת בהמה ה"ה שאסורה לגוי שנתגייר. לדעת ר"ת והרא"ש, מותרת לגוי שנתגייר, וכתב הרא"ש טעם אחר מר"ת להתיירו מכיון שהיה אסור עליה בלאו הכי מחמת היותו גוי, ורק כשלא היתה אסורה לבוועל אלא מחמת ביאתו קרינן לה אחד לבוועל ולא בכה"ג. וכ"פ הטור ושו"ע. וכ"פ ביבי"א (ח"ג סי' ז אות כ).

זינתה עם גוי אם מותרת לבעלה

כתב ביבי"א (ח"ג סי' ז אות כ), דעת רוב הראשונים שאף לר"ת שהתירה לגוי אם נתגייר, מודה שאסורה לבעלה אם זינתה עם גוי,

כא. מצות חכמים על בני ישראל לקנאת לנשותיהם, וכל מי שאינו מקפיד על אשתו ועל בניו ובני ביתו ומזהירים ופוקד דרכיהם תמיד עד שידע שהם שלמים מכל הטא ועון הרי זה חוטא, שנאמר ופקדת נוך ולא תחטא, וכל המקנא את אשתו נכנסה בו רוח טהרה. ולא יקנא לה מתוך שחוק ולא מתוך שיחה ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך מריבה ולא להטיל עליה אימה, ואם עבר וקינא לה בפני עדים מתוך אחד מכל הדברים האלו הרי זה קינוי.

כב. אין ראוי לקפוץ ולקנאת בפני עדים תחלה, ואפילו בינו לבניה לא יאמר לה אל תסתרי

שלחן העזר

להפרישם מאיסור יגזרו עליו נידוי שלא ידבר עמה מטוב ועד רע ושלא ידורו בשכונה אחת, ואם הוא חשוד על העריות ראוי לגעור בו בנזיפה ולאיים עליו שאם לא ינהג כשורה ירחיקוהו מביניהם. וכ"פ השו"ע. וכ"פ ביבי"א (חי"א סי' ט), באשה שנחשדה עם איש זר שפסקו ב"ד על האשה לעזוב מיד את דירתו, ואסרו לה להפגש עמו או לקיים עמו כל קשר שהוא.

להכות, ומכיון שאביו ואמו רמי מעלה נכון להחזיקה בכשרות ומותרת לבעלה.

סעיף כא

מצוה על הבעל להזהיר אשתו ובני ביתו מן החטא

כתב הרמב"ם, מצות חכמים על בני ישראל לקנאות לנשותיהן שנא' "וקינא את אשתו", וכל המקנא לאשתו נכנסה בו רוח טהרה, ולא יקנא לה מתוך שחוק ולא מתוך שיחה ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך מריבה ולא להטיל עליה אימה, ואם עבר וקינא לה מתוך אחד מאלו הדברים הרי הוא קינוי, וכל מי שאינו מקפיד על אשתו ובניו ומזהירן ופוקד דרכיהן תמיד עד שידע שהם שלמים מכל חטא, נקרא חוטא שנא' "ופקדת נוך ולא תחטא". וכ"פ הטור ושו"ע. וכתב הב"ש (סק"ד), אין הכוונה קינוי ממש אלא רק להוכיח ולהזהיר, שאין לקנאות בזמן הזה כמבואר לעיל (ס"ו). וכ"כ הפרישה הובא לקמן (ס"ב).

סעיף כב

קינוי בינו לבניה בנחת עדיף קודם מקינוי בפני עדים

כתב הרמב"ם, אין ראוי לקפוץ ולקנאות בפני עדים תחילה, אלא בינו לבניה בנחת

כתב הב"י בשם ה"ר דוראן, אשה ששהתה עם בעלה לאחר שחזר ממדינת הים חמשה חודשים מקוטעים מתחילת כסלו עד סוף אדר שני, וילדה נפל ובכה מעט ומת לאחר קרוב ל"ב שעות, ויצא קול שא"א להשמיע קול פחות מחמשה חדשים מלאים וחששו שזינתה ונתעברה מזנות. והשיב להם אם אמת הדבר שא"א להשמיע קולו בחמשה חדשים היה נראה שהולד ממזר אם היה חי ואסורה לבעלה דהוי כזינתה בעדים, וכ"ז לרמב"ם, אבל לדעת הבה"ג חיישינן שמא בא ע"י שם ואינה אסורה עליו, ואפשר שאף הבה"ג מודה כשהבעל בפנינו ולא מכחיש שהולד ממזר כהרמב"ם ואסורה על בעלה, ולמעשה כתב שיש להתירה שאפשר שהוא בן שבעה חדשים ויולדת למקוטעין [שזה חמשה חדשים ובי' ימים] ונגמר מהרה ויכול

עם איש פלוני, כמו שנתבאר, אלא מוכיח אותה בינו לבינה בנחת ובדרך טהרה ואזהרה, כדי להסיר המכשול ולהדריכה בדרך ישרה.

שלחן העזר

ובדרך טהרה ואזהרה כדי להדריכה בדרך ישרה ולהסירה ממכשול. וכ"פ הטור ושו"ע. וביאר הפרישה, בנחת היינו שיאמר לה שלא ע"מ לאסור אותך אני מקנא לך אלא שתזהרי מן הכיעור, או שאינו מזכיר לה שום איש מסוים אלא מקנא בסתמא שבאופנים אלו לא נאסרת עליו לכו"ע, וכמ"ש השו"ע לעיל (ס"ז) שאין לקנאות בזמן הזה.

